

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת צו - שבת הגדול תשפ"ג
הלכות לחג הפסח שחל בשבת מאת עמוד ההוראה מרן
הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת צו - שבת הגדול תשפ"ג.....ו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר .....ו
“והיה כעץ שתול על פלגי מים” - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש
לדברי המגיד מקוז'ניץ!.....ו

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים....ט
“כנגד ארבעה בנים דיברה תורה”, מה נכלל במצות “והגדת לבנך”!.....ט

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד .....יג
שבת הגדול - על שם ששבת מורה על האמונה שלימה.....יג

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי .....יז
בין 'צו' ל'זירוז'.....יז

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר .....כ
דרכיה דרכי נועם.....כ

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנה .....כא
אם יש מקום להחמיר לקנות מוצרי חלב בכיתוב “כשל”פ ער”פ”, ואם יש
מקום להחמיר לא לקנות ביצים בפסח.....כא

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' .. מ
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת צו.....מ

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"א"ס .....מד
הסיבה בזמן הכנסת המצה לפיו.....מד

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב .....מה
שיטת ר' יוחנן דקרי למאניה מכבודתי.....מה

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב .....מח
ארבעה צריכים להודות.....מח

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
“אור המלך”, מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד .....נב
אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו.....נב

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית ..... סא
ענין לקיחת החזה ושוק מישראל מחמת חטא העגל..... סא

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) ..... סב
ויכוחם של שבטים..... סב

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ..... סד
אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה..... סד

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ..... סו
היחס לחלש ולקטן..... סו

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק ..... סט
הר ההר - השליטה בהרהור המח..... סט

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. .... עד
לקראת שבת הגדול - חלק ב'..... עד

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד ..... עו
הנה יום בא בוער כתנור..... עו

**הלכות לחג הפסח שחל בשבת מאת עמוד ההוראה מרן
הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א..... פב**

הלכות לחג הפסח שחל בשבת מאת עמוד ההוראה מרן הגאון רבי נפתלי נוסבוים
שליט"א ..... פב

מכתב פתיחה..... פב

חודש ניסן..... פג

מקצת מדיני ברכות השייכים לימים של לפני פסח..... פג

סדר הכשרת כלים..... פד

טבילת כלים..... פה

ברכת הטבילה..... פה

סדר הטבילה..... פו

הכשרת השיש, הכיורים, הברזים, והשולחנות..... פו

פז	מקרה, מקפיא, ארונות, כלי מטבח וכלי בית
פט	מכירת חמץ
ץ	בדיקת חמץ
צ	זמן הבדיקה
צא	החייבים בבדיקה
צב	דיני הבדיקה
צב	דינים אחרי הבדיקה
צב	ערב פסח
צב	תפילת שחרית
צג	תענית בכורים
צג	ביעור חמץ
צג	מצות ביעור יין של שביעית בערב פסח
צד	איסור מלאכה בערב פסח
צה	אפיית מצות מצוה
צה	דינים כלליים לערב פסח
צה	הלכות תרופות בפסח
צו	ליל הסדר
צז	דינים כלליים ליום טוב
צח	מקצת מדיני ברכות השייכים בפסח
צט	שבת חול המועד
צט	חול המועד
ק	האופנים בהם התירו מלאכה במועד
ק	צורך הגוף
קא	כיבוס במועד
קב	דבר האבד
קג	דינים כלליים במועד
קה	מקצת הלכות עירוב תבשילין - נוגעות בשנה זו לבני חו"ל
קה	משיב כהלכה - קו פתוח לשאלות בהלכה 24 שעות ביממה: 07733-100-200
קח	200

חינוך ..... קט

קט	חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קט	למה שבת 'הגדול'?

חידות..... קיא

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קיא

חידה בענייני דיומא!..... קיא

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קיב

אספקלריא לדרך היומי..... קיג

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קיג

הרב מאיר לאש - עד שניים בפסוק יגר שהדותא וגלעד..... קיט

סיפור..... קכ

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

קכ.....

פרק ח' - איך עוצרים בעד הסחף?..... קכ

סיפור מיוחד לחג הפסח / הסופר הרב יאיר וינשטוק..... קכז

"שלח לחמר על פני המים"..... קכז

אספקלריא לפרשת צו - שבת הגדול תשפ"ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי
הזוהר הקדוש לדברי המגיד מקוז'ניץ!**

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה
במלים: "וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ".

הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיך את תלמיד חכם "כעץ", וכמה נאה
לעסוק בזה כעת, בעומדנו די סמוך לחמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות!

*

בזוהר הקדוש מבואר הפסוק 'והיה כעץ שתול' כך:

כשם שעץ שתול על פלגי מים, שאינו יבש, מצמיח חלקים רבים (שרשים, גזע, ענפים,
עלים, פרחים וכו') - כך העמל בתורה כלולה תורתו מחלקים רבים (פשט, רמז, דרש, סוד
וכו').

*

נביא כאן את תרגום לשון הזוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א):

כמה טובים הם דרכי ושבילי התורה!

שהרי בכל דבר ודבר יש כמה עצות, כמה טובות לבני אדם, כמה מרגליות שמאירות לכל
צד. ואין לך דבר בתורה שאין בו כמה נרות מאירים לכל צד: פסוק זה הוא כפשוטו, ויש בו
כפי מדרשו, ויש בו חכמה עליונה להזהיר למי שצריך.

אשרי חלקו מי שמתייגע בתורה תמיד. מי שמתייגע בה מה כתוב בו? 'כי אם בתורת ה'
חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ'. למה זה סמוך לזה? אלא, מי שמתדל בתורה
יומם ולילה, לא יהיה כעץ יבש, אלא כעץ שתול על פלגי מים: מה אילן (1) יש בו שרשים,
(2) ויש בו קליפות, (3) ויש בו מוח, (4) ויש בו ענפים, (5) ויש בו עלים, (6) ויש בו פרחים,
(7) ויש בו פרי - שבעה מינים אלו עולים לשבעה עשר - לשבעים [כל מין מהשבע כלול
מעשר, כנגד עשר הספירות, סך הכל שבעים] - גם דברי תורה: (1) יש בהם פשט המקרא,
(2) דרש, (3) רמז שרומז חכמה, גימטריאות, (4) סודות טמירים, סודות נסתרים אלו על אלו,

(5) פסול וכשר, (6) טמא וטהור, (7) איסור והיתרא. מכאן והלאה מתפשטים הענפים לכל צד, 'והיה כעץ' ודאי. ואם לא - אינו חכם בחכמה".
עד כאן דברי הזוהר הקדוש.

*

והנה, השוואה נפלאה לדברי הזוהר הקדוש, שמשלימה את ביאור המשך המזמור בנוסח 'דברי תורה עשירים במקום אחר', נמצא בקונטרס של המגיד מקוז'ניץ זי"ע על עשרה מזמורים ראשונים (נדפס בתוך ספר 'אמרי צדיקים'):

בזוהר הקדוש התפרש הפסוק 'והיה כעץ שתול' שרומז על כך שיש בתורה גם את חלק הסוד, כמו עץ שיש בו 'שבעים' חלקים, ובא הכתוב להורות שלומד התורה צריך שיהיו בו כל חלקי התורה, ואם לאו - אינו נחשב חכם בחכמת התורה.

והנה, המגיד מקוז'ניץ, בלא להזכיר כלל את דברי הזוהר הקדוש, בא ומפרש כך את הפסוק הבא אחריו! 'לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח' (תהלים א, ד), שהרשעים טוענים: 'לא כן' שיש בתורה את חלק הפנימיות, 'כי אם כמוץ' - הם טוענים שיש בתורה רק את חלק החיצוניות.

והדברים משלימים זה את זה להפליא, שעל מה שאמר הכתוב קודם לכן שהאמת היא 'והיה כעת שתול' שיש גם את חלק הסוד שהוא חלק בלתי נפרד מהתורה, על זה עצמו ממשיך הכתוב ואומר שהרשעים אומרים "לא כן!" [שבזה מבואר היטב שלא כן' אכן בא לשלול את מה שנאמר בפסוק הקודם].

ובזה לא נשלמה עדיין ההפתעה. המגיד מקוז'ניץ כותב שם לפרש, שבלשון 'לא כן' טמון רמז שלכך הכוונה, כי 'כן' עולה בגימטריא 70, כמנין "סוד!".

ובכך יש הוספה נפלאה להשוואה עם דברי הזוהר הקדוש, שהלוא אף בזוהר הקדוש הנ"ל נזכר שב'והיה כעץ וגו'" נרמז דבר זה בעזרת מספר זה עצמו - 70! שבתורה כמו בעץ יש 'שבעים' חלקים, שיש בתורה גם את חלק הסוד!

שהלוא כפי שהבאנו, מבואר בזוהר הקדוש שעל לומד התורה נאמר 'והיה כעץ', כי כשם שבעץ יש מניין 70 - שבעת חלקי העץ בהכפלת עשר כנגד הספירות, כך התורה כלולה מכל החלקים, גם חלק הסוד.

והוא נפלא בס"ד.

*

^א אופן חלוקת ספירת שבע חלקי התורה רשמתי לעת עתה על פי השערה בלבד.

וראה גם בזהר חדש (רות צו ע"ב, תרגום):

"כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב? והיה כעץ שתול על פלגי מים", ושמא יש מקום לפרש גם שם כעין דברי הזוהר הקדוש הנ"ל, שתורת הגוים נמשלה כעץ יבש, כי אין בה את כל החלקים, חסר בה את חלק הסוד.ב.

*

וכעין ביאור זה למזמורנו, נמצא בתוך דברי רבינו ה'חתם סופר' (דרשות חלק א, דף כד ט"ד), שכתב, שלעומת הצדיק שתורתו היא 'כעץ שתול', הרי שתורתו של הרשע היא 'כמוץ' שאין לו שורש וענף. אכן שם מבאר זאת לכאורה מנקודת מבט אחרת: שלרשע אין סייעתא דשמיא לאוקמי גירסא.

*

מעניין לעניין באותו עניין:

בדברי הזוהר נכלל, ש'והיה כעץ שתול על אפיקי מים' בא להדגיש: 'ולא כעץ יבש'. והנה חשוב לדעת, שלפי האמת מצאנו דברים קרובים לזה גם בש"ס - לפי אחת הגירסאות במסכת עבודה זרה (דף יט ע"א).

רבינו חננאל כותב שם: 'והיה כעץ שתול. שמשלח שרשים וענפים, ולא נעוץ ועומד בלבד', ופירש שם ב'חשק שלמה' (נדפס על דף הגמרא), שנראה שגירסת רבינו חננאל בגמרא עצמה היתה: 'כעץ שתול ולא נעוץ ועומד' (עיי"ש).

---

^ב וראה גם בזהר חדש תקונא קדמאה על בעת"ו, והשוה לכאן את דרשת חז"ל (ע"ז יט,א) אין אדם וכו' ממקום ובמקום שלבו חפץ, והאריז"ל פירשו על חלקו בתורה, וכן "ובתורתו" מבואר בשבט מוסר (ר"א הכהן האתמרי, מא (טו)) שהכוונה לחלקו שלו בתורה.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"כנגד ארבעה בנים דיברה תורה", מה נכלל במצות "והגדת לבנך"!

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות יג, ח)

א) הרמב"ם (פ"ז מהל' חמץ ה"ב) כותב: "מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר "והגדת לבנך". לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד? אם היה קטן או טיפש, אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. ואם היה הבן גדול וחכם, מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן".

מבואר מדבריו שמצות "והגדת לבנך" מתחלקת לפי סוגי הבנים. שלבן גדול וחכם המצוה היא להודיע לו מה שאירע לנו במצרים והנסים שנעשו לנו, ואילו לבן קטן או טיפש המצוה היא לומר לו כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות.

ולכאורה שני ענינים נפרדים המה. לבן הגדול מספרים בנסים ונפלאות שנעשו לנו במצרים, וכמש"כ הרמב"ם בסה"מ (מ"ע קנז): "שצונו לספר ביציאת מצרים כו' כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם כו' יהיה יותר טוב כמו שאמרו כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". וכ"כ בקצרה בהלכה א': "מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כו' וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח".

ואילו לבן הקטן או הטיפש כתב הרמב"ם שהמצוה היא לומר לו שעבדים היינו לפרעה במצרים, והמטרה היא שנכיר שאנחנו עבדי ה' וכמש"כ הרמב"ם בהלכה ו': "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר "ואותנו הוציא משם וגו'". ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה "וזכרת כי עבד היית" כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית".

והענין טעון ביאור היאך יתכן שמצוה אחת כוללת שני דברים נפרדים.

ב' מקראות על מצות סיפור יציאת מצרים

(ב) ונראה כי הנה יש ב' פסוקים על מצות סיפור יציאת מצרים.

א] "והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ח). והמטרה כמו שפרש"י "בעבור זה" - בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו. והיינו שהיציאה ממצרים היתה כדי שנהיה עבדי ה'.

וזה כדברי הרמב"ם לבן הקטן או הטיפש.

בן "ולמען תספר באזני בנך ובך בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'" (שם י, ב). והמטרה בזה הוא כמו שאומרת התורה "וידעתם כי אני ה'" וכמש"כ הרמב"ן (סו"פ בא) שהתכלית הוא כדי להשריש בנו את יסודות האמונה. וצוה הקב"ה שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון.

וזה כדברי הרמב"ם לבן הגדול והחכם. ולכן על זה כותב הרמב"ם "הכל לפי דעתו של בן" כי בזה יש יכולת להאריך טובא עד אין סוף וכדברי הרמב"ם בסה"מ ובהלכה א' שעל זה נאמר "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח".

אולם פשוט שאין כונת הרמב"ם לומר לבן החכם רק את זה, אלא זה תוספת על מה שאומרים לבן הטיפש או הקטן. וכמש"כ ה'מעשה נסים' (פיסקא 'מה נשתנה'): "כיון דסיפור הגדה נלמד מקרא ד'והגדת לבנך לאמר בעבור זה" דהיינו בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, ועיין רש"י בחומש פי' בעבור זה דהיינו בעבור קיום המצוות אלו. הרי עינינו רואות שמצות השי"ת לא לספר היציאה והנסים בלבד רק לספר דרך טעם על מה שנצטוינו במצוות מהשי"ת שהוא בעבור היציאה שהוציאנו. לזה הקפידו לסדר הסיפור על טעם המצוות כו".

וכבר נתבאר באהל מועד (פסח מאמר מה) בשם ה'אור יחזקאל' שאין כאן שני ענינים נפרדים. כי בודאי תכלית הכל הוא העבדות (וכך גם מובא בהגדת 'מבית לוי' (עמ' קטו) בשם מרן הגרי"ז הלוי ז"ל שכל המטרה והתכלית של יציאת מצרים הוא שנהיינו עבדי ה'), אלא שהאמונה מביא לידי העבדות ע"ש.

ולכן לבן הגדול שיש יכולת "לפי דעתו של בן" להרחיב לו בעניני האמונה, כותב הרמב"ם שמודיעו לו מה שאירע לנו במצרים והנסים שנעשו לנו. אבל לבן הקטן או הטיפש שאינו בר הכי, ניגשים אליו ישר לתכלית, שעבדים היינו והוציא אותנו הקב"ה כדי שנהיה עבדי ה'.

אולם עדיין לא מובן, שהרי הרמב"ם כולל את כל זה בכלל "והגדת לבנך", ולא הזכיר מאומה מהפסוק של "וידעתם כי אני ה'". ולכן עלינו לברר מהו מקורו של הרמב"ם, שזה מה שאומרים לבן החכם והגדול.

כנגד ד' בנים דיברה תורה

ג) ומו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א אנהרינהו לעיינין שדברי הרמב"ם הם כנגד ד' בנים שדיברה בהם התורה (חכם, רשע, תם, אינו יודע לשאול). וכנגד זה הם בן הטיפש, קטן, חכם והגדול, שכותב הרמב"ם כדלהלן.

טיפש זהו ה'תם'. וכמש"כ רש"י (שמות יג, יד) עה"פ "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת" (שמבואר בהגדה דזה קאי על התם) ז"ל זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם

ושואל מה זאת. וכ"כ האבודרהם בפ"י להגדה ז"ל בבן טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו הכתוב מדבר וזהו תם. וכ"ה בירושלמי (פסחים י, ד).

קטן זהו 'שאינו יודע לשאול' וכמש"כ בפ"י קדמון בהגדה. וממילא בן החכם זהו הבן הגדול וחכם שכותב הרמב"ם.

ומה שלא מביא הרמב"ם את בן הרשע, זה מבואר היטב עפ"ד הגר"א (בפ"י להגדה פסקא 'רשע') שכותב לבאר, מדוע בעל ההגדה משיב לבן הרשע את התשובה של הבן שאינו יודע לשאול "בעבור זה כו'" (שמות יג, ח) ולא מה שמופיע בתורה כתשובה לבן הרשע בפר' בא (יב, כז) "ואמרתם זבח פסח כו'" (ראה בריטב"א בהגדה מש"כ בזה).

ומבאר הגר"א: כי בכל התירוצים של ג' הבנים נאמר בתורה או "והגדת לבנך" או "ואמרת אליו" או "ואמרת לבנך", ואילו אצל הרשע לא נאמר "לבנך" ולא "אליו רק" "ואמרתם" כי אין התורה חפצה שישבו לרשע ושידבר עמו כלל, וזהו "הקהה את שניו" בזה שלא תדבר עמו כלל. רק אמרה התורה שתאמרו בדרך כלל "זבח פסח הוא לה' כו'" וזה שייך למשנת רבן גמליאל. רק מסתמא יש לו עוד בני בית שלא שאלו כלל ולו הוא משיב "בעבור זה כו'". ולכן נאמר "לי ולא לו" בלשון נסתר על הרשע ואילו היה מדבר עמו היה אומר "לי ולא לך" עכ"ד.

וכ"כ ה'מעשה נסים' על הקושיה הנ"ל: "שהתורה הקפידה שלא להשיב לו כלל כענין שאמרו ש'אין משיבין לאפיקורס'. רק שהתורה צייתה כשהרשע ירצה להסיר אתכם מאחרי השי"ת ויאמר "מה העבודה הזאת לכם" וילגלג על המעשה, "ואמרתם זבח פסח" פירוש לעצמכם כדי שתשנו את הנס לחזק דעתכם. לזה אמר המגיד כו' "לי ולא לו" ולא בלשון נוכח כי אין התשובה אליו כלל".

ועתה נעיין בתורה לראות מה התורה אומרת לענות לבנים הנ"ל.

בן החכם מופיע בתורה בפרשת ואתחנן (דברים ו, כ ואילך) "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים כו'. ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה. ויתן ה' אותות ומופתים גדולים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו. ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו כו'".

א"כ מפורש בתורה שמלבד מה שהמצוה כוללת לספר ש"עבדים היינו" הוא כולל גם לספר את הנסים והנפלאות שהיה במצרים. וזה מקור טהור לדברי הרמב"ם.

ואילו לבן שאינו יודע לשאול אומרת התורה רק "והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ופרש"י "בעבור זה" - בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו. והיינו שהיציאה ממצרים היתה כדי שנהיה עבדי ה'.

התשובה לבן ה'תם'

---

¹ בירושלמי (פסחים י, ד) מבואר ששאלת הרשע "מה העבודה הזאת לכם" זה "מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה".

ד) ומה שנשאר לנו לברר זה את התשובה לבן ה'תם' (הטפש). שאילו הרמב"ם כוללו יחד עם הבן ש'אינו יודע לשאול', ואילו התורה מחלקת אותם שלבן ש'אינו יודע לשאול', התשובה היא כאמור "בעבור זה", ואילו ל'תם' התשובה היא (שמות יג, יד) "ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים כו' על כן אני זוכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה".
וצ"ע מדוע לא כותב הרמב"ם תשובה זו.

ונבוא לבאר את התשובה של התורה הנ"ל שכוללת א) "בחוזק יד הוציאנו ממצרים" ב) מכת בכורות.

וכבר נתבאר במקו"א (אהל מועד פסח מאמר מו) בשם האלשיך (דניאל ט, טו), שהביטוי של "ביד חזקה" שמבטא התורה על יציאת מצרים בא להורות שהקב"ה גאלם בלא זכויות כאמרם ז"ל "הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז", ולכך היה צריך כביכול "יד חזקה" כנגד מדת הדין שמקטרגת והוצרך לשדד המערכות בהכרעת רחמים גדולים.

ואיתא בזוהר (זוה"ח פר' יתרו) שעיקר זכירת יציאת מצרים הוא כנגד "גאולת הנפש" שאילו "גאולת הגוף" הרי הקב"ה הבטיח על זה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. אבל מה שישראל נטמאו במצרים ונכנסו למ"ט שערי טומאה על זה לא היה הבטחה והקב"ה הוציא את ישראל מכל זה מחמת טובו וחסדו עמנו.

והמסר של 'מכת בכורות' נראה ע"פ יסוד האבני נזר (הובא באהל מועד פסח מאמר כח), שבאותו שעה נקבע שעם ישראל אינם יותר כעובר ירך אמו של המצרים ע"ש.

ואולי כל זה נכנס בלשון הרמב"ם שכותב, "ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות" וצ"ע.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

שבת הגדול - על שם ששבת מורה על האמונה שלימה

הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא (הפטרת שבת הגדול, מלאכי ג, כג)

המחבר כתב (סי' ת"ל): "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו", ע"כ. שבת קודם פסח נקראת "שבת הגדול", ויש כמה טעמים לכך בדברי המפרשים.

לבאר דברי המחבר "מפני הנס שנעשה בו" כותב המשנה ברורה - וז"ל: "שבשנה שיצאו ממצרים היה עשרה בניסן ביום שבת, ולקחו כל אחד מישראל שה לפסחו, וקשרו בכרעי המטה, כמש"כ: "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'". והמצרים ראו זה ושאלו למה זה לכם? והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות ה' עלינו. והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר. ומפני שאז היה עשירי בחודש בשבת, ע"כ קבעו לקרות שבת שלפני הפסח לעולם שבת הגדול", עכ"ל.

מדוע תלה הנס בשבת

המפרשים הק' על כך, שמכיון שהנס נעשה בעשירי בניסן, מדוע קבעו חז"ל זכר לנס דוקא בשבת שלפני חג הפסח, ולא ביום שנעשה בו הנס, בעשירי בניסן.

ותי' הפרי חדש וז"ל: "ואולי זכות שבת אהני להו פורתא להצילן מיד המצריים ולכן יחסו הנס לשבת. ובלבוש (סעיף ד) כתב שלפי שלא בא הנס אלא ע"י שמירת שבת, שמפני שידעו המצרים שהיו ישראל שומרים השבת במצרים כדאיתא במדרש היו מתמיהין שהיו מטפלים בבעלי חיים בשבת וע"י כך שאלום, לפיכך תלו הנס בשבת", עכ"ל.

והוסיף המהר"ל (דרשה לשבת הגדול) לבאר מדוע דוקא בזכות שבת, זכו להינצל מן המצריים. וכתב, דמי ששומר שבת, מעיד שמאמין בהשי"ת, ששבת מעידה שהשי"ת ברא את העולם, ונח ביום השביעי. ולכן יום השבת הוא זמן מוכן לבטל עבודה זרה יותר משאר הימים. ולכן אמרו חז"ל: "כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודת אלילים כדור אנוש מוחלין לו כו'". שיום השבת הוא ביטול העבודה זרה. ורק בזכות שביטלו העבודה זרה, זכו לנס הגדול.

פסח תלוי בשבת

אמנם הערוך השלחן (שם) תי' באופן אחר מדוע קבעו זכר לנס דוקא בשבת וז"ל: "ועוד י"ל, דהאמת דשבת תלוי בפסח, ופסח בשבת, דשבת הוא אות על חידוש העולם, ופסח הוא אות על השגחה וחיבת ישראל, וזה בלא זה לאו כלום הוא, כמובן. ולכן תיכף ביציאת מצרים נתן הקב"ה לנו את השבת, ולא המתין על מתן תורה, לפי שפסח הכרח לשבת, ושבת הכרח לפסח, לפיכך שבת זה נקרא 'הגדול' שבו נתגדל הקב"ה, שלבד חידוש העולם,

נתבררה השגחתו יתברך, וגם אנחנו נתגדלנו שבחר בנו מכל עם, ולכן באמת קורין אותו הגדול, עכ"ל.

מבואר מדבריו, שיסוד שבת הגדול, הוא ענין גדול שמקושר עם פסח, ששבת מורה על חידוש העולם, שהשי"ת ברא את העולם, ופסח מורה על השגחת וחיבת השי"ת, שהוא השליט על העולם כולו, ואינו נוהג בחוקי הטבע, וכיון שהם תלויים זה בזה, קבעו חז"ל זכר לנס דוקא ביום השבת.

זכר ליציאת מצרים כמו זכר השבת

ובאמת, מצינו יסוד בדברי הרמב"ם (הל' חו"מ פ"ז, הל' א') שכתב לבאר זה שיש חובת סיפור יציאת מצרים בליל פסח וז"ל, "מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר: זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר: זכור את יום השבת", עכ"ל. דימה החובה לספר ביציאת מצרים בליל פסח - לחובת זכירת יום השבת, כמו שנאמר זכור את יום השבת לקדשו. ודבריו תמוהים מאוד, מה השייכות בין זכירת שבת למצות סיפור יציאת מצרים?

אמנם לפי דברי הערוך השלחן מובן היטב, שכל יהודי חייב להאמין שהשי"ת ברא את העולם, וגם שהוא מנהיג את העולם, והוא השליט, ואין שום כח אחר. וזה נתגלה לנו בשעת יציאת מצרים ע"י כל הניסים הגלויים. וא"כ מובן היטב, ששבת ופסח שניהם לתכלית אחת, לקבוע בלבו של כל יהודי אמונה בהשי"ת, ושאין עוד מלבדו. ושבת מורה שהשי"ת הוא בורא העולם, ופסח מורה שהוא השליט על הכל.

קידוש - זכר ליציאת מצרים

להרחבת היריעה, איתא בפסחים (ק"ז, ב): "אמר רב אחא בר יעקב: וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום. כתיב הכא למען תזכר את יום [צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך] וכתוב התם זכור את יום השבת לקדשו", ע"כ. הרי, דיש חיוב להזכיר "יציאת מצרים" בקידוש, שהוקשה זכירת יציאת מצרים לזכירת שבת. ודברי הגמ' תמוהים, דבשלמא להזכיר יציאת מצרים בקידוש בחג הפסח - מובן, שזו חובת הלילה לספר ביציאת מצרים, אבל מדוע יש חובה בכל שבת להזכיר יציאת מצרים?

ולבאר דברי הגמ', נקדים מה שהקשו המפרשים על מה דכתיב (שמות כ, ב): "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", מדוע לא נאמר: "אשר בראתי שמים וארץ"? ותירצו המפרשים, דאפילו הכופרים והאפיקורסים מודים שהקב"ה ברא את העולם, רק שהם סבורים שהעולם נוהג על פי דרך הטבע, ובשליטת המזלות וכדומה, ואינו נוהג בשליטתו והשגחתו של השי"ת. ועל זה נאמר: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - דמעיקרי האמונה הוא להאמין בהשגחה פרטית, שהעולם נוהג לגמרי בהשגחת הקב"ה, והוא השליט על כל הבריאה, ואינו נוהג כלל על פי דרך הטבע, ואין שום כח לכוחות הטבע. וזה נתגלה ביציאת מצרים, שהקב"ה גילה השגחתו לעיני כל, שאין שום טבע בעולם, והשי"ת הוא המנהיג, וברצונו יכול לשנות את הטבע כרצונו.

אין שום טבע

וידועים דברי הרמב"ן (סוף פרשת בא) שהאריך בענין זה וז"ל: "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם", עכ"ל, עיי"ש בכל דבריו. כל הנסים שעשה השי"ת במצרים, היו לתכלית זו, להורות שאין שום טבע כלל, וכל העולם נוהג בהשגחתו, ואין שום כח אחר.

וכל זה נכלל בעיקר הראשון שאנו מאמינים - "שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל מעשים". לא די להאמין שהשי"ת ברא את העולם, אלא חובה להאמין גם שהוא המנהיג את העולם, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים - ואין שום כח אחר שיכול לעשות כלום, לא כח הטבע, לא כח המזלות, ולא שום בן אדם יש לו כח לעשות שום דבר, רק הכל בהשגחת השי"ת, וכל זה נתגלה לנו ביציאת מצרים כנ"ל.

ולפי זה מובן היטב מדוע חייב להזכיר יציאת מצרים בקידוש. דשבת קודש מיוסדת על עיקר יסוד האמונה שהשי"ת ברא את העולם, אבל לא די בכך, כי כל זמן שאינו מאמין שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, אינו מאמין לגמרי בעיקרי האמונה. מטעם זה, אנו מזכירין יציאת מצרים בקידוש בכל שבת, להורות על האמונה שאנו מאמינים בהשגחת השי"ת, שנתגלתה לנו ביציאת מצרים. ומובנים דברי הרמב"ם שזכירת שבת, וזכירת יציאת מצרים, שניהם מורים על האמונה, ורק ע"י שניהם, נחשב מאמין לגמרי בהשי"ת.

שבת יום הבטחון

ובכלל עיקרי האמונה שהשי"ת מנהיג את כל הבריאה, הוא להאמין שהשי"ת ממציא לכל אחד את פרנסתו. והגם שכל אחד עוסק בהשתדלות לצורך פרנסתו בששת ימי השבוע, מ"מ פרנסתו אינה תלויה כלל בהשתדלותו, אלא באה מאת השי"ת. והטעם שחייב לעסוק בהשתדלות הוא רק לקיים מצות השי"ת כמו שהאריך החובות הלבבות (שער הבטחון פ"ג). ולכן אין אנו עושים מלאכה בשבת, לקבוע בלבנו מדת הבטחון בהשי"ת, ולהורות שפרנסתנו באה אך ורק מאת השי"ת ולא מכח השתדלות. וכמו שכתב המשך חכמה (דברים י, כ): "והנה השבת הוא באמת מיוחס לבריאה בכללה ... ואפילו הכי לא ניתן רק לישראל, משום שהשבת צריך לקיומו מדת הבטחון, שידע שכל הפרנסה קצובה אליו", עכ"ל.

רק מי שמאמין שפרנסתו באה מאת השי"ת יכול לשבות ביום השבת, ויהיה במנוחת הנפש, שיודע שלא יחסר לו כלום כשאינו עוסק בהשתדלות ביום השבת! נמצא, שעצם מהותו של יום השבת, הוא יום של בטחון בהשי"ת! בלי מדת הבטחון לא שייך כלל לשבות בשבת מעסק ההשתדלות.

ביטול עבודה זרה

לפי זה מובנים היטב דברי המהר"ל הנ"ל, מדוע דוקא בזכות יום השבת זכו כלל ישראל לנס הגדול, שעיקר עבודת קרבן פסח הייתה כדי לבטל את העבודה זרה שעדיין הייתה

ביניהם. וכמו שהאריך המדרש (רבה פט"ז): "בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה לשחוט הפסח, אמר לו משה: רבון העולם, הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלהיהן של מצרים הן, שנאמר (שמות ח, כב): "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוננו", אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלהי מצרים לעיניהם, שאודיע להם שאין אלהיהם כלום, וכן מצינו שעשה, שבאותו הלילה הכה בכוריהם של מצרים, ובו בלילה שחטו ישראל פסחיהן ואכלו", ע"כ. וא"כ, יום השבת, הוא יום של אמונה ובטחון, דכשאדם נח ביום השבת, הוא מורה שאין שום כח אחר בהאי עלמא, והוא ית' בורא ומנהיג כל הבריאה כולה, וזהו עצם ביטול העבודה זרה, ורק בזכות זה זכו לנס הגדול, ולגאולה ממצרים.

לימוד למעשה:

יום השבת הוא יום של אמונה ובטחון. מי שנח ביום השבת ממלאכה, מעיד שהשי"ת ברא את העולם, ומנהיג הבריאה כולה. ומטעם זה, אין אנו משתדלים בשבת בשום השתדלות שהיא, להורות, שאין לנו שום כח כלל, רק הכל הוא מאת השי"ת.

לתגובות: adebstein@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

בין 'צו' ל'זירוז'...

צו את אהרן ואת בניו לאמר (ו, ב)

פירש רש"י: אין צו אלא לשון זירוז, אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרוז במקום שיש חסרון כיס. וכבר עמדו רבים להתבונן היכן יש במשמעות התיבה 'צו', לשון של 'זירוז'.

בספר "חנוכת התורה" מבאר הרבי רבי העשל מקראקא זצ"ל את הענין על פי מה שאמרו רבותינו בגמרא (קידושין לא., ב"ק פז, ע"ז ג.) "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", ופירשו התוספות שם טעמא דמילתא, שכאשר האדם הוא 'מצווה' אזי מצטער הוא הרבה להתגבר על יצרו הרע והוא כובשו וכו' עיי"ש. ומעתה זהו שאמרו כאן חז"ל "אין צו אלא לשון זירוז", משום שכשיש ציווי - נדרש לזרוז עצמו ביותר כדי לכבוש את יצרו הרע. [כלומר, 'צו' הוא לשון שמצריך זירוז].

זירוז לזריזים!?

אך עדיין מקשים העולם, מה מקום יש לזרוז את הכהנים שכל מהותם והגדרתם 'זריזין הן' (שבת כ. ועוד)?!

וכיוצא בזה יש לשאול על מה שאמרו (מכות כג., ספרי במדבר א', במדבר רבה ז' ו', ילק"ש פ' תצוה רמז שע"ז, ופ' כי תצא רמז תתקל"ז), "אין מזרוזין אלא למזורזין". לכאורה הלא איפכא מסתברא, דוקא מי שעדיין אינו זריז - אותו יש לזרוז, ולא את מי שכבר מזורז ועומד!

ומבארים על פי משל נפלא, לאדם קבצן שהגיע לבית הכנסת לקבץ נדבות, אחד הביא לו מטבע אחת, והשני שתי מטבעות, וכן על זה הדרך. אולם כאשר היה מי שהביא לו סכום גדול, החל העני לשפוך לפניו את לבו שביתו ריקם, וביקש שיוסיף לו עוד מתת. חברו שראה את התנהלותו תמה עליו, ושאלו: הן מכולם לא ביקשת שיוסיפו לך על מה שנתנו, ודוקא ממי שהביא לך יותר מכולם - ממנו הנך מבקש שיוסיף עוד?!

ענהו העני, הלא תבין, כי מי שנותן לי סכום פעוט, גם אם אתחנן לפניו עד שיאבה להוסיף לי, כמה כבר יוסיף? עוד מטבע אחת... ובעבור זה לא כדאי לי להתבזות כל כך. אולם מי שבאמת נדיב, ונתן לי סכום נכבד, יש סיכוי שכאשר ישמע את כל אשר עם לבבי ומצוקתי, יוסיף ויתן עוד כהנה וכהנה.

וכך גם בענין הזריזות; דוקא מי שהוא כבר זריז ויודע את מעלת הזריזות, הרי שכשיזרוזוהו - יוסיף חיזוק בנפשו להתמיד ולחזק את המידה הזו, כי הוא מודע לתועלת הרבה שיש בה. וכך מסופר על מרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל, שהעיר פעם לבחור לזרוז ללימוד, שאלו הבחור, מדוע אינו מעיר לאחרים שבטלנים יותר ממנו, וענה לו כהנ"ל,

כי מי שהוא יותר מתמיד ולמדן, הרי שהוא מכיר ומבין בחשיבות הניצול של כל רגע מחייו, ולפיכך דוקא אותו יש יותר לשדל שלא להפסיד רגע, כי אצלו זה הון יקר.

חיזוק למעלת הכהנים

והנה הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר וצוק"ל (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 109), דרך אחרת לו ביישוב הקושיה, מה צורך יש לזרז את הכהנים המוגדרים כ'זריזין', ולדבריו אדרבה היא הנותנת, דוקא מחמת גודל מעלתם של הכהנים, שאינם צריכים לחזק את עצמם כלל שלא לאכול מבשר העולה, ואף לא יעלה על דעתם שבמניעת אכילת העולה כובשים הם את יצרם, כי הדבר אסור עליהם - דוקא משום כך אפשר שיתגנב אצלם הרהור קל של צער, על שאין באפשרותם לאכול מבשרו של הקרבן הקדוש הזה, [שכן אכילת הקדשים היתה קדושה ורמה מאוד, כמו שאמרו (פסחים נט:): "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים", ויעויין ב'רוח חיים' למרנא הגר"ח מוולאז'ין זי"ע (אבות ג' ג') שאכילת קדשים היתה כאכילת מן שנבלע באיברים], ומתוך כך יבואו לאיזה רפיון כלשהו כחוט השערה בעבודתם, לפיכך נדרש גם כאן זירוז וחיזוק אפילו לצדיקים גדולים.

והנה בספר 'פרדס שמאי' (להגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א, דמו"צ 'קהל מחזיקי הדת' ירושלים) תמה, מדוע אפוא לא נכתבה תיבת 'צו' - המורה על זירוז, כבר לעיל בפרשת העולה הכתובה בפרשת ויקרא?

אכן יש לומר, כי ענין הזירוז מתאים דוקא כשהמדובר על עבודת הכהנים דייקא, העובדים והמתעסקים בקרבן, שאותם יש לזרז, ואכן פרשתנו עוסקת בדינים שיש על העוסקים בעולה, [זפשט את בגדיו, 'והרים את הדשן' וכו']. לעומת זאת בפרשת ויקרא עוסקים בענין הבאת הקרבן על ידי הבעלים, "יקריבנו אל פתח אוהל מועד", "וסמך ידו על ראש העולה" וכו'.

והדברים יומתקו יותר לאור דברי ה'מכתב מאליהו' הנ"ל, שכל ענין הזירוז שייך דוקא לכהנים לרום מעלתם, אבל הבעלים שכבר נדבה רוחם להביא עולה - אין כל צורך לזרזם עוד.

"מיד - ולדורות"

בדרשת שבת הגדול שנשא הגאון רבי אברהם צבי ווייס זצ"ל גאב"ד 'נוה אחיעזר' בשנת תשכ"ח, ביאר את דברי רש"י בדרך צחות, וכה אמר:

הגמרא בשבת (ק"ב): אומרת "אם ראשונים כמלאכים, אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים". כוונתם, שעל האדם לזרז עצמו לקיים כל תג ותג של מצוה על מנת שבניו אחריו יזרזו אף הם לקיים הכל כתיקוננו. כי אם האב אינו מקפיד על קלות, בנו יקל עוד יותר ויזלזל חלילה אפילו בחמורות.

וזו הכוונה שאם הראשונים מתנהגים כמלאכים, אנו מתנהגים לכל הפחות כבני אדם, אך אם הראשונים מתנהגים כבני אדם כבר מתנהגים כחמורים...

ולכן מזרזת התורה את אהרן שיקיים הכל כדקדוקו כדי שגם בניו ימשיכו את דרכו אחריו.
וזהו שפירש רש"י "אין צו אלא זירוז - מיד ולדורות", כי אם אהרן יזדרז בקיום המצווה זה
יהיה 'מיד' - וגם 'לדורות'!

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

דרכיה דרכי נועם

וזאת תורת זבח השלמים (ז, יא)

במדרש תנחומא (צו ג) נאמר על האי קרא, זה שאמר הכתוב "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום (משלי ג) כל מה שכתוב בתורה לשום שלום הוא נכתב", ומפרש שם (אות ד) "שהוא עושה שלום בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל, בעולה חטאת ואשם אין כתיב שלום, דעולה היתה כליל לאישים, והחטאת דמה ואמוריה למזבח ועורה ובשרה לכהן, אבל לישראל לא היתה ממנה הנאה, וכן האשם, אבל התודה היתה דמה ואמוריה למזבח, והחזה והשוק לכהנים, ועורה ובשרה לישראל, נמצאת עושה שלום בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל, לפיכך נקראת זבח השלמים שהיה עושה שלום לכל".

ובאמת צ"ב מתי אמרינן לכתוב זה, הלא איכא כמה וכמה מצוות שבשטחיות נראה שאינם דרכי נועם, כדיני עיגון ומילה והא דכופין היבמה להתייבם אף שאינה רוצה.

ונראה שדין זה הוא רק בדרבנן, במקום שאפשר לחז"ל לתקן בב' אופנים ואין גילוי בתורה באיזה אופן לתקן, כד' מינים שלא מפורש בתורה מה הם, שאז מתקנים כהאופן שניכר בו הדרכי נועם. אבל במה שמפורש בתורה, בגלוי או ע"י דרשא, אין עצה ואין תבונה נגד ה'. והשפ"א בסוכה (לב סוף ע"ב) כתב, דהגע עצמך אם יהיה הדס עם קוצים וכדומה אטו יפסל מטעמא דאמת ושלום, ולכאורה מונח בדבריו כנ"ל, דדרכי נועם לא בא לשנות מהמפורש בתורה אלא לברר כוונת התורה במקום ספק.

ואולי אף נדייק לה בפסוק, דמדנקט "דרכיה דרכי נועם" משמע שרק כאשר עמדו חז"ל בפרשת דרכים היאך לתקן התקנה, הוא דהלכו בתר הדרכי נועם, אבל היכא שלא הסתפקו ואין לפנינו ב' "דרכים" אינו בכלל כתוב זה. והנה הנימוקי יוסף (יבמות כה:-כו.) ביאר הא דברננה לא מוציאין אשה מבעלה, "דכתיב דרכיה דרכי נועם וגו', ולא דוקא רננה אלא אפילו בא על השפחה ועל עובדת כוכבים בודאי". וצ"ע אם אזיל בהדי הנ"ל.

ואולם גם סיפא דקרא נראה ביאורו כנ"ל, דאה"נ לאו היינו שניכר בכל מצוה ה"נתיבות שלום" שבה, אלא כשבאו לתקן תקנה במצוה, לאוקים בה אוקימתא או לפרש בה איזה פירוש, עשו כן עפ"י הכלל הזה ד"כל נתיבותיה שלום" שענייני המצוה יביאו לידי שלום, והוא בירור כוונת התורה רק במקומות שסתמה ולא פירשה.

ומ"מ עדיין צ"ע מאד, שבגלל ד' או ה' פעמים שתיקנו מחמת "דרכי נועם" מיקרי כבר "דרכיה" ו"כל" נתיבותיה, והא יש בתורה תרי"ג מצוות וז' מדברי סופרים, ועוד מאות או אלפים תקנות חז"ל גדרים וסייגים בכל מצוה. ובגיטין (נט:): אמרו מפורש דכל התורה כולה מפני דרכי שלום. [וצ"ע אם "דרכי שלום" הוא צירוף של "דרכי" נועם עם נתיבות "שלום"].

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי

השנה

אם יש מקום להחמיר לקנות מוצרי חלב בכיתוב "כשל"פ ער"פ", ואם יש מקום להחמיר לא לקנות ביצים בפסח

הקדמה כשרותית לנידון / אם יש להתיר מצד "זה וזה גורם" / אם "זה וזה גורם" בפסח
מותר / אם יש להתיר מצד הנאה שלא כדרך / דעת המחמירים ב"זה וזה גורם" בפסח /
אם יש מקום לאסור חלב מבהמה שאכלה חמץ בער"פ / אם מותר חלב מבהמת נכרי
שאכלה חמץ אם מותר חלב מבהמת נכרי שאכלה חמץ / הטעמים להתיר בנידון דידן /
אם לקנות החלב נחשב לכתחילה או בדיעבד / אם יש להתיר מטעם דהחמץ הוא איסור
חפצא / אם יש להתיר מטעם דהוי כוח כוחו / אם יש להתיר מטעם פנים חדשות / מסקנת
השיטות / אם יש לחשוש לחמץ שחודר למשאבות החלב.

הקדמה כשרותית לנידון

והנה גבי מוצרי חלב ידוע שהרבה מקפידים לקנות הכל לפני פסח, וגם מה שקונים בפסח
עצמו קונים רק מוצרי חלב שכתוב עליהם "כשר לפסח ערב פסח" שזה אומר שהחלב נחלב
קודם הפסח, וטעם המחמירים, משום ב' סיבות, א. כמו בכל מוצרי המזון כך גם בחלב
שנחלב בפסח אם יש חמץ שהתערב בו ובטל בשישים הוא חוזר וניעור בפסח ואסור אפי'
במשהו, אבל אם הוא התערב בחלב קודם הפסח הוא אינו חוזר וניעור (עי' שו"ע סי' תמז),
ב. והסיבה השנייה לחומרא זו והוא בעצם הטעם שהחמירו כן רק במוצרי חלב ולא בשאר
המוצרים, משום שבמוצרי חלב יש נידון הלכתי מחמת החמץ שאוכלות הפרות אם החלב
נאסר מדין זה וזה גורם, ומשום כך רבים מקפידים לקנות דוקא כל מוצרי החלב בכיתוב
"כשר לפסח ער"פ" שבזה לכו"ע אינו נאסר שהרי לא אכלה חמץ בפסח, והחוששים לדעת
הרינון יצחק (המובא בהמשך) שאוסר גם חלב שנחלב מעת לעת קודם הפסח, מדקדקים
לקנות כל מוצרי החלב לפחות יום או יומיים קודם הפסח.

אמנם יל"ע אם אכן יש מקום וענין לחומרא זו יותר משאר המוצרים, ובפרט מוצרי הבשר
והעופות והביצים שהם גם כרוכים באותו שאלה של חמץ שאוכלות הבהמות והעופות,
ולא מצינו שמי שמחמיר לקנות ביצים בפסח דוקא בכיתוב "כשר לפסח ער"פ" שבאמת לא
כתוב ע"ז "ער"פ", ואמנם המדקדקים קונים גם מוצרי הבשר והביצים דוקא קודם הפסח
ולא בפסח עצמו גם מחששות הנ"ל, אבל השאלה אם יש אכן מקום להחמיר בזה ולא
לקנות מוצרי חלב וביצים בפסח עצמו מחשש זה.

והנה במאמרו של הגר"מ גרוס שליט"א (בקובץ בנתיב החלב קובץ ה' עמ' 13) כתב,
שהמרכיב של החמץ במזון הפרה בכל ימות השנה מגיע ליותר מארבעים אחוז, מזון הפרה

מורכב ממזון גס וממזון מרוכז, המזון הגס שהוא למעלה מארבעים אחוזים מורכב משחת דגן ומתחמיץ חיטה, ששניהם נעשים מחיטה בשלב שהגרעין כבר עלול להחמיץ במגע עם מים. המזון המרוכז מורכב מגרעינים של חיטה, של שיפון, של שעורה, של תירס ושל חמניות, וכן מהנותר מתעשיות מזון שונות גפת תירס, בירה, קליפות הדורים ועוד, וכמו"כ, יש תוספות של ויטמינים, מינרלים ושמרים, אם כן, חלק גדול מרכיבי מזון הפרה עלול להיות חמץ או מחמת גשמים שהרטיבו את הדגן או מחמת מים שהוסיפו לתערובת המזון או מחמת רוק וריר הפרה.

ולקראת פסח מכינים מלאי של מזון ללא חשש חמץ. מזון זה יכול להיות מקיטניות, תירס, אפונה, חמניות, סויה, לפת קטניות, אחרות באקיה וכדומה, או מדגנים שנקצרו לפני שהגרעין הגיע לשלב בו הוא יכול להחמיץ, בעניין זה נתייעצנו עם מרן הרב אלישיב זצוק"ל שקבע עבורנו מהו השלב שלגביו אין חשש חימוץ גם אם יגיע מים לדגן.

ולקראת פסח מערכת ההשגחה של תנובה משגיחה על קציר למספוא לפסח לוודא שהקציר המאושר לפסח נעשה רק בשלב המוקדם קודם להופעת הגרעין שיכול להחמיץ, ולאחר מכן נעשית הכשרה והשגחה במכוני תערובת בהם מכינים מזון מרוכז ובכל מרכזי המזון שם מכינים את התערובות והבליל לצורך מאכל הבהמות, מדובר במפעלים ענקיים שאני יכול להעיד על ההשגחה ועל המאמץ הגדול שנעשה על מנת לנקותם ולהכשירם מכל חשש חמץ ולסגור את כל מחסני החמץ באופן שלא ישתמשו בהם במהלך תקופת ההזנה הכשרה לפסח, הדבר אפשרי רק עם הרבה עמל ויגיעה, והרבה סייעתא דשמיא, והעמדת מפקחים טובים ומקצועיים.

נמצינו למדים שאין צורך לסמוך על היתרים לא של זה וזה גורם ולא על פנים חדשות באו לכאן, מכיוון שמערכת ההשגחה (של ועדת מהדרין בתנובה) דואגת לכך שהפרות לא אוכלות חמץ בפסח ושמכוני החליבה מוכשרים לקראת פסח באופן שנוכל לאכול מוצרי חלב כשרים בפסח ללא חשש, עכ"ל.

וכמו"כ גם במערכות הכשרות המהודרות, מקפידים שתוצרת החלב לפסח, תגיע מפרות שלא אכלו חציר שיש בו חשש חמץ, באופן שכחודש לפני פסח מתחילים להוריד את כמות החמץ באוכל בהדרגה, ומר"ח ניסן עד אחרי פסח נותנים לפרות רק תחליפי מזון ללא חשש חמץ, ויש בהם רק קטניות כמו תירס וכדומה (גיליון עמוק הפשט מס' 349).

והנה לפי מציאות זה לכאן אין שום מקום להחמיר לקנות מוצרי חלב דוקא בער"פ או בכיתוב כשל"פ ער"פ, משום שכבר לפני פסח אין הפרות אוכלות חמץ, אמנם המחמירים טוענים שאמנם לא מאכילים את הפרות חמץ, אבל גם לא בודקים את מקומות האחסון של מזון הפרות, שעלול להישאר שם מהמזון הישן, וגם לא מנקים את הרפתות לקראת פסח, ומשום כך יש לחשוש שהפרות אכלו מהחמץ שנשאר שם ויאסר החלב מדין זה וזה גורם.

אמנם נראה שאי"צ לחוש לזה יותר משאר מוצרים הכשרים לפסח, והוא מהטעמים שיתבארו לקמן, וזה החלי בעזהי"ת.

אם יש להתיר מצד "זה וזה גורם"

א. דהנה יסוד החומרא לא לאכול מוצרי חלב מפרות שאכלו חמץ מבואר במשנ"ב (סי' תמח סקל"ג) שכתב לענין חלב של בהמה שאוכלת חמץ, אפי' היא של נכרי, נחלקו אחרונים בזה, ודעת הפמ"ג להתיר החלב שחלבו אחר מעת לעת שאכלה חמץ (כי שיעור עיכול בבהמה הוא לא פחות מעת לעת), ויש מקילים אפי' בו ביום אם אוכלת שחרית וערבית מדברים המותרים, והוא דעת הישועות יעקב (או"ח סי' תמח) המובא בשעה"צ שם סקפ"ו, עי"ש.

והנה לפי דעת הישועות יעקב הנ"ל אין כאן מקום להחמיר, דהרי בנידו"ד עיקר מאכלה בפסח הוא ממאכלים שאינם חמץ ורק שחוששים שמא נשאר חמץ מהאוכל הישן ברפת והפרה אכלה, וא"כ כיון שהיא אוכלת גם מהדברים המותרים ובפרט שרוב מאכלה מהדברים המותרים ורק שחוששים שמא אכלה גם חמץ שנשאר ברפת א"כ לפי הישועות יעקב הנ"ל אפשר לכתחילה להתיר, וכ"פ במהרש"ם (יו"ד סי' ס סקי"ב) ובשו"ת רמ"ץ (או"ח סי' כח) כשמנהג ישראל שאם הבהמה אוכלת גם דברים המותרים מותר, וכ"פ הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני פסח עמ' צט) כדעת הישועות יעקב.

ואף שהמעין בישועות יעקב ביו"ד (סוסי"ס) יראה דנטה לאסור, שכתב שם שלמעשה יש בזה מקום עיון, כיון דבחמץ אף זה וזה גורם אסור, משום דלא מהני ביטול, דיש לו מתירין לאחר זמנו או דמשום חומרא דחמץ, א"כ מהראוי לאסור החלב בחג הפסח אף שאין כל מאכלה חמץ, וצ"ע מדוע השמיט סברא זו באו"ח (סי' תמח) שכתב להתיר אם אוכלתגם דברים המותרים, וכתב הגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשכד) שהטעם שההישועות יעקב השמיט סברתו שכתב ביו"ד לאסור, משום שהישועות יעקב שאסר זה וזה גורם בפסח כוונתו למג"א (סי' תמה סק"ה) שחמץ שאיסורו במשהו לא מהני ביה התירא דזה וזה גורם, דזוז"ג מטעם ביטול, אבל הישועות יעקב מסיק (סי' תמה סק"ד ד"ה נחזור) דלא שייך להחמיר בזוז"ג בחמץ מטעם דאיסורו במשהו ואינו בטל, אלא בגוונא דמיירי המג"א שם, שאפה על גחלים מחמץ ששרפו, וכמש"כ הנשמת אדם (המובא לקמן) בביאור דברי המג"א, וגם באו"ח סיים הישועות יעקב ש"אם אפשר להמתין מעת לעת, מה טוב".

ואף לדעת הפמ"ג שאוסר כשחלבו החלב תוך המעת לעת לאכילת חמץ שאכלה הבהמה, הנה השעה"צ לא ציין היכן הפמ"ג ואמנם הפמ"ג ביו"ד (סי' ס בשפתי דעת סק"ה) כתב לאסור תוך המעת לעת, אבל באו"ח (סי' תמח א"א סק"ה) אם כי ציין לדבריו ביו"ד, אבל כתב בסוף דבריו שאם תוך המעת לעת אכלה הבהמה ג"כ תבן הוי זה וזה גורם, ומ"מ י"ל דישראל נהנה מאיסורי הנאה, ונשאר בצ"ע.

ב. אמנם בנידו"ד נראה דאף להפמ"ג אין להחמיר מכמה טעמים, א. דהא שורש נידון הפוסקים אם מותר החלב הנחלב מבהמה האוכלת חמץ הוא נלקח מדברי הרמ"א (יו"ד סי' ס"א) שכתב שבהמה שנתפמטה בדברים אסורים מותרת, אבל אם לא נתפמטה כל ימיה רק בדברים אסורים, אסורה, ובש"ך שם (סק"ה) מבואר, דהא דכתב הרמ"א לאסור בהמה שנתפמטה כל ימיה בדברים אסורים, הוא לאו דוקא אלא ה"ה באכלה ולא נתפמטה כדמוכח בתוס', וכל ימיה נמי לאו דוקא, ור"ל שעיקר גדילתה מהם, עי"ש. ואף דכל זה הוא לגבי בשר הבהמה שנתפמטה באיסורים, אמנם יעוי' בפמ"ג שם שמשוה דין החלב לדין הבשר, בכל המעת לעת שאכלה איסור, כיון דהחלב שבתוך מעת לעת מאכילתה, נוצר מהאיסור שאכלה.

ומעתה נראה לומר לפי הש"ך, שכשם שבהמה שנתפמטה מדברים האסורים שרוב גדילתה מהם אסורה אף אם אכלה מעט מדברים המותרים לפי הש"ך, א"כ כך גם י"ל איפכא, דבהמה שנתפמטה מדברים המותרים שרוב גדילתה מהם אף אם אכלה מעט מדברים האסורים, מ"מ אין לאוסרה.

ולא זו בלבד, אלא שדעת הש"ך (יו"ד שם סקל"ו), והט"ז (יו"ד סי' פז סקי"ג), והפר"ח (יו"ד סי' ס סקל"א), והכרתי (יו"ד סי' ס סק"ה) שבכה"ג דסגי לבהמה באכילת האיסור לבדו, לא יועיל מה שאוכלת גם דברים המותרים ולא חשיב זה וזה גורם, ואסור, וכן היא דעת המג"א (סי' שיח סקל"א) דאף בזה יכול וזה יכול, אין את ההיתר דזה וזה גורם, עי"ש. ולפי דבריהם כמו"כ י"ל איפכא, דהיכא דסגי לבהמה באכילת ההיתר לבדו כמו בנידו"ד שמאכילים אותו בפסח מאכלים שאינם חמץ ורק חוששים שמא אכלה מעט מהחמץ הישן שנשאר ברפת, א"כ אף אם אוכלת מהדברים האסורים אין זה כלום ולא חשיב זה וזה גורם, וממילא יהיה מותר.

ג. ולא זו בלבד, אלא אף אם כל מאכלה בפסח הוא חמץ, מ"מ יל"ד בזו"ג מצד הבהמה, וכמש"כ בפר"ח (יו"ד סי' ס) דגוף הבהמה חשיב גורם היתר כדי להתיר בשרה, וכן מבואר בשו"ת פרשת מרדכי (או"ח סי' כב) דגוף הבהמה חשיב גורם היתר לענין חלבה, וכן דעת הגר"ש קלוגר (שנות חייםעמ' פז בהשמטות), וכן הנשמת אדם (הל'פסח סי' קיט אות ט) והערוה"ש (יו"ד סי' ס סעי'ז) בדעת הרמב"ם, דגוף הבהמה גם חשיב גורם היתר, והטעם שגבי בהמה שנתפמטה כל ימיה במאכל האסור לא אמרי' דגוף הבהמה הוי גורם היתר, ביאר היד יהודה (סי' ס' אות ג ד"ה וכ"ז באיסורי) הטעם, משום שגורם האיסור שהוא המאכל האסור, גורם נמי את גורם ההיתרעצמו, שהוא גוף הבהמה, דהא לולא שהיתה אוכלת היתה מתה, ולא היתה מקבלת המאכל כלל, נמצא שהאיסור הוא שגורם לבהמה שתקבל המאכל, וע"כ לא חשיבא כה"ג כגורם היתר, ולא הוי אלא חד גורם, אבל אם היא אכלה גם דברים המותרים בשיעור שיש בו כדי לקיימה שלא תמות ברעב, ודאי דגם גוף הבהמה חשיב גורם, וכמש"כ הגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשז) ועי"ש שכתב עוד טעם דרק בבשר בהמה לא אמרי' דגוף הבהמה חשיב גורם, כיון שהיא אינה עושה שום מעשה שבח, אלא רק מקבצת את שבח האוכל בגופה, ואדרבה, השבח נעשה בה ע"י

האיסור, וכמש"כ בפרי תואר (יו"ד סי' ס סק"ד) וטעם זה אינו שייך אלא לגבי בשרה, אבל לענין חלבה, שגופה שהוא ההיתר, ואכילתה שהיא האיסור, פועלים יחדיו את השבח בדבר האחר, שהוא החלב, בכה"ג ודאי דהוי זה וזה גורם, עי"ש.

אם "זה וזה גורם" בפסח מותר

ד. ואף לפי הגר"א (ביו"ד שם) שכתב בביאור דברי הרמ"א דהיכא דנתפמטה באיסור כל ימיה, היינו כל מאכלה דאילו דברים האסורים משחרית לשחרית אבל בנתיים אכלה גם דברים המותרים, מותר הבהמה מדין זה וזה גורם, והגר"א לא מחלק אם עיקר גדילה מהם או לא, עי"ש, ונמצא לפי הגר"א שכל ההיתר הוא מדין זה וזה גורם, וא"כ בפסח שלא שייך ההיתר של זה וזה גורם כמבו' במג"א (או"ח סי' תמח סק"ח) משום שחמץ בפסח אסור במשהו גם זה וזה גורם אסור, והוסיף הפמ"ג דדעת הש"ך שבאיסורי הנאה זה וזה גורם אסור, וחמץ הרי אסור בהנאה, וכן הביא השד"ח (כרך ה' מערכת חו"מ סי' ב סק"ד אחר שנים) מהמרש"ם שכתב שכדברי המג"א נמצא כבר בכס"מ (הל' נדרים פ"ה הי"ג) שבדבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל גם זה וזה גורם אסור, ונמצא א"כ שכיון שחמץ בפסח אסור אפי' במשהו ואינו בטל א"כ גם זה וזה גורם אסור, והיינו טעמא מבואר בשו"ת תורת חסד (סי' כא) שהוא לפי רש"י (ע"ז מח:): והר"ן (שם) דס"ל דטעם ההיתר של זה וזה גורם הוא מדין ביטול, שלפי טעם זה י"ל דהיכא דאין ביטול, כגון בפסח דאסור במשהו, א"כ ליתא להיתר דזה וזה גורם, מ"מ בנידו"ד אין להחמיר בזה גם לדעת הגר"א מכמה טעמים, וטרם נבאר הטעמים יש לציין שאכן מבואר להדיא במעשה רב להגר"א (סי' קפג) שהתיר לחלוב בהמות נכרי שאוכלות חמץ בפסח, אמנם משמע מדבריו שבהמת ישראל יש להחמיר, ופלא על המשנ"ב שלא ציינו.

וטעם ההיתר בנידו"ד הוא מכמה וכמה טעמים, א. דכל מה שמבואר במג"א דאין היתר של זה וזה גורם בפסח, זה הינו רק לפי רש"י והר"ן והראשונים שס"ל דההיתר של זה וזה גורם הוא מדין ביטול וא"כ היכא דאין ביטול ליתא להיתר דזו"ג, ולכן בפסח שאין ביטול דאסור אפי' במשהו אין היתר של זו"ג, אמנם דעת התוס' (ע"ז מט. ד"ה שאם) שההיתר של זו"ג אינו מדין ביטול, אלא טעם ההיתר הוא משום שכל שאין גורם האיסור לבדו יכול לגמור הדבר, הוי 'חצי גורם' ולא חשיב לאסור וכמש"כ ביד יהודה (ח"ג בתערובת בהשמטות לסי' קג סק"ח) ובשערי יושר (שער ג' שלהי פכ"ה ד"ה וע"פ מה שנתבאר וד"ה והנה נתבאר לנו) בביאור דברי התוס', ונמצא לפי התוס' שאם האיסור יכול לגמור הדבר לבד אין היתר של זו"ג, וכתב הגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשי) שע"פ התוס' יש לבאר דעת הט"ז וסייעתו (המבואים לעיל), דנקטו דכל דסגי באיסור לבדו לגרום, לא חשיב זו"ג להתיר, דבכה"ג חשיב 'גורם' לאסור ולא 'חצי גורם', ועוד כתב שאפשר נמי דמטעם זה ס"ל להרמ"א דכל שהאיסור הוא עיקר הגורם, אף שאינו יכול לגמור הדבר בלא חלק ההיתר, מ"מ חשיב גורם לאסור. ונמצא לפי התוס' שגם היכא דאין דין ביטול וכמו בחמץ בפסח שאסור אפי' במשהו מ"מ אם גורם האיסור לא יכול לגמור לבד בלא גורם ההיתר מותר הדבר מדין זו"ג, ובנידו"ד הרי כל מאכלה זה מההיתר, ורק שחוששים שמא

אכלה מעט מהחמץ הישן שנשאר ברפת, ומהמעט שנשאר ברפת ודאי שאינה יכול להתקיים לבד, וא"כ יש לנו ההיתר של זוז"ג, ובנידוד זה אף יותר טוב מזוז"ג, דהא מהמאכלים שנותנים לפרות בפסח שאינם חמץ ודאי שהיא יכולה להתקיים מזה לבד ואינם צריכים לגרום האיסור, וא"כ ההיתר הוא הגורם העיקרי.

ה. ועוד, דאף שרוב הראשונים פירשו כרש"י והר"ן שההיתר של זוז"ג הוא מדין ביטול, מ"מ אי"ז מדין ביטול ממש וכמש"כ בשו"ת תורת חסד שם (באות ב) דבהכרח לומר דהר"ן מעולם לא עלה על דעתו לומר דבדין זוז"ג אין היתר אלא על פי אופני ביטול איסור שנתערב, דאם כן היה צריך להיות כח ההיתר רובא והרי אפילו בשכחן שוה אמרינן זה וזה גורם מותר וכו', אלא ודאי דהסברא בזה הוא דכיון דאם הגורם הוא האיסור לבד אינו אלא הנאה ולא אכילה כמו שכתבו הש"ך ופ"ח כשגורמים שניהם האיסור וההיתר יחד אף שכחן שווה קליש איסוריה ולא חל על הנגרם שם איסור מאחר שלא האיסור לבדו פעל גורם זה ולכן גם בחמץ דאסור במשהו יש לומר דלא החמירו חכמים בזה וזה גורם, עי"ש. וכ"כ בשו"ת רמ"ץ (או"ח סי' כח אות ו ד"ה ואף) שזוז"ג קיל טפי מביטול, והוכיח כן מהא דאי' בפסחים (כו. ובע"ז מט.) דתנור חדש שהסיקו ונגמרה מלאכתו בעצי ערלה יוצן, ושרי לאפות בו אח"כ כשיסיקו בעצי היתר, דהפת מותרת משום זה וזה גורם, ואע"ג שעושה בכל זוז"ג לכתחילה, הרי זה מותר וחשיב כדיעבד, דאל"ה יפסיד התנור כמבו' בתוס' שם (ד"ה בין חדש), ואע"ג דבתערובת איסור בעלמא, לא שרינן להוסיף על התערובת ולבטל האיסור, בשביל שלא יפסיד ההיתר שבה, וע"כ מוכח דביטול בזוז"ג הקילו בו יותר, עי"ש.

ו. ועוד, דדברי המג"א שאוסר בזוז"ג בחמץ בפסח אינו מוסכם ויש הרבה חולקים ע"ז כמבואר בביה"ל (סי' תמה ס"ב ד"ה אסורים) בשם הגר"א וכמה אחרונים שסתמו להקל בזה וזה גורם, עי"ש.

ועוד, דדברי המג"א שאוסר זוז"ג בחמץ בפסח מבואר בנשמת אדם (הל' פסח כלל קל שאלה ט) שהמג"א אסר זוז"ג רק באופן של היסק תנור בחמץ, שיש שבח עצים בפת ולכן הפת נאסרת, אך בשאר דברים שאינם בעין זה וזה גורם מותר' אפילו בפסח, ולכן כתב הנשמ"א שהוא לא ראה שום ראשון או אחרון שאוסר חלב מבהמה שאכלה חמץ, ושמע שהמקור לאסור הוא מדברי המג"א שלדעתו בפסח זוז"ג אסור, וחלב כזה נחשב בגדר זוז"ג ואסור בפסח, אולם כאמור המג"א לא איירי אלא לענין שבח עצים וכו', אבל בשאר דברים שאינן בעין זוז"ג מותר.

אם יש להתיר מצד הנאה שלא כדרך

ז. ועי"ש בנשמ"א שכתב עוד ג' טעמים להתיר חלב נחלב בפסח מבהמות שאכלו חמץ בפסח, א. הסברא לאסור בהמה שאכלה איסורי הנאה הוא רק בנתפטמה מעבודה זרה, שאסור בהנאה גם שלא כדרך הנאתו, אבל בחמץ מותר להנות שלא כדרך הנאתו, ושתיית חלב דינה כהנאה שלא כדרך, וכעין שכתב הפלתי (יו"ד סי' ס"א) שהנאה עקיפה של חלב בהמה, אינו נחשב כדרך הנאתו מהחמץ שאכלה, מכיון שהבהמה אוכלת את החמץ ולא האדם, 'אין לך שלא כדרך הנאתו יותר מזה'. ב. האוסרים החמירו רק בנתפטמה כל

ימיה מאיסור, אבל בפרה שאוכלת חמץ בפסח לא שייך מושג של 'נתפטמה כל ימיה', כי אפילו אם אכלה כל הפסח חמץ, הרי לפני פסח החמץ מותר, ונחשב זוז"ג כלפי החלב, שגם החמץ של ערב פסח מסייע בייצור החלב. ג. מפורש בגמ' (בכורות דף ו:ו) שההיתר לשתות חלב בהמה טהורה הוא חידוש, שמסברא היה צריך ליאסר, משום שהחלב נוצר מדם עכור שנעשה חלב, ועוד היה צריך לאסור את החלב כדין אבר מן החי, וכיון שראינו שהתורה מתירה את החלב למרות שמסברא צריך ליאסר, לכן אומרים 'הואיל ואישתרי אישתרי' והוא הדין כלפי כל האיסורים שעלולים להיות בחלב, מותרים, עי"ש.

ואף שמש"כ הנשמ"א ע"פ דעת הפלתי שהנאת החלב מהחמץ שאכלה הוי שלא כדרך הנאתו, כבר הקשה על כך בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג יו"ד סי' ס/שכה) ודחה היתר זה משום שהנאה שלא כדרך אסור עכ"פ מדרבנן, והביאו הקיצוש"ע (סי' קיז סי"ג) וכתב הקיצוש"ע עוד טעם לדחות היתר זה, דאמאי לא יחשב כדרך הנאתן דכך זורעין התבואות לעשות מהן יין שכר ובמותר לפטם הבהמות, וא"כ נחשב כדרך הנאתן, והביאו בשד"ח (כרך ה' מערכת חו"מ סי' ב סק"ד ד"ה ועל מה) שהוסיף שגם בשו"ת רמ"ץ (חיו"ד סי' ל"ח) הביא בשם חכם אחד שתמה על דברי הפלתי דמכל מקום אסור מדרבנן, והגאון המחבר רצה ליישב על פי דברי התוס' בקידושין והמשנה למלך, ולא נתקררה דעתו דהא ודאי איכא איסורא וכו', עי"ש שהחכם הנ"ל השיג עוד דאף אי נימא דשלא כדרך הנאתן מותר תינח בלחם חמץ חשיב שלא כדרך לתת החמץ למזון בהמות אבל הבריי"א שהוא הנשאר ממה שעושים יי"ש מתבואה דרך הנאתו הוא ואסור וכדברי הקיצוש"ע הנ"ל, וצידד הגאון רמ"ץ לומר דגם לחם חמץ חשיב דרך הנאתן לדעת הסוברים דלוקין אהנאה דאף דעומד לאכילה חשיב הנאה כדרך הנאתן, ע"כ לשון השד"ח עי"ש.

מכל מקום לא מיבעיא שמצינו רבים מהפוסקים שסוברים כהפלתי בזה, וכמש"כ הערוה"ש (ס"ז) דכן הסכימו רוב הגדולים כדעת הפלתי, ושגם דעת הש"ך והפר"ח נוטה לזה, ועפ"י התיר החלב הבא מבהמה שאכלה חמץ בפסח, וכן את בשרה, עי"ש, אלא אף בעיקר קושית האחרונים על הפלתי דשלא כדרך הנאה אסור עכ"פ מדרבנן, כבר כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ז סי' קלט אות י) ליישב, דס"ל לכרתי ופלתי, דאנן לא אשכחן שרבנן אסרו הנאה שלא כדרך הנאתן אלא בהנאה שהיא השתמשות בגוף הדבר האסור בהנאה (והיינו שמתמש בגוף האיסור לדבר שאין דרכו לכך וכגון שמתמש בחמץ לרטיה), אבל כשהאיסור הנאה הוא רק גורם והיינו שאינו משתמש בדבר האסור בהנאה, אלא שהאיסור הנאה גרם שיהיה לו בשר או חלב, בכה"ג לא אשכחן שאסרו רבנן האי הנאה. ומה שהקשו עוד דהרי"ז הנאה כדרך הנאתן שהרי זורעין התבואות כדי להאכיל לבהמות, כתב ליישב שאין כוונת הכו"פ שאין הדרך להשתמש בחמץ להאכילו לבהמה, אלא כוונת הכו"פ שכיון שהחמץ רק גורם לו הנאה לשתות מחלב הבהמה בפסח אי"ז נחשב כמי שנהנה מהאיסור כדרך הנאתן, דאם הנאה מגוף האיסור שלא כדרך אי"ז נחשב להנאה ומותר, כ"ש כשאינו נהנה מגוף האיסור ואינו אלא שהאיסור גרם שיהנה מדבר אחר, בודאי כיון שהאיסור רק גרם, אף שדרכו בכך אי"ז נחשב כהנאה מהאיסור,

ורק בהנהו איסורין דאשכחן שאסרה תורה שלא כדרך הנאתן והיינו שאסרה תורה כל הנאה ואפי' הנאה קלושה כהנאה שלא כדרך הנאתן, ה"נ י"ל שאסרה התורה בהם הנאה ע"י גרמא ואסורליהנות ממה שנגרם ע"י האיסור, עי"ש.

אמנם מש"כ הנשמ"א שהאוסרים החמירו רק בנתפטמה כל ימיה מאיסור, אבל פרה שאוכלת חמץ אפי' כל הפסח מ"מ כיון שלפני פסח החמץ מותר וגם החמץ של ער"פ מסייע בייצור החלב הו"ל זוז"ג שמותר, מ"מ זה רק אם נאמר שזוז"ג מותר גם בחמץ בפסח וכפי שהבין הנשמ"א במג"א שרק בשבח עצים החמיר, אבל לפי מה שהבין הפמ"ג וכך גם הבין בשו"ת תורת חסד (שם) דברי המג"א שבכל ענין לא אמרי' זוז"ג בחמץ בפסח דאסור במשהו ואינו בטל וממילא ליכא להיתר דזוז"ג, והנשמ"א שכתב טעם זה הוא רק לשיטתו בביאור דברי המג"א.

ומש"כ הנשמ"א שכיון שההיתר לשתות חלב בהמה טהורה הוא חידוש משום דהוי אבר מן החי, לכן אומרים 'הואיל ואישתרי אישתרי' והוא הדין כלפי כל האיסורים שעלולים להיות בחלב, מותרים, אם כי מצינו את הסברא הזאת גם בשו"ת תורת חסד (שם באות ז), מ"מ מסתימת דברי הפוסקים והפמ"ג בכללם שדנו רק מצד זוז"ג ולא כתבו להאי סברא מוכח דלא ס"ל הכי.

דעת המחמירים ב"זה וזה גורם" בפסח

ח. ואכן, רבים מהפוסקים מחמירים בחלב שנחלב מבהמה שאכלה חמץ בפסח כדעת הפמ"ג, וכמו שפסק בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ריב) בבהמה שייכת ליהודי, וכ"כ הגר"ח פלאג"י (רוח חיים סי' תמח אות ד) שלשתות חלב אף מבהמות גוי בפסח נראה לאסור שמא מאכילה חמץ בתוך הפסח, וכן בקיצוש"ע (סי' קיז סי"ג) כתב שיש אוסרים ויש מתירים ושומר נפשו יחמיר ובפרט במקום שנהגו לאסור חלילה להתיר, וכ"כ הכה"ח (סי' תמח ס"ק קיג) בשם הבן איש חי (פ' צו אות מב), וגם בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' פה) כתב בשו"ת מהרש"ג (חלק ב סימן פה) שבכמה קהילות ישראל נהגו איסור שתיית חלב מבהמות של גויים בפסח, אם כי יש מתירים בתנאי שבשעת החליבה ממש לא יאכלו חמץ, ובמקום אחר כתב המהרש"ג (בח"א סי' יד) כי החלב משתבח ע"י מאכלי החמץ, לכן יתכן שהרי הוא נהנה מחמץ בפסח, וגם בשו"ת ערוגת הבושם (סימן קלח) כתב שנכון לנהוג לחומרא לא לשתות חלב מבהמה שאכלה חמץ בפסח, משום שאפילו אם 'זה וזה גורם מותר', מכל מקום ראוי לבעל נפש לפרוש מזה, משום שגורם לו טבע רע, כמבו' ביו"ד (סי' פא ס"ז), ואין לחלק בין איסור התלוי בזמן לאיסור עצמו, וראיה מגמ' (יומא פב:) מההוא עובדא דעוברא שהריחה, עי"ש. [אמנם מש"כ הערוגת הבושם שחלב הנגרם מאכילת חמץ גורם לו טבע רע יעוי' בשערי דעה (סק"ה) שכתב שטבע רע היינו דוקא בדברים האסורים מצד עצמן, אבל לא בדברים שמותרים מצד עצמן אלא שהזמן גורם האיסור וכמו בפסח, וכן בתשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א (ח"ז סי' קלט אות יג) כתב לחלוק ע"ז וכתב דכיון דחזינן דכל הפוסקים שדנו בענין אכילת בשר וחלב של בהמה שנתפטמה מדברים אסורים, לא הזכירו כלל דיש כאן ענין טמטום והולדת טבע רע, משמע דלא ס"ל שיש טמטום והולדת

טבע רע בבשר או חלב של בהמה שנתפטמה מדברים אסורים, והטעם לכך הוא דדוקא
בתינוק שכל חיותו מכח החלב שיונק, בזה כיון חיותו הוא מכח חלב שנוצר גם מדברים
אסורים הרי הוא מוליד טבע רע, אבל אדם בעלמא ששותה חלב או אוכל בשר מבהמה
שאכלה דברים אסורים, כיון שאין כל חיותו מכח בשר או חלב זה, אינו מוליד בו טבע רע,
עי"ש, והגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשלא אות כב) כתב שרק באיסור חפצא יש
טבע רע ולא באיסור גברא, ועי' לקמן אם חמץ דינו כאיסור גברא או חפצא].

והגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשכד) הביא מס' כנפי יונה (יו"ד סי' ס) שגם
מחמיר בפיטום שנתגדלה ממנו, דדמי טפי לתערובת היתר ואיסור מ'לזה וזה גורם, ואע"ג
דנתעכל, מ"מ הרי הוא כבכל איסורי הנאה דאפרן אסור, וסיים דיש להחמיר בזה בכל
איסורי הנאה, כיון שיש מהאחרונים המחמירים כן, וכתב הגר"מ"ג שסברתו שייכא גם לענין
החלב. [אך הביא משו"ת מהר"י אסאד (או"ח סי' קכז) שהשיב על דבריו, דאף דאין שינוי
מועיל באיסורי הנאה, היינו בשינוי הנעשה ע"י מעשה אדם, אך בשינוי הבא ע"י אכילת
הבהמה, שהוא שינוי דממילא הבא בטבע בידי שמים, בכה"ג הוא שינוי המועיל דמהני אף
בע"ז, והתיר מה"ט חלב בהמה האוכלת חמץ כל ימי הפסח לכו"ע, עי"ש].

אם יש מקום לאסור חלב מבהמה שאכלה חמץ בער"פ

ויותר מזה הביא השד"ח (כרך ה' מערכת חו"מ סי' ב סק"ד ד"ה והנה נודמן) מס' רינן
יצחק (בפירוש ההגדה דף ו ע"ב) שהחמיר אף בחלב שנחלב מחמץ שאכלה תוך המעת
לעת לפסח, וכתב שדברי המקילים הם היפך הש"ס והפוסקים, ותורף דבריו הוא, דהפמ"ג
אזיל לשיטתיה שכתב בסי' תצ"ד (על דברי המג"א סק"ו) דדם נעכר ונעשה חלב דכיון
שקי"ל דאבריה מתפרקין ומשמע ליה דלרבנן דסברי אבריה מתפרקין לית להו דם נעכר
ונעשה חלב, אמנם האמת שאינו כן אלא פלוגתא דר' מאיר ורבנן היא, דלר"מ דם נדות
נעכר ונעשה חלב ולרבנן דם נדות אינו נעכר אבל דם שבגופה נעכר ונעשה חלב, וכיון
דלכולי עלמא אמרינן דם נעכר ונעשה חלב, וזה ידוע דהדם בא ממאכל חמץ [דבכל בעל
חי הדם בא מאכילה ושתייה כמ"ש בא"ח סי' ט"ף] דאסור בהנאה, אם כן אין להתיר לשתות
החלב בפסח (אפילו) מבהמות עכו"ם שאוכלת ושותה חמץ בפסח אף אחר מעת לעת דהוא
שיעור עיכול והוי כשרוף, דהא מבואר בסי' תמ"ה דדוקא כששרפו קודם שעה ששית אבל
משם והלאה לא יסיק וכו' ואם אפה אסור בהנאה וכו' ואין לו תקנה בהולכת הנאה לים
המלח וכן למוכרו לעכו"מ"ז חוץ מדמי איסור שבו לדעת המג"א שם, ואפי' הפחמין ואפרן
אסורין בהנאה הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנאה עי"ש, הרי מבואר שם דאסור ליהנות
אפילו היכא שאינו נהנה מגוף האיסור ואינו דבר של אכילה, כגון לחמם מים לחוף ראשו
דכי האי גוונא בבשר וחלב שאסור בהנאה מותר אפילו הכי החמירו בחמץ שהוא במשהו,
כל שכן כאן שנהנה מגוף האיסור שהדם שנעשה ממאכל חמץ נעכר ונעשה חלב שחמור
יותר וכמו שכתב הש"ך (יו"ד סי' פז ס"ק כ) חילוק זה דיש להחמיר, ומשום הכי נראה דלא
מיבעיא כשאכלה שיעור שיכולה לעמוד מעת לעת אכילה אחרת דיש להחמיר, אלא אפילו
אכלה דבר מועט יש להחמיר בחמץ שאסור במשהו, וגם ברור דלכתחילה צריך לפסוק

מלהאכילה חמץ מעת לעת קודם זמן איסורו של חמץ דשיעור עיכול בבהמה לא פחות ממעת לעת וכו', ע"כ תורף דברי הרינון יצחק, ועי"ש שכתב שאם נתנו החלב של קודם מעת לעת בכלים חדשים מותר לשתותו בפסח דהוי כחרכו קודם זמן איסורו.

אמנם השד"ח כתב לחלוק עליו, וכתב שמה שהפריז בספר רינון יצחק הנ"ל לאסור אף החלב מן הבהמה שאכלה עד זמן איסור חמץ אין נראה שיהיה כן דעת שאר פוסקים האוסרים הנ"ל, דלא אסרו אלא אם הבהמות אוכלות חמץ בזמן איסורו, וכל כי הא ודאי אם איתא דהכי סברי לא הוי שתקי מלאשמועין דאם אכלה חמץ דם איסורו גם כן אסור, ולכן נראה דשפיר דמי להורות היתר בזה כמשמעות דברי הפוסקים הנזכרים לעיל. וכן הובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף או"ח ח"א סי' פח, ואשרי האיש או"ח ח"ג פנ"ו סי"ד) שלענין שתיית חלב מפרה שאכלה חמץ בתוך מעת לעת קודם הפסח, אין שום שאלה ע"ז ופשוט אין בזה איסור, ולא חוששים שהחלב נעשה מהחמץ אלא בפרה שאכלה כל ימיה איסור, ואי"ז אלא חומרא לחשוש שהחלב נעשה מהחמץ, אכן ודאי דכמה ימים קודם הפסח יש להימנע מלהאכיל הבהמות חמץ כדי שנהיה בטוחים שבפסח הרפתות נקיות מחמץ על מנת שהבהמות לא יאכלו חמץ בפסח והדבר צריך בדיקה ע"י מומחים לקבוע כמה ימים נמשכת הכנת הרפת וניקויה ודבר זה במציאות תליא.

אם מותר חלב מבהמת נכרי שאכלה חמץ

ט. אמנם למעשה נראה שבנידו"ד אין לאסור אף באופן שחוששים שהפרה אכלה חמץ בפסח עצמו מהחמץ הישן שנשאר ברפת, ולא מיבעיא אם הפרות בבעלותו של נכרי, שכבר כתב בשע"ת (סוס"י תמח) בשם שו"ת בית אפרים (או"ח סי' לה) שאם הבהמה של הנכרי והוא אכילה חמץ אין בזה איסור, שהרי חמץ לא נאסר בהנאה לגבי הנכרי, והחלב מותר באכילה כדין חמץ שהגוי שרף שמותר בהנאה, וכן בשו"ת מהר"ם שיק (סי' רכב) הסכים לדברי הבית אפרים שבהמת נכרי מותר דהנכרי שמאכילה חמץ אינו עושה בזה שום איסור. וכבר הבאנו לעיל מדברי המעשה רב להגר"א (סי' קפג) שהתיר לחלוב בהמות נכרי שאוכלות חמץ בפסח, אף שמשמע מדבריו שבהמת ישראל יש להחמיר, והביאו הכה"ח (סי' תמח ס"ק קיד). וכן בשו"ת דבר משה (מהדורא תניינא) כתב דלפי מה שכתב בספר גור אריה יהודה דחמץ שנתבטל אצל נכרי בששים מותר ישראל לאוכלו, מטעם זה התיר החלב מבהמות שאוכלות חמץ בפסח דהוי רק זה וזה גורם ובפסח אסור זה וזה גורם מחמת דהוי במשהו, אכן בשל נכרי דבטל בששים מותר זה וזה גורם, וכן התיר מטעם זה בשנות חיים להגר"ש קלוגר (עמ' פז בהמשטות) דמה דחמץ אסור במשהו היינו רק בישראל ולא בנכרי, וממילא מותר מדין זוז"ג בפסח שאינו אסור במשהו בחמץ של נכרי. וגם בשד"ח (כרך ה' מערכת חו"מ סי' ב סק"ד ד"ה לכן) כתב שראה בס' שערי רחמים בשם הגר"ח מוולוז'ין זי"ע שפסק להתיר בבהמת נכרי כסברת הבית אפרים, והיינו כמש"כ גם במעשה רב הנ"ל, וכן דעת הגר"ח מבריסק זצ"ל (תשוה"נ ח"ד עמ' תלט אות נד) שבבהמת נכרי אין שום חשש, והיינו כדעת הגר"א והגר"ח מוולוז'ין.

ואף שיש חולקים על הבית אפרים גם גבי בהמתו של נכרי, וכמש"כ בשו"ת רמ"ץ (או"ח סי' כח) ומסיק דמנהג ישראל תורה דאין לאכול החלב בהמות שאכלו חמץ בפסח כי אם כשאוכלות גם שאר דברים שחת וכיוצא שחרית וערבית, דמה שכתב הבית אפרים דהוי כחרכו קודם זמנו כיון שהנכרי עשה בשעה שמותר לו, לא מסתבר כלל לדמותו לחרכו, דהתם בשעת ביאת האיסור חמץ אינו חמץ אלא גחלים ואפר, וזה לא אסרה תורה, אבל לאחר זמן איסורו, כיון דחמץ של נכרי אסור לישראל מדלא כתיב לך באכילה, אם כן כמו שאסור חלב שנתהוה מחמץ של ישראל כן אסור מחמץ של נכרי, כיון דגם חמצו של נכרי אסור באכילה ובהנאה, ואף אי הוי שלא כדרך הנעשה אסור, עי"ש. וכן בשו"ת בית יצחק (או"ח במפתחות לסי' סח) כתב להוכיח דלא כהבית אפרים, דאם כדבריו קשה בסוגיא דעבודה זרה (מ"ט ע"א) דרמינן מתנייתא אהדדי, תנא חדא שדה שנודבלה בזבל ע"ז תחרש פרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז תשחט ותניא אידך שדה תבור ופרה תרזה לישני דמיירי שנתפטמה אצל נכרי דודאי אין הנכרי מצווה אלא שלא לעבוד עכו"ם אבל ליהנות מותר, ומדלא משני הכי שמעינן דאין חילוק, ולכן אין להתיר אלא אם אוכלת מאכלים המותרים בכל יום כמו שכתבו הפוסקים, עי"ש.

מכל מקום הרמ"ץ והבית יצחק דוחים רק סברת ההיתר של הבית אפרים שהתיר חמץ מבהמת נכרי אף באופן שאוכלת בפסח רק חמץ, אבל אם אוכלת גם דברים המותרים כתב הבית יצחק להדיא שמותר, ואף דהו"ל זוז"ג בפסח שאסור לכמה פוסקים, מ"מ ה"ט שזוז"ג בפסח אסור הוא משום שחמץ אסור אפי' במשהו, אבל עדיין יש לנו את סברת הדבר משה ע"פ הגור אריה יהודה וסברת הגר"ש קלוגר שחמץ של נכרי במשהו אינו אוסר, ולכן בכה"ג שאוכלת גם דברים המותרים פשוט שמותר. [ואף באופן שאוכלת רק חמץ בפסח יש מקום לומר שגם גוף הבהמה הוי גורם וא"כ גם בכה"ג הו"ל זוז"ג ומותר וכפי שיבואר לקמן].

הטעמים להתיר בנידון דידן

י. ואפילו אם הפרות הן בבעלותן של ישראל ג"כ יש להתיר בשופי מכמה וכמה טעמים, חדא, דהא כל מה שאסרו הפוסקים חלב מבהמה של ישראל שאכלה חמץ היינו רק באופן שהישראל מאכילה חמץ שאסור לו בהנאה, שכיון שאסור לו בהנאה א"כ גם החלב שנגרם ממנו אסור בהנאה, אבל באופן שרק חוששים שהפרה אוכלת מהמץ הישן שנשאר ברפת, הלא הישראל מפקיר ומבטל את כל החמץ בשעת הביעור, וא"כ זה אינו של ישראל, והפרה שאכלה חמץ אינה אכלה איסור אלא אכלה חמץ מבוטל שלא גרע מחמץ של נכרי שהתירו הפוסקים, וכנ"ל.

יא. ועוד, דהא כל הטעם שאסר בשו"ת מהר"ם שיק (שם) לשתות חלב מבהמת ישראל שאכלה חמץ, מבואר בדבריו שכיון שזוז"ג הוא מטעם ביטול, ומבואר בשו"ע (יו"ד סי' צט ס"ה) שאין מבטלין איסור לכתחילה, ואם עבר וביטל אסור למבטל עצמו ולמי שנתבטל בשבילו, ואסור למוכרו, וכיון דאסור לו למכרו בודאי אין רשאי הישראל לקנותו דהוא מסייע ואף יותר ממסייע משום דע"י שניהם נגמר האיסור, ולכן אסר לישראל לקנות ממנו החלב, והגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשכו) הביא סיוע לדבריו משו"ת הריב"ש

(סי' תצח הו"ד בגיליון רעק"א יו"ד סי' צט ס"ה) שכתב שכל שהביטול נעשה לצורך רבים כדי לקנות, הוי כלפי הקונה כמי שנבטל עבורו, וכתב הגרמ"ג שהכי קיי"ל כמבו' בערך השולחן (שם אות ח) בשם כמה פוסקים ושכן פסק החזו"א (דמאי סי' טז סקט"ו ד"ה ומלבד, ויו"ד הל' תערובת סי' לו סקי"ג ד"ה ולפי"ז).

אולם בנידו"ד לא מיבעיא שהגר"מ גרוס שליט"א (שם עמ' תשכח) כתב לחלוק על סברת המהר"ם שיק מכמה טעמים, גם משום דמהפמ"ג [וה"ה שאר הפוסקים] שדן להתיר מצד זוז"ג ולאסור מצד שהישראל נהנה מאיסורי הנאה, לא כתב לאסור משום שהמבטל איסור לכתחילה אסור למבטל, ומוכח דלא ס"ל הכי, וה"ט אפשר שהוא מטעם שכתב בשו"ת רמ"ץ (או"ח סי' כח אות ו ד"ה ואף) דכיון שאין כוונתו כדי לבטל האיסור, אלא כדי לפטם הבהמה, שוב לא חשיב מבטל איסור לכתחילה שאסור בשבילו, ואף שי"ל שכיון שמאכיל לה את האיסור בשביל שתעשה החלב, אפשר דחשיב כמתכוין לביטול, מ"מ כתב הגרמ"ג שהמבטל בדרך של זוז"ג יש לומר ג' טעמים שלא יהיה אסור בשבילו, א. יש לבאר, דהמבטל איסור בשביל שיוכל להינות ממנו, גוף העבירה הוא בהא גופא שמבטלו, ועל כן קנסוהו רבנן בדבר זה עצמו, שלא יעוילו מעשיו ולא יתבטל, אבל המבטל בדרך זוז"ג, כמאכיל איסורים לבהמה, גוף העבירה הוא בעצם מה שנשתמש בהם ונהנה מהם, אלא שתוצאות השימוש שלו היא, דהאיסור גורם לו הנאה אחרת, ואף שהוא רוצה באותה הנאה, מ"מ לא נתכוין לעשות כן בשביל לבטלה בגורם ההיתר, שיחשב לו כמתכוין לבטל איסור, ואדרבה, אםבאנו לקונסו, היה לנו לקנוס במאכיל לבהמתו מאכלי היתר אחר שאכלה איסור מעצמה, דאז הוי כמבטל איסור בזוז"ג, וכתב שאולי זה כוונת הרמ"ץ הנ"ל. ב. ועוד כתב לבאר באופן אחר, ע"פ מש"כ היד המלך (פטו, ממאכלות אסורות הלכה כה), דאין סיבה לאסור את עצם מעשה הביטול, דהא אם אין דעתו לאכלו, לא עשה בביטולו שום איסור, ואין האיסור אלא מפני שסופו שאוכל את האיסור הנמצא בתוך התערובת, ולכן קנסוהו בזה שלא יאכלנו, וטעם זה לא שייך בזוז"ג, דהא למ"ד זוז"ג אסור, אינו משום שנהנה מהאיסור עצמו בתערובת, אלא משום שנהנה בגרמת הנאה מהאיסור, ולמ"ד זוז"ג מותר, הוא מפני שהנאת חצי גורם לאו הנאה היא, וא"כ בכל גוונא אין סופו ליהנות מהאיסור, ואין לקנסו בזה. ג. ועוד כתב לבאר, ע"פ מש"כ בשו"ת מהר"י אסאד (יו"ד סי' קנו), דלא גזרו על המבטל איסור, אלא שלא יהנה ממנו כדרך הנאתו, אבל מותר לו ליהנות ממנו אחר הביטול באופן שהוא שלא כדרך הנאתו, וה"נ דרך הנאתו היא להאכילו לבהמה, אבל הנאת חלב הבאה אח"כ ממילא, הויא שלא כדרךל הנאתו, עי"ש.

ואף לפי סברת המר"ם שיק לאסור, מ"מ כ"ז שייך דוקא היכא דמאכיל הבהמות חמץ בידים דאז הוא מבטל איסור לכתחילה שאסור בשבילו, אבל בנידו"ד שאין מאכלים את הבהמות חמץ אלא רק חוששים שנשאר חמץ ברפת והפרה אכלה, א"כ לא שייך לאסור מטעם הנ"ל, ויתכן שבכה"ג יודה המהר"ם שיק שמותר החלב לכתחילה.

אם לקנות החלב נחשב לכתחילה או בדיעבד

יב. ואף שמבואר בפמ"ג (שם) שלמרות שזו"ג מותר, מ"מ אסור לכתחילה כמבו' בתוס' (פסחים כו: וע"ז מח:), ולקנות הוי לכתחילה וכמבואר באיסור והיתר הארוך שאסר לקנות בהמה שנתפטמה באיסורים, וכתב הפמ"ג שם דהדין עמו, כיון דהוי זו"ג ואסור לכתחילה, וכ"כ בש"ך (ביו"ד שם) בשם התו"ח שאסור לקנות מעכו"ם בהמה שנתפטמה מדברים האסורים והמותרים יחדיו משום דזו"ג אסור לכתחילה, ולכן כתב הפמ"ג דלקנות חלב מבהמה שאכלה חמץ חשיב כלכתחילה ואסור, מ"מ לא מיבעיא שרוב הפוסקים חולקים בזה על הפמ"ג, כמש"כ בשו"ת תורת חסד (או"ח סי' כא אות א) בשם הגהות שערי דורא ושו"ת מהר"ם מלובלין (סי' קד) שהתירו לקנות, משום דס"ל לקנות חשיב דיעבד ולא לכתחילה, וכן נקט בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ריב) והביא ראיה לדבריו מיו"ד סי' קכב ס"ו, וכ"כ ביד יהודה (סי' ס בפ"י הקצר) ובמקום אחר כתב (בח"ד שחיטה וטריפות, בהשמטות לסי' קג סק"ח אות א) שהפמ"ג עצמו בשאר מקומות דעתו כן, והגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשט) הביא שכ"כ בשו"ת פרשת מרדכי (או"ח סי' כב), והוסיף שכן משמע מסתימת הנשמת אדם ושאר הפוסקים שהתירו חלב בפסח, אלא אף אם נסבור דלקנות הוי לכתחילה ולא דיעבד וכמבו' באיסור והיתר הארוך ובש"ך בשם התו"ח גבי קניית בהמה שנתפטמה באיסורים, מ"מ כבר כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ז סי' קלט אות ב) דאין ללמוד מקניית בהמה שנתפטמה לחלב, דשאני קניית בהמה לשוחטה, דכל עוד שלא שחטה אין כאן בשר הראוי לאכילה ע"י זו"ג ואסור, אבל בקניית חלב שכבר נחלב, שאין הקונה עושה החלב לחפצא אחר, אמרי' דכיון שהחפצא כבר קיים הרי"ז כדיעבד שכבר נעשה זו"ג, ומותר, עי"ש.

ואף שיש לדון לאסור לקנות החלב, ע"פ מה דנפסק בשו"ע (או"ח סי' תקיז ס"ב) דכל דבר המותר בדיעבד, אם רגיל בכך אין זה חשוב בדיעבד ונאסר, וכיון דנתבאר דלקנות דבר שהותר בזו"ג חשיב כדיעבד, א"כ לכאו' יש לאסור לקנות החלב מה"ט, דהואיל והורגלו בכך כבר אינו נחשב כדיעבד, מ"מ כבר כתב הגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשל) לדחות זאת, וכתב שיש לחלק, דהתם בסי' תקיז איירי בדבר שאסור לו לעשותו, ואם עבר ועשאו מותר לו בדיעבד, דלא קנסינן ליה באקראי, אבל ברגיל בזה קנסוהו, כדי שלא יהיה לו אותו ההיתר לכתחילה, ואינו שייך לנידו"ד, דהחלב חשיב דבר המותר זו"ג, שאמרו דלקנות חשיב בדיעבד, המכוון הוא שלא התירוהו רק לבעלים משום פסידא, אלא גם אחרים מותרים לקנותו, ולא אמרי' להו דבמה שהם קונים אותו חשי כמאן דביה זו"כ לכתחילה, דמה להם להכניס עצמם בעסק זה לסמוך על ההיתר, אלא אף לדידהו שרי, דאחר שנעשה ע"י זו"ג, חשיב כהיתר גמור, וא"כ אין כבר מקום לחלק בין רגילים בכך לאינם רגילים, ופשוט. וגם אין לדון, דמשום דאסור לעשות זו"ג לכתחילה, א"כ ייאסר החלב גופיה ברגיל לעשות כן דחשיב כלכתחילה וכנ"ל, משום דאין האיסור לעשות זו"ג לכתחילה, שייך כלל עם התירא דדיעבד, וכנתבאר לעיל דההיתר הוא בעצמותו, משום שאינו נהנה מהאיסור [מטעמא דחצי גורם אינו הנאה, או מטעמא דהוי שלא כדרך הנאתו],

או משום דחשיב כנתבטל מאיליו [אחר דלא מיקרי דמתכוין לבטלון], וכ"ש לטעמא שהקילו בו באופנים דחשיבא דייעבד אפי' לבטלו לכתחילה, שלא כהאיסור לעשות זוז"ג לכתחילה, שהוא משום שעצם השימוש באיסור הוא ההנאה האסורה, ולא אמרי' להאי דינא דברגיל חשיב כלכתחילה, אלא במקום שהסיבה שהתירו בדיעבד, היא משום שלא חששו שיעשה כן תמיד לכתחילה, שע"י שהרגילהו לעשות כן אסרוהו כיון דנעשה לכתחילה, ואינו שייך במקום דהתירא דדיעבד הוא בעצמותו, מפני שאין שייך בו האיסור באופן זה, עי"ש.

אם יש להתיר מטעם דהחמץ הוי איסור חפצא

יג. ואף אם נחשוש להפמ"ג שסובר שלקנות החלב הוי לכתחילה ואסור, מ"מ יש להקל מטעם שכתב בשו"ת חלקת יואב (מהדו"ת סי' כ ד"ה אמנם נ"ל לחלק) דמה דאסרינן דבר שנעשה ע"י גורם דאיסור הנאה, אין הטעם משום דכיון דלולא האיסור לא היתה באפשר שיהיה לו ההנאה מדבר הנוצר, א"כ כשנהנה מדבר הנוצר ע"י גורם איסור הרי"ז כנהנה למפרע ממה שהאיסור יצר הדבר, אלא טעם דין גורם הוא, שהדבר הנוצר מאיסור הנאה הרי הוא אסור כמוהו, והביא לכך ראיות, ולכן כתב דזה ברור דכל דין גורם הוא דוקא באיסור הנאה שהוא "איסור חפצא" אבל לא ב"איסור גברא", ובאיסור חפצא כיון דהאיסור בחפץ עצמו אזי הנוצר ממנו אסור כמוהו, אבל באיסור גברא כיון דהחפץ עצמו אינו אסור ורק שלגברא אסור ליהנות ממנו מחמת סיבה מסוימת, כיון שהחפץ עצמו מותר א"כ הנוצר ממנו מותר, וכתב לצדד דאפי' באיסור חמץ דפסח שאיסורו מדאורייתא מ"מ כיון דהוא איסור זמני שהחמץ מותר לאחר הפסח, על כרחך שאין האיסור משום מאיסות החפץ, ועל כן דינו כאיסור גברא וליכא בזה איסור גורם, ולכן לדעתו מותר לשתות חלב מבהמות שאכלו חמץ, וע"פ החלק"י הנ"ל התירו הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שדה מרדכי עמ' תשכה אות יח) והגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ז סי' קלט אות ג) את החלב בשביעית למרות שמאכילים את הבהמות באיסור ספיחין, אך כיון דאינו אלא איסור גברא אלא לאסור ולדון בו מצד זוז"ג.

ואף אם נחלוק על החלקת יואב בענין איסור חמץ ונאמר דודאי איסור חמץ מה"ת הוי איסור חפצא שהרי אסור בהנאה, מ"מ הלא באיסור דרבנן בכל ענין הוי איסור גברא ולא איסור חפצא וכמפורש בנתיה"מ (סי' רלד), ובשד"ח (כללים מערכת האל"ף אות קח) הביא כמה אחרונים שהסכימו לדברי הנתיה"מ, וכ"כ ר' אלחנן בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל (קובץ הערות סי' ח אות טו, וקוב"ש ח"ב בקונ' דברי סופרים סי' א אות כו ושם אות לב בשם הגר"ח) והצפנת פענח (כללי התורה והמצוות מערכת הא' אות קיז-קיח) שאיסור דרבנן הוא רק איסור גברא, וכ"כ הגר"מ גרוס שליט"א (שדה מרדכי עמ' תשכו) בשם בית האוצר (ח"א כלל קכב-קכד) ואתון דאורייתא (סי' י), וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ז סי' קלט אות טו) שבאיסור דרבנן אמרי' דכיון שמה"ת הדבר מותר על כרחך שאין הדבר מאוס וחשבינן ליה כאיסור גברא וליכא בזה איסור גורם עי"ש, וכיון שחמץ אסור במשהו רק מדרבנן, והרי כל החשש כאן הוא רק מצד ביטול ברוב של חמץ במשהו שאיסורו מדרבנן א"כ כיון דהוי איסור גברא לא אמרי' זוז"ג, ואף שרק הביטול אסור מדרבנן משום חמץ

במשהו אבל בהמה שאוכלת חמץ הוי איסור חמץ מה"ת, אמנם בנידוד שאינו מאכיל
הבהמה חמץ אלא הבהמה אוכלת חמץ מופקר ומובטל א"כ ודאי דאינו אסור מה"ת ושוב
ליכא בזה איסור גורם.

ואף שבדעת תורה למהרש"ם (סי' ס סק"ג) כתב דגם בהמה שנתפטמה באיסורי אכילה
דרבנן אסור לאכול בשרה, והוכיח כן מהא דבמרדכי (יבמות פ"ז אות סו) הביא מש"כ רבינו
יקר לפרש הא דאיתא במתני' דתרומות, דכהן ששכר פרה משיראל לא יאכילנה כרשיני
תרומה, ופירש רבינו יקר דהטעם הוא מפני שהבהמה מתפטמת מהתרומה וא"כ כשתחזור
לרשות ישראל נמצא שיאכל ישראל ממה שנתפטם בגידולי תרומה, עכ"ד (והמרדכי שם
דחה דבריו וכתב דליכא דין גורם ממה שנגרם ע"י אכילה דבר האסור באכילה), והנה
כרשיני תרומה הוא תרומה רק מדרבנן, דהא תרומת ירק לכו"ע הוא רק מדרבנן, וא"כ
לפמש"כ רבינו יקר להוכיח דאיכא דין גורם בפרה שאכלה כרשיני תרומה, חזינן דאיכא
דין גורם אפי' באיסור דרבנן, עיי"ש, מ"מ כבר כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ז
סי' קלט אות ג) לדחות ע"פ מש"כ העין יצחק (אבהע"ז סי' סז ענף ד) דשאני תרו"מ משאר
איסור דרבנן, דכיון דעיקר שם מעשר הוא מה"ת, על כן גם מה שתיקנו רבנן חשיב ליה
כשל תורה, ועוד כתב לחלק, דרק בתרומה דרבנן זה איסור חפצא, דכיון דיסוד דין תרומה
אינו איסור אכילה אלא יסודו דאית ביה קדושה ותרומה, ומחמת הקדושה נאסר לזרים
לאכלו, לכן כשתיקנו חז"ל שיהיה נוהג דין תרומה בפירות וירק, על כרחך שתיקנו
שהתרומה עצמה היא קדושה ונאסרה באכילה לזרים מחמת קדושתה שזהו עיקר דין
תרומה, ולכן תרומה דרבנן הרי"ז איסור חפצא שאיסור אכילה מחמת קדושת חפצא וכנ"ל,
אבל בשאר איסורי דרבנן לא אסרו חכמים שהמאכל עצמו אסור ואינו אלא שאסרו על
הגברא לאוכלו, וכיון דחלוק תרומה מדרבנן משאר איסורי דרבנן, דתרומה דרבנן הוא
איסור חפצא ושאר איסורי דרבנן הם איסור גברא וכנ"ל, לכן שפיר גם לרבינו יקר הנ"ל
ליכא למילף מהא שאסור להאכיל כרשיני תרומה לבהמת ישראל, אלא הא דאיכא דין
גורם בכל דבר שזהו איסור חפצא, והיינו בתרומה אפי' דרבנן או בכל איסורי דאורייתא
שהם איסור חפצא, אבל כל איסור דרבנן שהוא רק איסור גברא ליכא בזה דין גורם,
וכמש"כ החלקת יואב.

ומה שיש ת"ח מופלג אחד (מובא בתשוה"נ שם אות טו) שרצה לאסור קניית החלב
בשביעית מבהמות שאכלו ספיחין משום שגם באיסור דרבנן יש איסור גורם והוכיח כן
מהגמ' בע"ז (סב:) דמבואר שם דמי שהוביל בספינתו סתם יינם וקיבל בשכרו חיטים,
ששכרו אסור מדרבנן משום קנס, ומ"מ מבואר שם בתוס' (ד"ה אתי לזבול) דאם שרף
החיטים וזיבל בהם שדות נאסר הגידולים מדין גורם, הרי חזינן דאפי' באיסור דרבנן שיסודו
משום קנס מ"מ ג"כ אמרי' איסור גורם, מ"מ כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ שם)
שלשיטת החלקת יואב צ"ל דהיכא דאשכחן דין גורם מאיסור הנאה דרבנן על כרחך לומר
דכאן החמירו רבנן ותיקנו דלהוי גדר איסורין כאיסור חפצא ואית ביה איסור גורם, (וכגון
שרצו להרחיק מסתם יינן ע"כ החמירו ביה טובא ותיקנו דאפי' איסור הנאה מהשיכר

שמשתכר מסתם יינם ה"ה כאיסור חפצא ואמרי' ביה דין גורם), אבל לאו כולהו איסורי
דרבנן בחדא כללא כללינהו, אלא היכא דחזינן דתיקנו רבנן דאית ביה גורם, אית ביה
איסור גורם, והיכא דלא חזינן דתיקנו אין לנו לומר מדעת עצמינו דאיכא איסור גורם, אלא
שפיר אמרי' דגדר האיסור כסתם איסור דרבנן דהוא איסור גברא, עי"ש.

אם יש להתיר מטעם דהוי כוח כוחו

יד. ואף אם לא נסכים עם חידושו של החלקת יואב, ועכ"פ גבי איסור חמץ דמשמע
מהפמ"ג ושאר הפסוקים שדנו גבי החלב מדין זוז"ג ולא התירו מסברת החלקת יואב דהוי
איסור גברא, או משום דלא קיבלו סברת החלק"י או משום דס"ל דאיסור חמץ הוי איסור
חפצא, מ"מ יש כמה טעמים להקל אף בבהמה שאכלה כל הפסח חמץ אפי' שהאכילה
ביידיים ע"י ישראל ולא מטעמא דזוז"ג, א. דהא כתב בשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סי' קכז)
להתיר החלב והבשר אף היכא שנתפטמה באיסורי הנאה, כיון דחשיב כח כוחו דהאיסור,
ודמי לחליפי חליפין, ואף שמשמעות שאר הפסוקים שדנו מצד זוז"ג משמע דלא ס"ל האי
היתר של כוח כוחו, מיהו לסניף בעלמא אפשר לצרף האי שיטה.

אם יש להתיר מטעם פנים חדשות

טו. ועוד טעם יש להתיר, כמש"כ הגר"מ גרוס שליט"א (במאמרו בקובץ בנתיב החלב
קובץ ה עמ' ה אות ב) ע"פ המג"א (או"ח סימן רט"ז) שמביא בשם רבנו יונה שי"א שהמוסק
נוצר מדם שמתקבץ בגרון חיה ובכל אופן מתירים לאוכלו משום דהוי פירשא בעלמא, ואף
על פי שמתחלה היה דם לא חיישינן להא דבתר השתא אזלינן, וכמו שאם נפלה חתיכת
איסור לדבש, הדבש מותר מכיון שדרך הדבש לחזור הדבר הנופל לתוכו לדבש, ולכן
החתיכה הופכת להיות היתר. ולכאורה אי אזלינן בתר השתא לכאורה הוא הדין גם בחלב,
דאמנם נכון שהבהמה אכלה חמץ, אבל עכשיו, זה לא חמץ, עכשיו זה חלב ופנים חדשות
באו לכאן, ולכאורה מאי שנא מדם שהתקבץ בגרון החיה שהוא היה דם ממש, אם אחרי
זה הוא נהפך להיות דבר אחר - שרי, ולכאורה גם החולקים על רבנו יונה לגבי מוסק יודו
בחלב, שהרי הגמרא בבכורות (ה' ע"ב) אומרת שהחלב מותר למרות שמקורו בדם ולמרות
שהוא יוצא מן החי דילפינן מהפסוק "ארץ זבת חלב ודבש", שהתורה התירה את החלב
למרות שהוא יוצא מן החי ולמרות שהוא נוצר מהדם, ואם כן גם החולקים על רבינו יונה,
נראה שיודו לגבי חלב דשרי, עי"ש. ונראה שזה כעין זה סברת הנשמ"א והתורת חסד הנ"ל
דהואיל ואישתרי אישתרי.

מסקנת השיטות

טז. ואכן, יש הרבה פוסקים שמתירים חלב אף מבהמה שאכלה חמץ כל ימי הפסח ובפרט
אם אכלה גם דברים המותרים, וכמש"כ הנשמ"א המובא לעיל, וכן הביא השד"ח (שם)
בשם האלף המגן (סי' תמח) והיד יהודה (סי' ס בפי' הקצר) שהתירו החלב בפסח מדין
זוז"ג, וכן נקט לדינא הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (ח"א סי' קמז) אחר
שהאריך במקורות ההלכה מדברי הראשונים והביא את סברת הבית אפרים הנ"ל, מסיק

לדינא "להלכה וגם למעשה", שחלב מבהמת נכרי אף שאוכלת רק מאכלי חמץ אין מקום לאסור את שתיית חלבה, אף לבעלי נפש כיון שאף להרמ"א אין מקום לאסור, ובהמת יהודי שהאכילה חמץ מדינא אין לאסור שתיית חלבה, אך בזה יש מקום לבעל נפש להחמיר על עצמו, עיי"ש. הרי שאף בבהמת ישראל שהאכיל את הבהמה חמץ בידיים כתב רק שבעל נפש יחמיר לעצמו, וכ"ש בנידו"ד שהבהמה אוכלת מעצמה וגם לא נותנים לה חמץ רק חוששים שמא תאכל חמץ שנשאר ברפת, שבודאי בכה"ג גם בעל נפש אי"צ להחמיר.

ולכן נראה למעשה שמצד חשש זה אי"צ להחמיר לקנות מוצרי חלב דוקא בער"פ או בכיתוב "כשר לפסח ער"פ", ומכמה וכמה טעמים: א. דעת הישועות יעקב ועוד פוסקים שאם אכלה גם דברים המותרים מותר לשתות החלב (כמבו' באות א), ב. גם לדעת הפמ"ג מ"מ אם רוב ועיקר מאכלה מההיתר ליכא בזה דין זוז"ג וכמבו' בש"ך לגבי איסור (וכמבו' באות ב), ג. אף כשאכלה רק חמץ יש להתיר מדין זוז"ג מצד גוף הבמה דהוי היתר (כמבו' באות ג), ד. דעת התוס' דזוז"ג אינו מדין ביטול וא"כ גם בפסח יהיה היתר של זוז"ג (כמבו' באות ד), ה. אף לדעת הראשונים דזוז"ג הוא מדין ביטול מ"מ יש לצרף את דעת התורת חסד והרמ"ץ שאינו כביטול ממש וממילא גם בפסח יהיה היתר של זוז"ג (כמבו' באות ה), ו. דעת הרבה פוסקים דגם בפסח יש היתר של זוז"ג וכמבואר בביה"ל בשם הגר"א, וכן דעת הנשמ"א שהמג"א שמחמיר בפסח מיירי רק לגבי היסק תנור ולא לגבי שאר דברים (כמבו' באות ו), ז. דעת הכרתי ופלתי דמתיר מצד שאינו כדרך הנאתן (כמבו' באות ז), ח. דעת הנשמ"א שרק באכלה כל ימיה באיסור אסור ולא כשאכלה קודם הפסח מאכלי היתר (כמבו' באות ז), ט. דעת הנשמ"א והתורת חסד דכל היתר החלב שהוא אבר מן החי חידוש הוא והואיל ואישתרי אישתרי (כמבו' באות ז), י. דעת הבית אפרים, הגר"א, הגר"ח מוולז'ין, והגר"ח מבריסק, ועוד הרבה פוסקים שבהמת נכרי ודאי מותר, וכן הכריע האג"מ (כמבו' באות ט ובאות טז), יא. אפי' בהמת ישראל כיון שאין החמץ המבוטל שאוכלת הבהמה מעצמה אסור בהנאה לא גרע מחמץ של נכרי שמותר (כמבו' באות י), יב. ועוד, דהא כל מה שאוסרים זוז"ג בפסח מבואר במהר"ם שיק שהוא משום מבטל איסור לכתחילה שאסור בשבילו וממילא אסור לקנות ממנו, אבל בנידו"ד הוא אינו מבטל אלא הבהמה אוכלת לבד (וכמבו' באות יא), יג. סברת החלקת יואב והגר"מ שטרנבוך דבאיסור גברא לא אמרי' זוז"ג ומותר בלא"ה וחמץ הוי איסור גברא, וכן נקט הגרי"ש אלישיב גבי החלב בשביעית דמותר משום דהוי איסור גברא (כמבו' באות יג), יד. סברת המהרי אסאד דגבי החלב לא הוי זוז"ג אלא הוא כוח כוחו (כמבו' באות יד), טו. סברת הגר"מ גרוס דגבי החלב הוי כפנים חדשות (כמבו' באות טו). ומכל צירופי ההיתרים הנ"ל נראה דאי"צ לחוש לחומרא זו.

אם יש לחשוש לחמץ שחודר למשאבות החלב

יז. ומה שיש מחמירים לקנות במוצרי חלב דוקא בכיתוב "כשר לפסח ער"פ" וטוענים שחוששים שמא בפסח נכנס חמץ ממאכלי הבהמות שנשארו ברפת וא"כ בפסח לא בטל,

ועוד חוששים שאם הפרה אוכלת חמץ בפסח עלול משהו מחמץ זה להגיע למיכל החלב ולשהות בו יחד עם החלב באופן שיאסור את החלב מחמת כבוש הרי הוא כמבושל.

אמנם על חשש זה עונה הרב וייטמן רב תנובה (בקובץ בנתיב החלב קובץ ב עמ' 12) בזה הלשון: כיצד מגיע החמץ למיכל החלב, מכונת החליבה שואבת את החלב מהבהמה בואקום, ולעתים, אזור עטיני הפרה או סביבתה מלוכלכים בשאריות קש או שאריות מזון, ומכונת החליבה עלולה לשאוב משהו משאריות אלו למיכל החלב, ואכן, כשהחלב מגיע למחלבה הוא עובר סינון ועל המסננים ניתן למצוא את השאריות הללו שנשאבים עם החלב, כדי לפתור בעיה זו, לכאורה, מספיק להתקין מסנני חלב עדינים בין מכון החליבה למיכל החלב ובכך למנוע הגעת גופים זרים ושאריות מזון ולכלוך מלהגיע למיכל החלב, ואכן, כך נוהגים, אלא שגם מסננים אלו אינם יכולים להבטיח חלב נקי במאה אחוזים (זאת, ניתן להבטיח רק לאחר תהליך הפסטור והפרדת השומן הנעשים במחלבה והמביאים לכך שהחלב יישאר נקי מכל שארית לכלוך ומכל חשש לזיהום בחיידקים), לכן נדרשים כל בעלי הרפתות לעבור למזון כשר לפסח, כך שגם אם מערכות הסינון לא מצליחות למנוע את מעבר הכלוך במאה אחוזים, ומשהו משאריות הבליל המזון של הפרות מגיע למיכל החלב, הרי שמכיוון שהבליל בתקופת הפסח איננו מכיל גורמי חמץ, הרי שאין בכך כדי לפגוע בכשרות החלב. ולאור המצב הקיים כיום, שהחלב כולו עובר סינון עדין מיד לאחר החליבה, והמזון ברפתות מוחלף למזון ללא גורמי חמץ, הרי שגם החלב שנחלב בפסח עצמו הינו כשר לפסח אף למהדרין, זאת, מכיוון שקיים סיכוי קלוש ואפסי ביותר שהחלב עלול להיאסר, שהרי כדי שהחלב ייאסר צריכים לקרות הרבה מאוד דברים בעלי סבירות נמוכה ביותר, שבמזון הפסח מעורב דגן, שבדיוק מעט דגן זה נדבק לפרה והגיע איתה למכון החליבה, ושהוא זה שנשאב יחד עם החלב, ושהוא זה שבדיוק הצליח לחדור את מערכות הסינון העדינות, ושהדגן הזה הספיק להחמיץ, ושהוא לא נפסד ממאכל בהמה קודם לשאיבתו לחלב, ושהוא שהה במיכל מעל לכ"ד שעות באופן שנחשב לכבוש (עי' בשע"ת או"ח תס"ז ס"ק ל"ד שהביא בשם הבית יעקב סימן צ"ט שמכיוון שאיסור משהו בפסח הינו איסור מדרבנן הרי שבספק כבוש אזלינן לקולא ועיי"ש שהשע"ת הביא שיש שחלקו עליו כשמדובר בחמץ גמור כגון לחם אך הסכימו במקרה של גרעין חיטה שיש ספק נוסף אי החמיץ), ומשום כך ברור לכל שמדובר בספק רחוק ביותר ובסבירות נמוכה מאוד, כך שניתן לומר, שהחשש שחמץ כלשהו עלול להתערב בחלב בפסח הינו קטן הרבה יותר מהחשש של התערבות חמץ כלשהו במאגרי מי השתייה בפסח, ומי שאינו מקפיד לאגור את מי השתייה והבישול לכל הפסח בערב החג, יכול גם להקל ולהשתמש בחלב הנחלב בפסח עצמו ששם החשש קטן יותר, ועיי"ש שכתב עוד כמה טעמים ע"פ הלכה להתיר, ואכמ"ל.

ועכ"פ גם אלו המחמירים לקנות מוצרי חלב בפסח בכיתוב "כשר לפסח ער"פ" אין בזה ענין יותר משאר מוצרים שיש להחמיר לקנותם בער"פ או אף בפסח אם ידוע שייצרו אותם בער"פ, ובכלל זה גם ביצים ועופות, שמצד דין זה וזה גורם זה אותו דין כמו החלב,

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה
אם יש מקום להחמיר לקנות מוצרי חלב בכיתוב "כשל"פ ער"פ", ואם יש מקום להחמיר
לא לקנות ביצים בפסח

והמחמירים משום חשש שבעלי חיים יאכלו חמץ יחמירו גם לקנות כל הביצים והבשר
בער"פ או אף בפסח אם ידוע ששחטו אותם קודם הפסח כפי שידוע בכשרות העפות בד"ץ
העדה החרדית שאין שחיט בפסח עצמו.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת צו

ו, ב: היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה.

לפי פשוטו מיירי בתמיד של בין הערביים שלא היה שהות להקטירו עד הערב, דמקטיר והולך כל הלילה.

אמנם בבכור שור כתב דעל דרך הפשט נראה כי חייבין להשאיר מן החלבים והאברים להקטיר בלילה לכבוד המקום כדי שלא יהא בטל המזבח לא ביום ולא בלילה, לכך נאמר אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. אמנם בגמ' פסחים [סח, ב] אמרינן תניא, אמר רבי שמעון: בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים כשרים כל הלילה, ואין ממתנינים להם עד שתחשך [אלא מקטירין אותם בשבת].

*

ו, ה: וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים.

פירש"י וערך עליה העולה, עולת התמיד היא תקדים. והקטיר עליה חלבי השלמים, אם יביאו שם שלמים, ורבותינו [פסחים נט, ב] למדו מכאן עליה על עולת הבוקר השלם כל הקרבנות כולן, מכאן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערביים.

בעץ הדעת טוב למהר"ח וויטאל זצ"ל כתב וכפי פשוטו של מקרא קשה להולמו, כי אם הם שלמי נדבה גם יש עולת נדבה ותודה וחטאת ואשם שלא הוזכרו. אך הענין לרמוז כי אחר זכרון עקידת יצחק ע"י עולת התמיד מאז ואילך יזכור להם השי"ת עקידת יצחק ויהיה לו שלום עם ישראל אע"פ שהם חוטאים ויהיה העולה ההיא כאילו הקריבו חלבי שלמות בין ישראל לאביהם שבשמים.

*

ו, יג: זה קרבן אהרן ובניו.

פירש"י אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהם מתחנכין לעבודה, אבל כהן גדול בכל יום שנא' מנחת תמיד והכהן המשיח תחתיו מבניו חוקת עולם ע"כ.

אפשר ללמוד מקרבן משותף זה לאהרן ובניו, דמה שאנו מצפים מכהן שמתחנך לעבודה שזה מעין הבר מצוה שלו שהוא נהיה "גדול" ביום זה יותר ממה שהיה עד היום, כך אנו מצפין מכה"ג שמקריב מנחה זו בכל יום, שבכל יום יגדל בעצמו בעבודת ה' יותר ממה שהיה ביום אתמול.

*

ז, ט-י: וכל מנחה אשר תאפה בתנור וגו' לכהן המקריב אותה לו תהיה, וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו.

באדרת אליהו להגר"א ז"ל ליקוטים מגוף כתי"ק כתב על דרך הפשט בכל הקדשים בחטאת ואשם ועולות ומנחות אפוויות ושלמים הוא לכהן המקריב כמו שנאמר כחטאת וגו' והכהן וכו' וכל וכו' לכהן וכו', ומה שנאמר כל זכר בכהנים יאכלנה היינו שיכול להאכילן אבל מנחות שאינן אפוויות קודם קמיצה באות לכל כהן, אבל ההלכה עוקבת את המקרא עכ"ל. [ועיין רמב"ם פ"י ממעשה הקרבנות הט"ו].

וקשה דבסוטה [טז, א] א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל בג' מקומות הלכה עוקבת מקרא, ואמר תנא ושייר, ופריך מאי שייר דהאי שייר, וקאמר תגלחת מצורע ודחי לה, ואמאי לא משני דשייר חלוקת מנחת סולת דהכא, דקרא משמע דזה של כל כהן, וקאתי הלכה שזה רק לכהן העובד ובית אב שלו וצ"ע.

*

ז, יב: אם על התודה יקריבנו.

פירש"י אם על הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדבריות וחושי בית האסורים וחולה שנתרפא שהן צריכין להודות.

כתב ברוקח במזמור לתודה מ"א תיבות, תיבת א' כנגד התודה, ומ' כנגד מ' לחמיה. וד' שמות במזמור לתודה, כנגד ד' לתרומה אחד מכל קרבן עכ"ד. הכוונה שחוץ ממשפט הפתיחה "מזמור לתודה" יש מ"א תיבות ס"ה מ"ג. ויש באמירתו כאילו הקריב תודה ממש עם כל פרטיה. ולפי הנ"ל לכאורה יש ליזהר שלא להפסיד אפילו מילה אחת כדי שיחשב לו כאילו הקריב תודה בשלימות.

*

ז, יב: אם על תודה יקריבנו.

פירש"י אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדברות וחושי בית האסורין וחולה שנתרפא שהן צריכין להודות וכו'.

כתב בתורת משה לאלשי"ך דמביא מ' חלות, כי עשר כנגד כל אחד מהארבעה שצריכין להודות, ואמרו כי כל אחד מהן צריך לאדווי בפני עשרה [ברכות נד, ב] שנאמר וירוממהו בקהל עם, על כן רמז עשרה כנגד כל אחת מהן.

וכתב עוד והשלושה מהן הן בריאים שהם יורדי הים והולכי מדברות וחושי שיצא מבית האסורין, על כן השלוש עשיריות הן מצה שלא נכנס בהן עיפוש שאור שבעיסה [א"ה עיין רש"י ברכות יז, א ד"ה שאור שבעיסה שפירש הוא יצה"ר שבלבנו המחמיצנו. ועיין בב"ב טז, א הוא שטן הוא יצה"ר הוא מלאך המות], אך חולה שנתרפא שמבלי צאת המדבר או רדת אל הים או שאסרוהו בני אדם בבית האסורין חלה את חוליו מן השמים ששאור שבעיסה עיפש אותו והחלהו על ערש דוי שניכר עיפושו בעצמו ממש כשאור שבעיסה שהיה במוחו מתעפש לולי ה' שהחיהו מחוליו, על כן העשר חלות שכנגד חולה שנתרפא באות חמץ עכ"ד.

והנה בספר הרמזים לרבינו יואל כתב דכנגד ד' חייבין להודות כתוב ד' פעמים המילה "תודה" בתורה. וכשנבדוק נראה דג' כתיבי כאן בפרשת צו, והרביעי בויקרא כב, כט וכי תזבחו זבח תודה וכו', ולמה לא נכתב הכל במקום אחד.

ולהנ"ל יש ליתן טעם בזה דכמו דכאן בפרשה הג' חלות מצה כתיבי בפסוק אחד ואילו העשר חלות חמץ כתיבי בפסוק שאחריו ולא ביחד, הכא נמי "התודה" של חולה שנתרפא שהוא כנגד "העשר חמץ" נכתב במקום אחר ולא ביחד עם האחרים שהם כנגד המצה.

גם לפ"ז נבין מה דרש"י מנה "חולה שנתרפא" אחרון שברשימה נולא כמו הגמ' בסנהדרין והפסוקים בתהילים קז ששם הסדר שונה], דאזיל כסדר הכתוב בתורה שהזכירה תחילה את ג' מינין של מצה, ורק לאחר מכן את העשרה של חמץ.

ונראה דלפי"ז אפשר לבאר מה שכתב רבינו בחיי דאחז"ל [מנחות עז, ב] דמשקל השלושים של מצות יהיו כמשקל עשרה של חמץ א"כ כל חלה של חמץ היתה גדולה פי שלוש משל מצה, ולמה לא עשה העשר של חמץ משקלן שוה לשל מצה. להנ"ל אפשר דיש בזה רמז דחולה שנתרפא שכבר התחיל לפעול בגופו הסכנה ממש וניצל, החיוב הודאה וקרבן שלו שקול כנגד ג' הראשונים שרק היה גופם קרוב לסכנה וסמוך לה, אבל למעשה לא נגע בגופו כלל, ולכן משקל החמץ היה שוה כמשקל ל' של מצות יחד.

ורבינו החת"ס בשו"ת או"ח סימן נ"א כתב סברא להיפך דחולה שנתרפא גרע חובת הודאתו מהנך לפי שלא הכניס את עצמו ונמסר ביד הקב"ה לבדו שרבים רחמיו, עיין שם.

*

ז, כט: המקריב את זבח שלמיו לה' יביא את קרבנו לה' מזבח שלמיו.

בהעמק דבר כתב בזה"ל כולו מיותר, ובא ללמדנו שהוא בעצמו יטריח להביא קרבנו לה', ואין חרפה להוליך בשוק ובחוצות שור וכדומה, כי דורון למלך ה' צבקות הוא, וכתיב מזבח שלמיו מקצת מהם לאפוקי אם נדר הרבה בהמות ומן הנמנע להביא בעצמו כולם בבת אחת, אין צריך להוליך ולהביא את השני גם כן בעצמו, אלא יכול למסור למשרתיו ועבדיו, ואין בזה העדר כבוד שמים אחר שגם הוא מוליך אחד מזבח שלמיו.

וכ"כ לעיל א, ג גבי עולה דכתיב אל פתח אוהל מועד יקריב אותו דהאי הקרבה משמעו הבאה ומלמדנו האי קרא דהוא בעצמו מטריח בטיפולו עד שיביא אותו לפתח אוהל מועד ולא שיתן לעבדו או לשלוחו, ועיין ספר שמות יב, כא שכן הדין בפסח.

*

ח, יג: ויחגור אותם אבנט ויחבוש להם מגבעות.

כתב במשך חכמה כי מה שהאבנט נאמר בלשון יחיד ואילו מגבעות לשון רבים, לבד בפרשת תצוה (שמות כח, מ) כתיב "ועשית להם אבנטים", לפי מה שכתב הרמב"ם [כלי המקדש ח, יט] שהאבנט רוחבו כמו שלוש אצבעות ואורכו ל"ב אמה, ובעוד ששאר בגדי כהונה נעשה כל אחד לפי מידת לובשם, היתה מידת האבנט אחידה, ולפיכך נאמרה בלשון יחיד.

והעירו על זה מלשון הרמב"ם [שם ה"ב] המצנפת אורכו ט"ז אמות ומצנפת היינו מגבעת, הרי שגם למצנפת היתה מידה שוה.

ובדרך שיחה [ח"א] יישב דבאבנט אין בו תוך וכל לבישתו היינו הכריכה בו, וכל שמידתו שוה, הכל אחד, משא"כ במגבעות אף שמידתו ט"ז אמות, מ"מ הרי יש בו תוך וכל אחד כובעו לפי גודלו, וכל כובע שתוכו אחר לפי גודלו הוא דבר בפני עצמו.

*

ח, כח: ויקח משה אותם מעל כפיהם ויקטר המזבחה על העולה.

פירש"י אחר העולה [וביאר בשפתי חכמים דבא לומר דלא על ממש, דהא כבר הקטיר את העולה קודם שחיתתו של זה האיל], ולא מצינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חוץ מזה.

וזה נעשה על פי הדיבור. והטעם בזה כתב בשפתי חכמים אות י' דלא ניתנה לו למנה אלא החזה, כדי לעשות היכר בינו ובין אהרן ובניו כי הם היו כהנים והוא היה לוי, ולא שימש אלא בז' ימי המילואים, והיכר זה עשה הקב"ה בינו ובין הכהנים בני אהרן.

ובבאר בשדה כתב שלא ניתן למשה השוק משום שלא היה כהן אחר אלא הוא לבדו, והוא לא יתכן שיאכל לבדו השוק והחזה ויבוא לידי נותר, ולזה צוה אותו שיקטירנו. ובמשכיל לדוד פירש על דרך הסוד.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

הסיבה בזמן הכנסת המצה לפיו

הגר"ש גיסינגער זצ"ל מליקווד כתב שצריך להסב מיד כשמכניס את המצה לתוך פיו, דזה כבר נחשב תחילת האכילה, ואף אם לא יסב מיד ויאכל כזית אח"כ בהסיבה, לאו שפיר עביד, כיון דצריך לאכול הכזית ראשון בהסיבה, והביא ראייה מהא דקי"ל דאם אכל בריה של איסור לוקה אף אם הוא פחות מכזית, וכן אם אכל בריה י"א דנתחייב בברכה אחרונה אף אם הוא פחות מכזית. והרי הוא לועס המאכל קודם הבליעה ושוב אינה בריה, וע"כ דהאכילה נחשבת כבר משעה שמכניס את המאכל לפיו ואז הוא באמת בריה.

ולענ"ד יש לחלק, דכיון דא"א לאכול בריה בענין אחר א"כ לועסו קודם, לכן כשהקפידו על בריה, הכוונה היתה על רגע הכנסתו לפיו. אמנם אכתי ליכא ראייה מוכחת שהלעיסה היא חלק מהאכילה עצמה.

ולדבריו נמצא שצריך לחשב את הלעיסה כחלק מזמן כדי אכ"פ, ולדבריו אף מרגע הכנסת המצה לפיו. והנה לענין האם באיסורים ובחיוב ברכה ראשונה אזלינן בתר שעת הלעיסה או שעת הבליעה, שו"ט בזה הפוסקים, עי' שו"ת הריב"ש סי' רפ"ח, שו"ת חת"ס או"ח קכ"ז, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ר"נ, מחצה"ש סי' תע"ה סק"ד ועוד רבים. אולם כבר האריך בזה הרא"צ רייכמן בקובץ בית אהרן וישראל (שנה כא גליון קכד) וטען בטו"ט דשאני אכילת מצה דהלעיסה אינה חלק מהאכילה, דשאני משאר איסורים דבעי' הנאת גרונו או הנאת מעיו, משא"כ הבולע מצה יצא, עי"ש בהרחבה. והגר"ר שמואל אליעזר שטרן (בקובץ שערי הוראה ח"ב) הביא דהגרי"ש אלישיב הורה לו שצריך לחשב את זמן אכילת כא"פ דמצה משעת הלעיסה ואילו הגר"ח קניבסקי השיב לו דצריך לחשב משעת הבליעה ולא משעת הלעיסה.

אמנם שפיר י"ל כדברי הגר"ש גיסינגער זצ"ל, דסוכ"ס זאת צורת האכילה, והאכילה מתחילה מרגע הכנסת המאכל לפיו, ואף א"נ שמחשבים כדי אכ"פ מהלעיסה, מ"מ יש להסב כדרך האוכלים, המחשיבים את האכילה מרגע הכנסת המאכל לפיהם ומסיבים מרגע זה,

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

שיטת ר' יוחנן דקרי למאניה מכבודותי

וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אַחֲרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר
(ו, ד)

פירש רש"י: "ופשט את בגדיו. אין זו חובה אלא דרך ארץ, שלא ילכלך בהוצאת הדשן בגדים שהוא משמש בהן תמיד. בגדים שבשל בהן קדרה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו, לכך ולבש בגדים אחרים פחותין מהן".

מקור הדברים הוא בשבת קי"ד ע"א: "אמר רבי אחא בר אבא אמר רבי יוחנן מניין לשנוי בגדים מן התורה שנאמר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים, ותנא דבי רבי ישמעאל לימדך תורה דרך ארץ בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו".

ולפני אותה מימרא (שם קיג:) אמרינן: "ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש, אמר רבי יוחנן ותחת כבודו ולא כבודו ממש, רבי יוחנן לטעמיה דרבי יוחנן קרי למאניה מכבודותי". ואחר זה מביאה הגמרא את המימרא הנ"ל, שבה גם כן מבואר שר' יוחנן הקפיד על כבוד הבגדים. ואחר כך מביאה הגמרא עוד כמה מימרות כאלו של ר' יוחנן, ואלו הם:

א. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק.

ב. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות אל תקרי משנאי אלא משנאי.

ג. ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף ערום בבגדים בלואים ויחף במנעלים המטולאים.

ד. של בנאין מצד אחד (בבגד שלהם רבב מצד אחד הוי חציצה) ושל בור משני צדדין... מאי בנאין אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן.

ה. אמר רבי יוחנן איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות העין זה המקפיד על חלוקו להופכו.

ומלבד זה יש להביא לענ"ד עוד כמה מימרות של ר' יוחנן שנראה שגם בהם הולך הוא לשיטתו שהקפיד על כבוד המלבושים, ואלו הם:

א. מפני מה תלמידי חכמים שבבבל מצוינין לפי שאינן בני מקומן, דאמרי אינשי במתא שמאי בלא מתא תותבאי. שבת קמ"ה ע"ב. ופירש"י: "מצוינין. מצוינין עצמן בלבושים נאים".

ב. אמר רבי יוחנן מאן דמתרגם לי בבקר אליבא דבן בג בג מובילנא מאניה אבתריה לבי מסותא. עירובין כ"ז ע"ב.

- ג. דאמר רבי יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובלנא מאניה בתריה לבי מסותא. ב"מ מ"א ע"א.
- ד. אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד. תענית כ"ט ע"ב.
- ה. והאמר רבי יוחנן מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו ינער כסותו בכל יום. ב"מ כ"ט ע"ב.
- ו. בעא מיניה ר' יוחנן מרבי בנאה חלוק של ת"ח כיצד, כל שאין בשרו נראה מתחתיו, טלית של ת"ח כיצד, כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח. ב"ב נ"ז ע"ב.
- ז. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ומטו בה משמיה דרבי אלעזר ברבי שמעון וחגרת אתם אבנט בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם. סנהדרין פ"ג ע"ב.
- ח. ר' יוחנן אמר 'ולבשם' לבישה מעכבת ואין קידוש ידים ורגלים מעכב. ירושלמי יומא פ"ג ה"ו.
- ט. ר' יוחנן סלק גבי ר' יודן נשייא, נפק לגביה בחלוקא דכיתנא, אמר ליה חזור ולבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביופיו וגו'. ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו.
- י. ויקח שם ויפת את השמלה, א"ר יוחנן שם התחיל במצוה תחלה ובא יפת ונשמע לו, לפיכך זכה שם לטלית, ויפת לפיוולא (כסות נאה). ב"ר ל"ו ו'.
- יא. היה ר' יוחנן מושלו משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה לו חלוק והוציאו לשוק למכרו ולא היה ניכר אם נאה הוא אם לאו. מה עשה אותו האיש, הוציא חלוק אחר שהוא פחות ממנו ונתנו בצדו והשביח אותו החלוק הראשון. כן אמר הקב"ה אם אני בורא את ישראל לבדן בעולם הזה מי מכיר גדלן ושבחן ומעשיהן אלא מתוך שאני בורא אומות העולם ומכעיסים לפני ניכרין ישראל במעשיהם הטובים ויהיו הכל משבחין אותן ומקלסין אותן ואומרין אשרי אומה זו אשרי אלהיה אשרי תורתה. מדרש הגדול שמות א א.
- ולא מן הנמנע להוסיף על זה גם את המימרות דלהלן:
- א. אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפיו בשבת חייב חטאת. שבת נ"ח ע"א.
- ב. אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. ר"ה י"ז ע"ב.
- ג. ר' ברכיה ר' חייא בשם ר' יוחנן נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת, והעמיד למשה מכאן ולאחרן מכאן, וקרא למיכאל ולגבריאל ועשה אותם כשלוחי החודש, ואמר להם באיזו צד ראיתם את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה, לצפונה או לדרומה, כמה היא גבוהה, ולאין היתה נוטה, וכמה היתה רחבה, אמר להם כסדר הזה שאתם ראיתם כך יהיו בני מעבירים את השנה למטן ע"י זקן וע"י עדים וע"י טלית מצויצת. פסיקתא רבתי פייסקא ט"ו.

ד. ואמר רבי יוחנן מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן ילבש בגדי פשתן וכו'.
ב"מ כ"ט ע"ב.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ארבעה צריכים להודות

אם על תודה יקריבנו וְהַקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חֲלוֹת מִצּוֹת בְּלוּלַת בֶּשֶׂמֶן וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בֶּשֶׂמֶן וְסֹלֶת מְרֻבֶּכֶת חֲלַת בְּלוּלַת בֶּשֶׂמֶן: עַל חֲלַת לֶחֶם חֻמֶּץ יִקְרִיב קָרְבָּנוּ עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמֵינוּ (ז, יב-יג)

חלות מצות בלולת בשמן, ורקיקי מצות משחים בשמן וסלת מרבכת חלת בלולת בשמן. על חלת לחם חמץ. מפורש בתורה שארבה מיני לחמים היו. ג' מיני מצות, חלות, רקיקין ורבוכה, ואחד חמץ. ואמרו חז"ל (מנחות עז.) שמכל מין ומין היה עשר חלות.

וכתב רבינו האלשיך זיע"א שבכל מעשה הקרבנות צפון בהם סודות תורה, מ"מ יש בהם כוונה גם על דרך הרמז. ויש לומר שארבעה מיני חלות באו בקרבן תודה, שכל אחד מהם היה שונה מחברו, באים לרמז למה שאמרו חז"ל (ברכות נד:) ארבעה חייבים להודות. יורדי הים כשעלו ממנה, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. ולכך בכל אחד מסוגי הלחם היה עשרה, שבא לרמז למה שאמרו (שם) שצריך להודות בפני עשרה וכמו שנאמר: "וירממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים יהללוהו". (תהילים קז, לב).

ובזה יש לבאר הטעם שלשה סוגים מהחלות היו מצות ואחד חמץ, כיון שיש הבדל בין חולה שנתרפא לשאר חייבי הודאה, כי אותם שהלכו במדבר או בים או בשבי, לא היה פגם בגוף מחמת עצמו, אלא מצד דבר חיצוני. ויתכן שאם לא היה יוצא למדבר או לים או שימצאו בנ"א להושיבו בבית האסורים לא היה ארע עמו דבר. ומכיון שהלך במקום סכנה מצא השטן מקום לעורר עליו דין שמים. וכנגד אלו מביא חלות מצות כיון שלא היה כאן דין שמים גמור.

אבל החולה שנתרפא היה פגם בגוף ממש, ולא היה לו דרך להימלט מחולי זה. ונמצא שהיה עליו דין משמים, ולכך מביא חלת חמץ כיון שבחמץ יש שאור שבעיסה המחמיצו, והוא מרמז ליצר הרע שבעבורו נידון בייסורים. ולזה במצות היה משוחים בשמן, ואילו החמץ אינו בא עם שמן כלל. כי החולה לולי רחמי ה' שיחיה, היה מת בחטאו, לכן לא בא עם שמן.

וכן בשינוי המצות נרמזו אלו, כי כנגד יורדי מדברות שנאמר עליהם "תעו במדבר בישימון דרך.. רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף". יש עשרה חלות מצות שמרמז לשביעה. וכנגד החבוש בבית האסורים שנחלש בדוחק המאסר יש עשרה רקיקים שהם דקים. וכנגד יורדי הים יש עשרה חלות מורבכת, שנחלטות תחילה במים שהוא מעין יורדי הים שבסערת הים דומים לטבועים במים.

רבינו החתם סופר (פרשת בא) כתב לבאר על דרך זה: לפי מה שמבואר בדברי המג"א (קנו, ג) שלא יאמר אדם זכותי גרמה לי כל זאת, וגם לא יאמר אינני כדאי, כי הקב"ה אינו וותרן, אלא יאמר 'אני איני כדי, אך זכות אבותי עמדה לי'. ולמד זאת ממה שכתוב בפסוק "אמרת לה', אדני אתה טובתי **בל עליך**. לקדושים אשר בארץ המה". דהיינו שטובתו אינה בזכות עצמו, אלא בזכות האבות הקדושים. ובזה יש לומר שהלחם חמץ מרמז על עצמו שהוא אינו כדאי לזה הנס. אבל בג' לחמי מצות מרמזים לג' אבות שהם היו בחינת 'מצה' משוללים שאור שבעיסה, שבזכותם ארע לו הנס.

• וביארו המפרשים: שתכלית התודה הוא לספר חסדי ה' שגמל עליו, ומטעם זה ריבה הכתוב בלחם, ומיעט בזמן אכילת תודה מכל שלמים, כדי שירבה ברעים לסעודה אחת ביום ההקרבה, ואז יהיה סיפור הנס לפני הרבה אנשים.

להודות - אף אם לא ארע צרה

והנה בגמ' (שם) איתא: אמר רב: ארבעה צריכין להודות.. יורדי הים **מנלן?** דכתיב: "יורדי הים באניות". והולך ומביא כל מזמור ק"ז בתהילים ששם מובא פסוקים על כל אלו הארבעה. והדבר צריך ביאור וכי רב בא ללמדנו מזמור בתהילים. ועוד קשה שכבר מביא הפסוקים על יורדי הים, מביא שבעה פסוקים ברצף, ולכאורה היה די שיזכיר העניין תחילה וסוף. נ"דהיינו יורדי הים באניות.. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". ולמה מאריך בכל התיאורים: ואומר: "ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות". ואומר: "יחוגו וינועו כשכור". ואומר: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם". ואומר: "יקם סערה לדממה". ואומר: "וישמחו כי ישתקו". ואומר: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". [עוד יש להבין ששינה סדר המקרא, שבתהילים מובא קודם הולכי מדבר, ואח"כ אסורים, ואח"כ חולים ואח"כ יורדי הים. ואילו בגמ' התחיל ביורדי הים. ואח"כ הולכי מדבר ואח"כ חולה ובית אסורים. נובתוספות כתבו שבפסוק נקט תחילה הדברים שהמסוכנים יותר. ואילו בגמרא נקט בתחילה הדברים שמצויים יותר].

וביאר רבינו האלשיך זיע"א שהיה מקום לומר שכל חיוב הודאה בארבעה אלו, הוא דווקא שהיה להם סכנה כגון בים שעמדו לטבוע וניצלו, וכן אלו שהיו במדבר והיה חסר להם אוכל וניצלו, וכן על זה הדרך, ובא רב ואמר ארבעה צריכים להודות גם אם לא עמד עליהם רוח סערה ולא הסתכנו, כיון שהם יורדי הים צריכין להודות. וכן הולכי מדברות, אף שלא תעו במדבר ולא רעבו ללחם ולא צמאו למים. וכן חולה שנתרפא, אפילו שלא הגיע עד שערי מות, ולא תיעבה כל אוכל נפשו, אלא שנתרפא מחליו, צריך להודות. וכן מי שהיה חבוש ויצא, כלומר גם שלא היה אסור בזיקים, כיון שהיה חבוש ויצא, חייב להודות, אף על פי שלא היה מאסירי עוני וברזל כמשמעות הכתוב.

ולזה הקשתה הגמ' מנלן? כיון שמשמעות הפסוקים הוא שכל אלה שחייבים להודות דווקא שהיו בסכנה, אבל אם לא היה להם שום סכנה בדבר לא חייבים להודות, ובזה יש לבאר מדוע שינה מסדר הכתובים והתחיל מיורדי הים, כי משם עיקר הראיה, ומשאר הכתובים אינו מוכח כ"כ כמו שמוכח מהפסוקים ביורדי הים, אלא "יגיד עליו רעו". (איוב

לו, לג). כי בתוך הפסוקים המתארים את קושי יורדי הים, נכנס פסוק שאינו מן העניין, שהתחיל לומר: "יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים, המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה". ואח"כ חוזר לומר על גלי הים והרוח סערה וכו' ובסוף אמר: "יודו לה' חסדו". ולכאורה מה שאמר המה ראו מעשי ה' הוא תיאור ליציאה מהצרה, והיה ראוי לומר פסוק זה בסוף.

עוד הוקשה לו שבתחילה אמר הכתוב "יעלו שמים ירדו תהומות שהוא סכנת מות, פן תהומות יכסום ירדו במצולות, אבל מה שהוסיף: "יחוגו וינועו כשכור". היא צרה שאין בה סכנה, ומה תוספת יש בה אחרי שאמר שכמעט טבעו במצולות. עוד הוקשה לו שבכל המזמור תיבת 'ממצקותיהם' נכתבה בלא וא"ו, וכאן אמר "וממצקותיהם". ועוד קשה מה שהוסיף "וישמחו כי ישתקו". וכי יש צד שלא ישמחו מדבר זה.

ומתוך זה הוכרח לרב שאף שבשלשה הדברים שקדמו נאמר הודאה רק אחרי סיפור הצלה מהצרה, וביורדי הים הוזכר ההודאה גם קודם שסיפר הצרות, לומר שלא רק אם ארע צרה ממש צריך להודות, אלא אף אם לא ארע צרה, עצם מה שעבר בים בלא צרה, וגם אם לא ראו נפלאות ה' בשינוי הטבע, רק ראו מעשה ה' שנתן בים דרך וינחם לבטח בלא פחד, בזה יופלג חיוב ההודאה [כדלהלן]. אך אם "ויאמר ויעמוד רוח סערה". עד שהוצרכו לזעוק מצרה, ושינה הוא יתברך הטבע ויקם סערה לדממה. אף שאין זה הטבה כל כך גדולה כבראשונה, עם כל זה ראוי וחיוב הוא "שיוודו לה' חסדו". וכ"ש אם לא היה צרה שחייבים להודות.

כי מי שעבר בים או במדבר ולא היה לו שום סכנה, חייב להודות יותר ממי שהיה בסכנה ממשית וניצל, כי זה שלא הסתכן גדלה טובתו, כי לא בלבד שהקב"ה הצילו, אלא חס עליו שאפילו צער קטן לא ירגיש. ועל כן הוא חייב להודות יותר לה'. וכן החולה שלא הסתכן חייב להודות, שלא רק שהקב"ה הצילו ממות אלא שגם לא הכביד עליו חליו וריפאו. וכן החבוש צריך להודות שלא השליט הקב"ה את שוביו לתתו בעוני וברזל, כי אם להיותו חבוש בלבד והוציאו יתברך.

ובזה מבואר דברי רב שבתחילה הביא הפסוק שמדבר מצרה מוות ממש בהבאת רוח סערה, וא"כ מדוע הוסיף לומר "יחוגו וינועו כשכור". שאין זה צרת מיתה, על כחך לומר שהפסוק בא לומר שיש כאן ב' סוגי הודאות אחת על מי שעבר בים ועמד בסכנת טביעה ממשית וניצל ממנה, ואחד אף אם לא עמד בסכנת טביעה ממשית, וכן מוכח ממה שהוסיף וא"ו בתיבת 'ממצקותיהם' לומר שיש כאן ב' סוגי הודאות אחד בצרת מיתה ממש והשניה בעצם העברה בים, וכן מה שאמר "וישמחו כי ישתקו". שהדבר פשוט שישמחו, שיש לומר שחוזר על מה שאמר "יחוגו וינועו כשכור". שלמרות זאת "שתקו משכרותם". ואף בזאת שלא היו בצרת מיתה הודו לה'.

ובזה יישב הרב דיוק נוסף בדברי רב, שהביא בשאר הלימודים, שבהולכי מדבר הביא הפסוק. "תעו במדבר בשימון דרך עיר מושב לא מצאו". והשמיט את הפסוק "רעבים גם צמאים". לומר שההודאה לא שייכת רק במה שניצלו מרעב, אלא מעצם ההליכה למדבר.

ארבעה צריכים להודות

וכן בחולה הביא "אוילים מדרך פשעם". והשמיט הפסוק "ויגעו עד שערי מוות". לומר שגם במחלה שלא הכבידה עד כדי מוות חייב להודות. וכן בחבוש הביא "יושבי חשך וצלמות". ולא הביא לשאר הפסוק "אסירי עני וברזל". לומר שאף באסור בלבד אף שלא אסור בברזל ממש, אעפ"כ חייב להודות.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוֹ אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֵלָה הִוא הָעֵלָה עַל
מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר וְאִשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ (ו, א-ב)

דרשו חז"ל במסכת קידושין (דף כט ע"א): תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צו אינו
אלא זירוז מיד ולדורות. וכן בספרא (צו פרשה א פרק א אות א) צו אין צוואה אלא זירוז
מיד ולדורות, א"ר שמעון ביותר כל מקום שיש חסרון כיס. והובא בפירוש רש"י.

א. צריך להבין מדוע נאמר בלשון צו ולא אמור או דבר? והשיבו על כך חז"ל אין צו אלא
לשון זירוז בגלל שיש חסרון כיס. אלא שצריך להבין איזה חסרון כיס יש לכוהנים שצריך
לזרזם?

ב. ועוד יש לשאול איך שייך הציווי לדורות אחרי חורבן בית המקדש ולא שייך להקריב
עולה?

טבעם של בני אדם

האדם נולד בטבעו אנוכי אוהב את עצמו והוא מאוד רכושני כמו שאומרים האדם נולד
עם יד קמוצה ונפטר עם יד פתוחה, לרמוז כשנולד רוצה לכבוש את העולם תחת ידו אך
כשנפטר מודיע שלא לוקח כלום, ולכן כל תינוק כל מה שרואה זה שלו והוא רוצה, כך
שכל אדם אם לא יעבוד וישקיע על תיקון מידת האנוכיות הוא יהיה קמצן גדול אשר יהיה
לו קשה מאוד לעזור ולהעניק לזולת שום עזרה, ותמיד ידאג איך למלא את כל תאוותיו
ורצונו ולאחרים ימנע כמה שהוא יכול, והדבר יבוא לידי ביטוי בביתו ובחברתו שתמיד
בראש מענייניו דאגת השגת ומילוי תאוותיו בלבד עד אשר יהיה קשה לו כל הוצאה כספית
הקשורה לאחרים ועושה חשבון על כל הוצאה וינסה תמיד אולי אפשר להימנע או
להסתפק בפחות, ויש אשר הרחיקו לכת בחולי הקמצנות עד אשר אפילו לצרכי עצמו
מתקמצן וחוסך כמה שיכול ובלבד שלא להוציא מכספו, אמרו חז"ל בשלשה דברים אדם
ניכר, בכוסו בכיסו ובכעסו (עירובין ס"ה). כי על ידי דברים אלו נחלשו ההגבלות החיצוניות
שבאות מצד הנימוס האנושי וממילא מתגלה הפנימיות. ולזאת התורה מלמדת אותנו את
תורת הנפש שבמקום שיש חסרון כיס צריך לזרז אפילו את הכוהנים כאשר נבאר וקל
וחומר לכל שאר בני אדם.

מעשה עם האבן עזרא והדגים מקריעת ים סוף

עד היכן מגיעה מידת הקמצנות מסופר על רבי אברהם אבן עזרא המפרש הנודע של
התורה סיפור שממנו ניתן ללמוד עד כמה מידת הקמצנות עלולה למרר את חייו של מי

אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו

שנגוע בה האבן עזרא היה כל חייו עני מרוד ונדד ממקום למקום באחת מתקופות נדודיו הוא הגיע לפני שבת לעיר אחת באותו מקום היה נהוג שבעלי הבתים של העיר מקבלים אורחים לפי סדר מסויים קבוע שאין לשנותו בשבת זו מקבלים אורחים תושבי העיר שהגיע תורם ובשבת הבאה מארחים את האורחים הבאים אחריהם בתור איתרע מזלו של האבן עזרא שהיה צריך להתארח אצל אדם שהיה ידוע בקמצנותו הגדולה אותו אדם במטרה לחסוך מהוצאות השבת היה נוהג לרוץ לשוק מאוחר מאד סמוך לשבת ולקנות את שיירי המאכלים שנותרו ביד המוכרים שיריים אלו נמכרו באותה שעה בזול לאחר מכן הוא מיהר לביתו וביקש מאשתו שתכין אותם מהר כדי שתספיק לבשלם לפני שבת באותו יום ששי שבו הגיע האבן עזרא לעיר עבר בעל הבית בשוק בשעה מוקדמת שלא כדרכו וראה שם דג יפה וטוב וחמד אותו בלבו הוא התמקח שעה ארוכה עם המוכר עד שהצליח להוריד את מחירו ולקנותו והנה לפני כניסת השבת נודע לו מהממונה על האורחים שהגיע תורו לקבל אורח לאותה שבת פניו של אותו אדם חפו צר היה לו מאד לתת לאורח מנה יפה מאותו דג קמצנותו היתה כה גדולה עד שלבו לא איפשר לו לתת משלו לזולתו בלית ברירה הוא רץ שוב לשוק וקנה שלושה דגים קטנים ישנים ומעופשים עבור האורח בבואו הביתה הוא ביקש מאשתו שבליל שבת תגיש לאורח את הדגים הזולים והישנים והוא עצמו ימצא כבר דרך שלא לאכול אותם בתואנה כל שהיא. לאחר מכן כאשר האורח יהיה שבע מהמאכל הרע יאכל הוא את הדג היפה, בליל שבת כאשר התקרבו בעל הבית ואורחו האבן עזרא לבית הריח האבן עזרא את ריח הדגים המעופשים והבין מיד מיהו מארחו ומהי מגמתו אך לא אמר מאומה, והנה לאחר הקידוש ונטילת ידים כאשר הגישה בעלת הבית את הדגים המעופשים לאורח גחן האבן עזרא אל אחד הדגים והחל ללחוש לו מלים שונות לאחר מכן הוא עזבו ופנה לדג השני וכן לשלישי, בעל הבית תמה מאד על מעשיו של אורחו ושאל אותו לפשר מעשהו והאם ח"ו אין הוא עושה כישוף בלחשו עם הדגים, ענה לו האבן עזרא שהוא כותב פירושים על התורה ותמיד הוא רצה לברר כיצד התרחשה קריעת ים סוף, והנה עתה בראותו דגים ישנים מאד הוא סבר שהם מאותה תקופה ויהיה באפשרותם לספר לו על קריעת ים סוף, אולם הדג הראשון לא זכר וכן השני ואילו הדג השלישי אמר שיתכן שאחיו הגדול הנמצא במטבח זוכר זאת, בעל הבית הבין את הרמז והתבייש על כך שהוא נהג במידה כל כך בלתי הגונה כלפי אורחו, הדברים חדרו ללבו והוא החל מהרהר על דרכו הנלוזה ועל מידת הקמצנות הקיצונית שאליה הוא נגרר עד שחייו וחי בני משפחתו הפכו לקשים עצובים ובלתי נסבלים. המעשה מלמד אותנו שמידת הקמצנות פוגעת בראש וראשונה באדם עצמו עד ששבתותיו נעשות חול וכל חייו הופכים למסכת של צער, הדרך היחידה היא להתנער מאותה מידה רעה להיות בעל לב רחב להוציא הוצאות כראוי ולחיות חיים שיש בהם הנאה מעולמו של הקב"ה.

קרבת עולה כליל ואין הנאה לכהן

ובזה נבאר את פרשתנו מאחר וטבעו של האדם שהוא אנכי ומתקמצן בכל אשר נוגע לאחרים לכן כתבה כאן התורה בלשון צו וגם הפרשה נקראת בשם צו שהוא לשון של

אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו

זירוז במקום של חסרון כיס, וביאור הדברים התורה רוצה ללמדנו את תורת הנפש של האדם שלא רק כאשר נצרך להוציא מכספו קשה לאדם, אלא אפילו אין שום הפסד לכהן בקרבן עולה מאחר ואינו על חשבונו, מכל מקום מספיק שאין לו מזה שום טובת הנאה ורווח על טרחתו שהרי קרבן עולה כולו כליל נשרף באש ולא נותר אלא העור לכהן מהקרבתו כך שאין לו שום אינטרס לטרוח ולהתאמץ בהקרבת קרבן כזה, לכן גם זה נחשב כחסרון כיס ונמנע ומעדיף לא לעסוק בקרבן כזה, לכן השם יתברך מזרז את הכהנים שלא יזלזלו בקרבן עולה, ומכאן מוסר השכל עד כמה צריך האדם לעבוד על מידת הכילות והקמצנות אשר מוטבעת באדם אשר היא שורש כל הרע וחייב כל אדם לעקור מהשורש מידה ותכונה זו אשר מאפילה על עבודת השם של האדם, הן בן אדם למקום והן בן אדם לחברו ולכן הציווי לדורות כיון שזה רק דוגמה לכל מצוות התורה.

דברי ספר הישר על מידת הקמצנות שגרועה מכל המידות ולא שייך להיות עובר השם

ובכדי להבין עד כמה משפיע הכסף על האדם מסופר בירושלמי מסכת תרומות פ"ח ה"ד שפעם רבי יוחנן נאבד לו הארנק והיה טרוד בדבר ושאלו אותו דבר הלכה ולא ידע להשיב, שאלו אותו וכי בגלל שנאבד הארנק נאבד גם הדעת, והשיב להם שהדעת קשורה ללב האדם והלב קשור לכספו. כמו שאומרים בחודש כסליו לפתוח את הכיס והלב, הראת לדעת עד כמה הכסף משפיע על דעתו של האדם, ולכן כתב בספר הישר [מיוחס לר"ת] **שער ו והמידה הארבע עשר הכילות וכו' ונאמר אם יהיה אדם כילי אין זאת המדה הרעה בו לבדה רק אחרות מלבד אלה, וזאת עלתה על כולנה וכו' כי כל מצוה אשר יכיר בה תועלת יעשה כמשפט, ואם יכיר בה אפילו הפסד מעט מהונו יקל בה ויביא ראיות עליה עד שיתירנה ויעשה חרטה ופשרה, ובשעה שלא קיימת בו נדבת הנפש הרי תישתנה כל גישתו לעשיית המצוות מהקצה לקצה, כגון אם יקנה כבש וישחטו ונמצא טרפה ויוכל להביא ראיות להכשיר אותו יעשה, וכן אם יכנס עליו שבת ויזדמן לו עסק שאם לא יעשהו יאבד לו ממון יביא ראיות כי הוא מותר לעשותו, וישים ראיתו כי כתיב אשר יעשה האדם וחי בהם, וכל זה יבוא מכח הכילות וכל כח היתר שהוא מחפש למצוא להם ראיות שאין להם שום אחיזה בשכל, כי הפסוק נדרש לפיקוח נפש, [כל חלש שכל יבין את זה ואילו הכילי הרי עיניו טוחות ורואה הפכן של דברים] ועל כן אי אפשר להיות לכילי עובר אלהים בשביל רוע לבבו ועינו אשר שבפרוטה יתיר כל איסור.**

קמצנות זו מחלה רעה

וכבר כתב שלמה המלך בחוכמתו אשרי מי שזוכה להיות נדיב לב ואוי לקמצן שהוא חולה בחולי רע, בקהלת פרק ה פסוק יח גם כִּלְהָאָדָם אֲשֶׁר נִתְּן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְהַשְּׁלִיטוּ לְאָכַל מִמֶּנּוּ וְלִשְׂאֵת אֶת־חֻלְקוֹ וְלִשְׂמֹחַ בְּעַמְלוֹ זֶה מִתַּת אֱלֹהִים הִיא: ובקהלת פרק ו פסוק (א) יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רְאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמַשׁ וְרָבָה הִיא עַל־הָאָדָם: (ב) אִישׁ אֲשֶׁר יִתְּן־לוֹ הָאֱלֹהִים עֶשֶׂר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאִינְנֵנו חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכָּל אֲשֶׁר־יִתְּאֹוָה וְלֹא־יִשְׁלִיטֵנוּ הָאֱלֹהִים לְאָכַל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נִכְרִי יֹאכְלֵנוּ זֶה הֶבֶל וְחָלִי רָע הוּא: וחז"ל במסכת סנהדרין דף כט ע"ב קראו לקמצן עכבר שוכב על דיגרי זהב, וביאר המהר"ל זצ"ל בנתיבות עולם נתיב הנדיבות פרק א בביאור

דברי הגמרא ומה שאמרו ששוכב על דינרים כי שכיבתו על דינרים קשה שיותר טוב לשכב על דבר שהוא רך מן הדינרים שהם קשה לשכב עליהם, וכן הוא הקמצן כאשר כל כך אוהב העושר עד שאין נהנה ממנו גם הוא תמיד בצער והעושר הוא מוסיף לו דאגה ולכן נקרא עכבר השוכב על דינרים. **זאת ועוד כתב הראב"ד בספרו בעלי הנפש שער הקדושה אמרו בירושלמי (קדושין פ"ד הי"ב) עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל ממנו.**

הקמצן נחשב כעובד עבודה זרה

ועוד יותר אמרו חז"ל על הקמצן בתוספתא מס' פאה פ"ד הי"ט אמר רבי יהושע בן קרחה מנין שכל המעלים עינו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה שנאמר השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר, ולהלן הוא אומר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך, מה בליעל האמור להלן עבודה זרה אף בליעל האמור כאן עבודה זרה. הסבר הדבר כיון שכולו עובד בשביל הכסף.

חטא קין בגלל הקמצנות אינו מהדר במצוות

הקמצן הראשון בעולם קין, כתב הסבא מקלם זצ"ל צא ולמד על קין אשר היה השני ליציר כפיו יתברך, וראה כמה גדלה מעלתו כי השיג בשכלו ענין הקורבנות, ועוד יותר כי השי"ת דיבר עמו קודם, וגם כי השיג כי השי"ת שעה אל הבל אחיו, תראה כמה השיג באלוקות ועם כל זה נפל במידת הקימוץ לחסרון אהבה וכבוד השי"ת, **כי מידת הקימוץ גרמה לו שידמה כי מאי איכפת לו להקב"ה בין כחוש לשמן. וכמה כואב לראות את אותם אנשים שבעת שהם לרכוש אתרוג ולולב או מצות וכדומה הם תרים אחר המחיר הנמוך ביותר בשוק באומרים מדוע יש צורך במהודר יותר גם זה כשר. ועל כך אמרו חז"ל במסכת סוטה דף מח ע"א אומרת משחרב בית המקדש פסקו אנשי אמנה מישראל, ופירש רש"י זצ"ל אנשי אמנה היינו אנשים שבוטחים בהקב"ה וסומכים עליו לעשות טוב ואין דואגים לחסרון, ועוד יותר כתב רש"י זצ"ל בהמשך בטלו אנשי אמנה שמאמינים בהקב"ה לוותר ממונם לנוי הידור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים עכ"ל. הרמב"ם זצ"ל **כותב הלכות מתנות עניים פ"י ה"ב** בענין זה דבר נפלא וז"ל לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ואין דבר רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום, ואדרבא אמרו חז"ל **במסכת תענית דף ט** להיפך עשר תעשר ודרשו חז"ל עשר בשביל שתתעשר. ואם רואים הפוך כנראה שיש חיסרון במעשיו כי השם יתברך לא חשוד שלא יקיים הבטחתו.**

משל המגיד מדובנא

וכתב על כך משל נפלא של המגיד מדובנא זצ"ל להסביר את מצות הצדקה שמחסיר ממונו, משל למה הדבר דומה לאותו אדם שצעד בשוק ואבד לו ארנק עם מאה דינרים, למחרת הלך באותו שוק ומצא ארנק אחר ובו מאתיים דינרים, האיש הזה הגם שיתנחם על אבדתו עם כל זה אין לו תנחומים שלמים כי יחשוב לעצמו שאילולי היה מאבד את

אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו

המאה דינרים הלא היו לו עתה שלוש מאות דינרים מאחר ומה שמצא אינו קשור למה שנאבד, לעומת זה אחד שהוליך תבואה ממקום למקום ועבר דרך שדה ובעוברו שם שקו התחורר ונתפזרה תבואתו מעט מעט עד שהגיע ריקם לביתו לאחר זמן מה עבר שוב באותו הדרך וראה כי צימחה האדמה מתבואתו, האיש הזה ישיג נחמה שלמה על אבדתו ולא יאמר לעצמו אילו לא איבדתי היה לי יותר כי אם לא היה אובד לא היה לו עתה מאומה כך שמה שנאבד המציא את הרווח, הנמשל אומר המגיד מדובנא זצ"ל **נתון תיתן לעני ואל ירע לבבך**, כלומר אל תחשוב שאילו לא היית נותן לעני היה ברשותך יותר, משום שכל העושר הבא לידך בא לך רק בגלל הדבר הזה הנתינה לעני. ואפשר להוסיף על כך את הנאמר בתפילה זורע צדקות מצמיח ישועות, לרמוז שהנותן צדקה דומה לזורע שהשפע מגיע ונובע בגלל הצדקה כך שאינו מפסיד דבר.

דברי החפץ חיים שרכושו וקיניו וידידו האמיתי זה המצוות

ואמר על כך החפץ חיים זצ"ל כתוב בתורה במדבר ה-י ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן לו יהיה. ולכאורה תמוה מדוע אומרת התורה שמה שיתן לכהן לו יהיו, כלומר מה שנתן לעצמו יהיה, הלוא לכאורה את מה שהוא נתן לכהן כבר אין לו בזה שום חלק? אמנם ההסבר לזה רכושו האמיתי הוא אך ורק פירות עמלו הרוחני עניני קדושה בהם הוא מתעסק תורה מצוות תפילה וכדומה הם קניניו הנצחיים הם ילווהו בחייו ובמותו רק קדשיו לו יהיו באמת, כל זולתם קרי הפעולות והענינים הנעשים מכח היצר הרע ובני לויתו אינם מהווים קנין אמיתי, ידידי שקר הם הנראים אמנם לאדם כאוהבים אך כל התחברותם אליו אינה אלא זמנית בלבד ובעת דוחקו הם עוזבים אותו לנפשו, נמצא אפוא כי כל ידידי האדם לרבות בני משפחתו אומנם בעת פטירתו הם מבכים אותו ומלווים אותו עד הקבר אך שם הם נפרדים ממנו ועוזבים אותו לנפשו, ואילו תורה ומעשים טובים בלבד כלשון המשנה באבות הם הממשיכים ללוות את האדם עד לפני כסא הכבוד.

חידה על רכושו האמיתי

בענין זה מסופר על רב העיר קריניק הגאון רבי חזקיהו יוסף משקובסקי זצ"ל פנה פעם אל ילדי החיידר ושאל אחוד לכם חידה אם היו חמישה נרות דולקים הלך אדם וכיבה שנים כמה נשארו? שלושה ענו הילדים כולם יחד, טעיתם אמר בנועם נשארו שנים כי השלושה דלקו ודלקו עד שכלו מן העולם והשנים שכובו הם אלו שניצלו ונשארו, וכן הוא גם בעניינינו אם יש לאדם סכום כסף והוא מפריש ממנו לצדקה לכאורה הצדקה היא חסרון שמתחסר הסכום, אבל בסופו של דבר הכסף יכלה והצדקה עומדת לעד, כך שאם האדם יאמין ויפנים הדברים האלה כי רק הנתינה נשארת לו לעולם יקנה נדיבות לב.

מעשה עם הגאון רבי שמואל הנגיד זצ"ל שר האוצר שהצהיר מהו רכושו האמיתי

מסופר על הגאון רבי שמואל הנגיד זצ"ל אשר היה שר האוצר בממלכת ספרד משרתו הרמה היתה לצנינים בעיניהם של שונאי ישראל והם לא חדלו מלהסית נגדו את המלך כי מועל הוא בכספי הממלכה ומאדיר בהם את עושרו אך המלך מיאן לקבל את דיבתם הרעה

אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו

כאשר ראו שדבריהם נופלים על אוזניים אטומות הציעו אדרבה יצוה המלך עליו למסור דין וחשבון על רכושו והיה אם יתברר שלא דיווח עליו במלואו ייודע הדבר שמסתיר הוא מפניו עוד כהנה וכהנה הסכים המלך והורה לרבי שמואל הנגיד זצ"ל לתת דין וחשבון על עושרו כעבור ימים מספר הגיש את הדיווח כך וכך רבבות מטבעות זהב זעם המלך וקרא עתה ידעתי כי צדקו אויביך הלא אני עצמי נתתי לך סכום כפול מזה קחוהו מיד למאסר והעמידוהו למשפט וכל רכושו יחרם להפתעתו קיבל רבי שמואל הנגיד זצ"ל את הגזירה בשויון נפש הבין המלך שמסתתר כאן דבר מה אמר לו הן חכם מופלג אתה איך העזת להגיש לי דין וחשבון מסולף, קם רבי שמואל הנגיד זצ"ל ואמר למלך אילו היה המלך מצווני לומר כמה כסף תחת ידי היה החשבון אחר הכנתי גם אותו והוא מונח עתה בכיסי אבל המלך ביקש לדעת כמה רכושי הכסף שתחת ידי אינו באמת רכושי ולפני שעה קלה אף נוכחתי בזה כאשר החרימו המלך רכושי האמיתי הוא רק מה שנתתי לצדקה ולחסד ולהחזקת התורה וזה אף אחד לא יכול לקחת ממני וזהו בדיוק הסכום אותו הגשתי למלך.

עצת הרמב"ם לעקור קמצנות על ידי ריבוי הנתינות

והעצה לתקן את מידת הקמצנות, כתוב בתורה דברים טו י נתון נתן לו, **ופירש רש"י זצ"ל** נתון נתן אפילו מאה פעמים, **וכתב הרמב"ם זצ"ל במסכת פאה פ"ג מ"ט** על מה שאמרו חז"ל הכל לפי רוב המעשה כי מוטב לתת מאה פרוטות למאה עניים מאשר מאה פרוטות לעני אחד כיון שבפעולות אלו הוא מזכך את מידותיו ומרגיל עצמו להיות נותן. **וכן כתב החסיד יעב"ץ זצ"ל** יסוד גדול בעבודת השם אם האדם בטבעו הוא קמצן הדרך היחידה לשנות טבעו היא רק על ידי נתינה חוזרת ונשנית עד שישוב לו ההרגל לטבע שני **ורמז לדבר אמר שלמה המלך ע"ה משלי יח טז** מתן אדם ירחיב לו, על ידי שיתן הרבה פעמים ייעשה לרחב לב. **וסמך לדבר זה הביא החפץ חיים זצ"ל חייו ופעלו ח"ג מהפסוק בתהלים קיב-ט** פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד, היינו אם מפזר צדקתו לאביונים הרבה אזי מובטח הוא שצדקתו תעמוד לעד ושלעולם יחזיק במידה הטובה של נתון נתן כי ההרגל נעשה לו לטבע.

מעשיות על קמצן צ'ק לא חתום

וכיוצא בזה מסופר על עשיר קמצן שבאו לביתו שני גבאי צדקה להתרימו לדבר שבצדקה בתחילה סירב הקמצן ולבסוף נתן להם המחאה צ'ק לאחר שעה חזרו הגבאים ואמרו לו ששכח לחתום על המחאה אמר להם העשיר לא שכחתי אלא בכוונה לא חתמתי משום שחביבה עלי מצות מתן בסתר ואין רצוני לפרסם את שמי.

מעשה עם רבי איזיל חריף רקנים שבך מלאים מצוות כרימון

ומסופר עוד על רבי איזיל חריף זצ"ל שנכנס פעם לעשיר קמצן כדי להתרימו לצרכי צדקה קמץ העשיר את ידו ולא רצה לתת ניסה רבי איזיל לשדלו בדברים ולהעמידו על חשיבותה של מצות צדקה רבי ענה העשיר בגסות רוח אל נא ישתדל לזכותני במצוות שכן כבר יש לי מצוות די והותר, פנה רבי איזיל אל משמשו ואמר לו עתה נתחוויר לי מאמרם של חז"ל

במסכת סנהדרין ריקנין שבך מלאים מצוות כרימון, איך יתכן שהם רקנים ומצד שני מלאים מצוות? אלא הכוונה כדי להשתמט מנתינת נדבה גם ריקן שבריקנים יטען שהוא מלא מצוות כרימון ואין לו צורך עוד במצוות נוספות.

הלוקה במידת הקמצנות עד המוות

עוד כתב בלב אליהו סיפור דומה אודות אדם אחד שגם כן לקה במחלה של האדם הנ"ל ועל אף שהיה איש נכבד ובעל מעלות רבות היה נגוע מאד בחמדת הממון בכל פעם שהיה מגיע לאיזה שהוא נסיון בנידון זה היה מאבד את אישיותו ונכרך בלהט אחד תאוותו כאשר אדם זה חלה ונטה למות באו אליו חבריו לבקרו להיפרד ממנו ואז רמו להם שיתקרבו אליו לפי שרוצה הוא להשמיע דבר מה באזניהם כאשר הטו אזנם אמר להם רצוני לומר לכם דבר שתוכלו ללמוד ממנו מוסר הנה אני מרגיש עתה כי קרב קצי עוד מעט קט יבואו ויטלוני מן העולם הזה ובכל זאת הנני מעיד על עצמי שאם אחד מכם יתן לי כעת כסף לא אוכל להימנע מלהושיט ידי ולקחת את הכסף ולהחביא אותו מתחת הכר שאני שוכב עליו עד כדי כך שולטת בי עדיין מדת חמדת הממון שמעו וקחו מוסר ואכן אחרי כרבע שעה יצאה נשמתו והלך לעולמו.

איך אפשר להזהיר בכל מאורך אחרי בכל נפשך

מסופר על רבי זישע מאניפאלי זצוק"ל שפעם אתת בא לעיר אתת ושאל אל אנשי המקום אם יש בעיר אחד שיוכל ליתן נדבה ואמרו שכולם עניים רק יש אחד עשיר גדול והוא קמצן גדול שאינו נותן אף פרוטה אחת, ואמר שרוצה לילך אליו ובא אליו ולא רצה ליתן כלום, אמר שבזה מתורץ לו על מה כתיב בכל נפשך ובכל מארך דברים ו-ה יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו ברכות ס"א ע"ב, וקשה האריך יתכן כזה שאם יבוא אליו רוצח שרוצה להרגו אם לא יתן לו ורוצה ליהרג ולא יתן לו כלום היתכן שיש איש כזה הרי יפסיד גם את ממונו, ותירץ שעל כזה איש כתוב בכל מארך, הרי כתוב במשלי יט-יז מלוה ה' חונן דל שאם חונן דל מלוה להשם, ואם אינו נותן זה בגלל שאינו מאמין לה' שיחזרנו, אבל כשהולך לישון מפקיד לה' נשמתו ומאמין שיחזיר לו נשמתו ולכן כל אדם כזה שייך לומר שממונו חביב עליו יותר מגופו ודפח"ח.

בדיחה הקמצן והמצוות

קמצן הגיע לביתו מהעבודה, רעב. אמרה לו אישתו אישי היקר, העוף מקולקל וצריך לזרוק אותו. "לזרוק" נחרד הקמצן, "הרי אפשר לתת לשכן העני שלא ראה עוף בימי חלדו". איש חסד אתה יקירי, נתנו בני הזוג את העוף העשיר בחיידקים לעני ושמחו על טוב ליבם. העני אינו בודק במקרוסקופ אשר אָנָה ה' יתברך לצלחתו. שמח על שנענתה תפילתו לאכול ולשבוע אכל ומיד אושפז בבית חולים, בבוקר שמע הקמצן שהעני בבית החולים, לקח את זוגתו לבקר את העני ולקיים מצוות ביקור חולים. ולצערנו בלילה נפטר העני, טרחו בני הזוג ללכת אחר הארון ולאחר שחזרו מסעודת ההבראה, אמר לאשתו את רצית לזרוק את

העוף? וטראי שבגלל העוף הזה זכינו ארבע מצוות קיימנו בעזרתו מתן בסתר, ביקור חולים, הלווית המת, וגם ניחום אבלים.

מעשה עם הרב שטיינמן

עוד סיפר הרב שטיינמן היה בחו"ל, ניגש אליו אחד העשירים וביקשו לברך את הבן שיהיה גביר גדול. שאל אותו הרב כמה כסף אתה רוצה שיהיה לו? אמר העשיר כמה שיותר... אמר לו הרב אני צריך שתגיד כמה? אמר העשיר \$ 25,000,000 הרב נפעם מגודל השאיפה ואמר "אני מוכן לברך אותו שיהיה לו 50 מיליון, אבל שבתנאי שכל מה שיהיה לו מעבר הוא יתרום לצדקה"... העשיר החוויר ואמר לרב אבל כתוב "המבזבו אל יבזבו יותר מחומש" הוא רק מבקש ברכה וכבר חושב על הקמצנות של הצדקה למרות שמבטיח לו כפול.

הכילות מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה

עוד חשוב לדעת הקמצן סוגר את הברכה לעצמו והנדיב לב משפיע עליו את הברכה, בהיות והשם יתברך מתנהג אליו כמו שהוא מתנהג כלפי התורה והמצוות וכלפי בני אדם, שאם מחפש לקיים את המצוות בדבר הכי זול ואם כלפי אחרים תמיד מתקמצן כך הקב"ה נותן בקמצנות, כמו שכתב בספר החינוך פרשת ראה מצוה תפ שלא נמנע מלהלוות לעני מפני השמטה. משרשי המצוה, לחזק ולקבוע בלבבנו מדת הנדיבות ולהרחיק תכלית ההרחקה מדת הכילות, ואין נדיב בעולם כמלוה מעותיו עם היותו יודע שהזמן קרב להשמיט הלואתו ולהפסידה ממנו אם אולי יארע בו אונס או שום מקרה שלא יוכל לתבוע הלואתו קודם שנת השמטה. וכל מבין דרכי התורה ומשיג לדעת אפילו מעט בחין ערכה ידע בבירור כי המפזר מממונו אל הצריכים נוסף עוד, וחושך מיושר אך למחסור, כי השם ידין את האדם לפי מעשיו ויעניקהו מברכתו כפי התקרבו אליה, ומדת הכילות מחיצה של ברזל בינו ובין הברכה, והנדיבות חלק מחלקי הברכה ונמצא המתנהג בו שהוא בתוכה, ישמע חכם ויוסף לקח. ותמיד היית הסבתא שלי אומרת אוכל כדאי לקנות משמנים שיודעים לאכול הרבה ולכן הם נותנים בשפע, אבל הרזים שאוכלים קצת נותנים קצת בקמצנות.

מוסר השכל

הראת לדעת עד כמה מגונה מידת הקמצנות מכל המידות אשר פוגעת בעבודת השם יתברך ובכל קיום המצוות בגלל הקמצנות מחפש במחיר הכי זול כמו קין ולחפש כל טצדקי להימנע או לחסוך בקיום התורה והמצוות, וכן פוגעת בשלום ביתו כיון שכל ההתנהלות בתוך הבית עם אשתו והילדים בקמצנות לא נדבר על המתנות אלא אפילו על בגדים יחפש רק אם יש איזה חיסול בזול וכך גם בצרכי הבית יחפש כל דבר כמה שיותר בזול ויתקמצן על החשמל לא להדליק מזגן ולא דוד חשמל להתרחץ וכדומה אין גבול למצוקות שהדבר גורם לעכור את השלום בית, וכך הדבר בחיי החברה כאשר נוהג בקמצנות אינו מסוגל להעניק ולתת ולעזור ותמיד יחפש להתחמק בתירוצים שונים, ותמיד נמנע מכל הושטת

אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו

עזרה מפני שחביב עליו כספו יותר מכל דבר וזו מחלה רעה כדברי שלמה המלך וכל עושרו שמור לבעליו לרעתו כי לא יקח דבר במותו איתו ואת הכל ישאיר אחריו, וגם מאבד את הברכה מהבית כיון שכפי שהוא מתנהג נוהגים איתו מהשמים בקמצנות, ובפרט שכל השפע והברכה בזכות האשה כמה שיעניק יקבל שפע בכפליים, וכן בצדקות וחסדים כמה שיתן יקבל יותר, לכן החכם יגנוז באוצרות שמים בפיזור לצרכי קיום התורה והמצוות ועשיית חסד ולהעניק ביד נדיבה כלפי אשתו ובני ביתו ובזה ירבה את ברכתו וכבוד ביתו ושלוש ביתו אמן ואמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

ענין לקיחת החזה ושוק מישראל מחמת חטא העגל

פרק ז פסוק לד. כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת שׁוֹק הַתְּרוּמָה לְקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזְבְּחֵי שְׁלֵמֵיהֶם וְאַתָּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחֶק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

תו"כ, ראויים היו לישראל (אילו לא עשו את העגל היתה עבודה בבכורות של כל ישראל והם נוטלים חזה ושוק ושאר מתנות כהונה) וכשנתחייבו ניטלו מהם ונתנו לכהנים. יכול כשם שנתחייבו ניטלו מהם כך אם זכו ינתנו להם ת"ל ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם נתונים לכהן מתנה לעולם.

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מראה שכן איתא גם בירושלמי פ"ח דיבמות ה"ו. ובמכילתא פ' יתרו מסכת דבחדש, פרשה ב, (על הפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים) איתא, ד"א כהנים, מכאן אמרו ראויין היו כל ישראל לאכול בקדשים עד שלא עשו העגל. משעשו העגל נטלו מהם ונתנו לכהנים. ומבאר רבינו דכיון שחטאו בעגל, גדר עובדי ע"ז, (ירדו לדרגת מלכים ובני מלכים, ע"ש שביאר נפלא גדר קדושתם), והווי ככהנים שעבדו ע"ז שמבואר במנחות דף ק"ט דאין לזה תיקון לעולם. ולהרמב"ם (מהשמטתו) ורשב"ם (פסחים דף ק"כ ע"א שכתב דבן נכר אסור בפסח שני) נפסלו מאכילת קדשים (וכן הוכיח מהתוספתא פי"ג ה"ג דרק כהני במות ולא לע"ז) ול"מ תשובה. [מקורות: צ"פ עה"ת מכתבי תורה מכת' ק"ה (ע"ש (ובעוד מקומות) בגדר הך מתנה לכהנים באריכות) קי"ח ק"כ (ע"ש) ושו"ת צ"פ נ"י סי' צ"א] לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

ויכוחם של שבטים

וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּבְּשׂוּהוּ וַיִּמְיִנוּ לָהֶם חוֹמָה מִיַּמֵּינָם וּמִשְׂמָאלָם (שמות יד, כב)
תמיהות בעניין ניצוחם של השבטים זה עם זה

שנינו בגמ' (סוטה לו ב) ששיטת רבי מאיר, שכשעמדו ישראל על ים סוף, הן שבט יהודה והן שבט בנימין רצו לרדת לים והתווכחו ביניהם מי ירד קודם, ושבט בנימין הקדים וירד לים ושבט יהודה רגמוהו באבנים. ומסיימת הגמרא "לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה, שנאמר (דברים לג יב) "וַיִּבֶן כְּתִפּוֹ שֶׁכֶן". ויש להבין מפני מה התווכחו, הלא הים פתוח בפניהם, ואין כל מניעה בפני מי שרוצה לירד לים. עוד יש להבין, כיצד בנימין קטנן של שבטים לא חלק כבוד לשבט יהודה שנתברך ב"יודוך אֶחָיך" (בראשית מט ח), ואשר היה הולך בראש מסעי בני ישראל.

ובתוספות (שם ד"ה והיו) הביאו את דברי המכילתא (פר' בשלח) הממשילה את הוויכוח שבין בנימין ויהודה בעניין הכניסה לים, לשני בני מלך שביקשם אביהם להעירו בבוקר. הבן הצעיר נתבקש להעירו עם הנץ החמה, והגדול נתבקש להעירו לסוף השעה השלישית. כשבא הבן הצעיר להעירו עם הנץ החמה, לא הניחו הגדול, והיו מתנצחים זה עם זה. מתוך כך נתעורר האב, ואמר להם שמכיוון שלא נתכוונו שניהם אלא לכבודו, יבואו שניהם על שכרם. כך בעניין הירידה לים, נתן הקב"ה לבנימין בשכרו את הזכות להיות אכסניה לשכינה, וליהודה נתן בשכרו את המלוכה.

ויש לדקדק במשל זה כמה דקדוקים. ראשית, מהותו של המשל הוא להמחיש ולהבהיר את העניין. ויש להבין מה הוסיף המשל על המפורש בגמרא. עוד יש לדקדק שהמשל לכאורה אינו דומה לנמשל, מדברי המשל מבואר, ששני הבנים נצטוו להעיר את המלך, והוויכוח ביניהם הוא אימתי הזמן הראוי. ואילו בנמשל - בוויכוח השבטים, משמע בגמ' שהוויכוח לא היה מתי אלא מי - איזה משני השבטים יקיים את דבר המלך, והיה לו למדרש להמשיל זאת לשני בנים שהתווכחו ביניהם ממי המלך ביקש להעירו. עוד יש לדקדק, שכידוע, הנהגתו של הקב"ה היא ב"מידה כנגד מידה" (סוטה ח ב; סנהדרין צ א). ומעתה, כיון שגם שבט יהודה וגם שבט בנימין רצו באותו הדבר - לרדת לים, אלא ששבט יהודה רק רצה בכך, ושבט בנימין ירד בפועל, מתבקש היה ששניהם יקבלו את אותו שכר אלא ששבט בנימין יקבלו יותר בפועל משבט יהודה. אולם רואים אנו שכל אחד זכה לשכר שונה במהותו, שבט בנימין זכה לבית המקדש ושבט יהודה למלכות. ויש להבין מהי הנהגת מידה כנגד מידה בשכר זה.

ביאור נפלא מהנצי"ב - ויכוח בדרך ההנהגה

בביאור הדברים, כתב הנצי"ב (הרחב דבר דברים לג יב; מרומי שדה סוטה שם) שהויכוח בין השבטים "מי יכנס לים תחילה" אין ביאורו ששניהם רוצים להיכנס באותו זמן, אלא היה ביניהם ויכוח עקרוני כיצד לגלות כבוד שמים בבריאה, וויכוח זה בא לידי ביטוי בקריעת ים סוף - אימתי הוא הזמן הראוי לרדת לים, וכפי שיתבאר.

שהנה, המעבר בים סוף יכול היה להיות בשני אופנים, או בהנהגה הקרובה לדרך הטבע או בהנהגה ניסית לגמרי. שמבואר בתורה שבאותו לילה של קריעת ים סוף "וַיִּזְלַךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֶזָה כָּל הַלַּיְלָה" (שמות יד כא) ורוח זו הלכה והפכה את את הים לחרבה, וסברו שבט יהודה שרצון ה' היא בהנהגה הסמוכה לתהלוכות הטבע, ולכן מנע משבט בנימין לקפוץ לים, שלשיטתו טרם הגיע זמן קריעת ים סוף. ונמשל יהודה לאותו בן שביקש המלך להעירו בג' שעות, שדרכם של מלכים לקום בשלוש שעות (יעויין ברכות ט א). אולם שבט בנימין דרך אחרת הייתה לו, ולשיטתם רצון ה' שיתרבה כבודו יתברך על ידי נס גלוי, ולכן באו במים עד צווארם במסירות נפש, ואכן זכו שנעשה נס גלוי ונקרע הים בפרסום שלא כדרך הטבע, ונרמזו דבר זה במשל לבן המלך שרצה להעיר את אביו בנץ החמה, שהוא שינוי מכפי הרגלו [ובפרט לפי המבואר (סוטה מח א) ששינת הקב"ה מורה על ההנהגה הטבעית שבה לא ניכרת כל כך השגחת ה', ורצו שבט בנימין לעורר את ההשגחה הניסית על ידי מעשה של מסירות נפש].

ואמר הקב"ה - שכיון שגם יהודה וגם בנימין נתכוונו לכבודו, אלא שנחלקו מהו כבודו ורצונו, על כן יזכה כל אחד מהם מדה כנגד מדה בשכר המתאים לכוונתו. שבט יהודה שהעדיף "כְּבֹד אֱלֹקִים הִסְתֵּר דְבָר" (משלי כה ב), כלומר את ההנהגה הטבעית - זכה למלכות שהיא ההנהגה הטבעית והנסתרת של כבוד שמים, שכאשר ישראל מונהגים על ידי מלך ראוי וצדיק הרי הם מודים לקב"ה ומפרסמים את שמו בדרך הטבע. ואילו בנימין שרצה וזכה ב"כְּבֹד מְלָכִים חָקַר דְבָר" (משלי שם) כלומר בהנהגה של נס גלוי - זכה שנבנה המקדש בחלקו, לפי שהמקדש הוא מציאות קבועה של נסים גלויים בישראל, וכדברי המצודות דוד (תהלים סח לו) "נורא אלוקים ממקדשיך - מן הכבוד השוכן במקדש תבוא היראה לבני אדם כי משם יצאו כל הנפלאות" (ממצרים גאלתנו להגרי"פ גולדווסר מאמר יא).

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה

אֲשׁ תָּמִיד תִּוְקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֵה (ו, ו)

בשל"ה הקדוש שער האותיות אות ל' לב טוב כתב, ומצאתי כתב יד של האלקי מורינו הרב משה קורדוויירו ז"ל, שכתב וזה לשונו, לימדנו זקן אחד לבטל המחשבה יאמר פסוק זה הרבה פעמים, "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה". וכתב על זה השל"ה, ובעיני פשוט שזה הזקן היה אליהו הנביא, ולרוב ענותנותו של הרב לא רצה לגלות, על כן יהא נזהר בזה במי שנפל בלבו מחשבת און או מחשבת עול שיאמר הפסוק הנזכר לעיל הרבה פעמים. ונראה בעיני שיאמר גם כן הפסוק סיעפים שנאתי ותורתך אהבתי, ויאמר אותו בהתעוררות גדול ויהיה גבור כארי. עד כאן לשון השל"ה הקדוש.

והנה צריך להבין מהו השיעור של הרבה פעמים שכתב, ויש לומר שהכוונה עד שתסור המחשבה.

והמשל בזה הוא, שכאשר אדם בא לנקות בגד עם חומר ניקוי הרי מהירות הנקיין תלויה בכמות ואיכות הלכלוך ואי אפשר לתת בזה שיעורים, אלא זאת נדע שהחומר הוא חומר ניקוי, ושיעור הנקיין שצריך הוא לפי מדת הלכלוך, וכן בזה.

והנה השל"ה הוסיף בזה עוד, לומר בהתעוררות גדולה הפסוק סיעפים שנאתי ותורתך אהבתי. וצריך להבין מדוע מצא לנכון להוסיף על מה שאמר אליהו הנביא.

ועיין בפירוש רש"י על תהלים קי"ט שכתב, דסיעפים הם חושבי מחשבות און. וברד"ק פירש דקאי על מחשבות האון בעצמן, עיין שם. ומבואר היטב דכח הסגולה היא על ידי אהבת התורה ושנאת כל מה שכנגד התורה.

ועוד יש להבין ענין הפסוק אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

והנה אמרו אף על פי שאש יורדת מן השמים מצוה לקחת מן ההדיוט. ויש לומר דהחילוק שבין האש שיורדת מן השמים לאש שמן ההדיוט הוא, שהאש שיורדת מן השמים אינה זקוקה לחומר בעירה, והוא הענין לקחת מן ההדיוט, והיינו להשקיע מעצמו.

ןלפי זה יש לומר דזהו ענין הפסוק והסגולה שבו דהמצוה דאש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה היינו שלא ייגרם שום חסרון בהאש מחמת חוסר השקעה.

והנה יש לומר שבכל דבר שאדם אוהב הוא משקיע, וזה ענין הפסוק דסיעפים שנאתי ותורתך אהבתי. כי כאשר האדם אוהב התורה הוא משקיע מה שהוא יכול. ומה שאמר תחילה סיעפים שנאתי, כי אי אפשר לאדם לאהוב התורה בלי לשנוא את מה שהוא כנגד. ולא יתכן לאהוב גם התורה וגם מה שהוא ההיפך מדרך התורה.

וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות. הנה עריבות המנחה היא כאשר היא בשלימות, וכדאיתא במנחות דף ו'ע"א, דקמץ ועלה בידו קורט מלח או גרגר לבונה פסולה, והיינו משום שנמצא הקומץ חסר, וכמו כן במנחה דיהודה וירושלים צריך שלא יהיה מעורב בה שום דבר זולת המנחה.

וכאשר אנחנו רוצים לזכות לעריבות זו עלינו לטהר ולנקות עצמינו. וכאשר אנו מנקים הרשות ממה שהו חמץ, ננסה לבער החמץ. והשאור שבעיסה המעכב אותנו מלעבוד עבודה תמה. ובזה נזכה לעריבות כימי עולם וכשנים קדמוניות. אמן ואמן.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

היחס לחלש ולקטן

וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי בְּנֵךְ וּבֶן בְּנֵךְ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת אֶתְתִּי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָּם
(שמות י ב)

פסוק זה נאמר לפני מכת ארבה. מדוע?

מעניין - רק במכה זו נכנס פרעה למשא ומתן ושואל: "מי ומי ההולכים".

על כך עונה משה רבנו: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבְזַקְנֵינוּ וּבְבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ
גַּלְגַּל.

ותגובת פרעה: לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגְּבָרִים. לטף אינני מאשר ואינני מאפשר לצאת בשום פנים
ואופן.

בעקרון, יכל משה רבנו לומר: הבה נצא כבר מהגיהנם הזה. זו הזדמנות פז. את הטף
נשאיר והמרחם ירחם...

אך משה סרב. איננו יוצאים בלי טפנו. נקודה.

מצוה אותנו התורה - את זה תספר לבנך ובן בנך - תאמר לו שבעצם יכולנו לצאת כבר
במכת ארבה. אך רק 'בגללכם' נשארו. רצינו שגם אתם תצאו אתנו. לכן סרבנו לצאת אז.
(ברוך שאמר בשם הגר"ז סורוצקין)

ומכאן לנושא שלנו:

תשומת לב מיוחדת לקטנים

סיפר רבי דוד צבי לופיאן שליט"א:

לקראת שמחת הבר מצוה שלי שהתקיימה באנגליה, מקום מגוריני באותה העת, נענה
זקני המשגיח הנודע רבי אליהו לופיאן [שהתגורר כבא אז בכפר חסידים] להזמנתנו, והודיע
שיבא לשהות בביתנו באנגליה ולהשתתף בשמחתנו.

אבי ז"ל החליט להקצות חדר פרטי לאביו. ואיזה חדר? הייתה לנו עוזרת בית נכריה אשר
היה לה חדר צדדי בביתנו שם הייתה דרה. אבי ז"ל סבר שזה החדר המתאים ביותר
לשהותו של רבי אלי. הוא ביקש מהעוזרת למצוא מקום חילופי לשבועות אלו, וכך היא
עשתה.

אולם כאשר רבי אלי הגיע והופנה לחדר זה, שאל תחילה של מי הוא. אבי הסביר לו,
אך רבי אלי התנגד להכנס לחדר. הוא דרש להביא לפניו את אותה עוזרת, אף שאמרנו
לו שהיא אינה מבני ברית. כשבאה, שאל אותה אם היא אכן מסכימה, ובטוחה שמצאה
מקום אחר סביר לישון בו ולשהות בו. רק כאשר השיבה בחיוב, נחה דעתו ונכנס לחדר.

יש לציין שהעוזרת הייתה נרגשת עד מאוד מכך ש'הרב הגדול של היהודים כה מתחשב בה ומבקש רשות להשתמש בדרה שאפילו אינו שייך לה'.

ועוד סיפר: בשמחת הבר מצוה קבלתי שעונים רבים במתנה. אבי ז"ל הציע שכהכרת הטוב לסבא הגדול, כדאי שאתן לו שעון אחד, ואכן כך עשיתי. סבא מאוד נהנה ואמר לי 'תודה רבה' באנגלית. הייתה זו מחווה מיוחדת עבורי, כיון שהוא לא ידע לדבר בכלל אנגלית, אלא דיבר בעיקר ביידיש. [לקראת שבת, כי תבא תש"פ]

יחס נכון לנדכאים

הרב כהנמן זצ"ל, מייסד וראש ישיבת פוניבז', הוזמן לחיפה כדי לשבות במחיצת ניצולי שואה שבורים ונדכאים ברוחם, שהגיעו ארצה בערב שבת קודש ושוכנו במלון מסוים. במשך כל השבת ניסה הרב לרומם את רוחם ולהפיח בהם שמחה ורוח חיים, אך כמעט ללא הצלחה...

באמצע סעודת שבת עלה על השולחן ופתח בסיפור: סנדלר פשוט, אשר בקושי הגיע לתפילות שלש פעמים ביום, ומעט מאוד עיתים קבע לתורה, זכה בכן בעל מידות טובות, ירא שמים כשרוני ומתמיד, וכבר בהגיעו לגיל בר מצווה, יצא שמו הטוב בכל האזור לתהלה ולשם ולתפארת. כאשר הגיע לפרק 'האיש מקדש' נבחר בשעה טובה ומוצלחת להיות חתנו של רב העיר, לא פחות ולא יותר!!!

כמובן שכל בני העיר התכוננו רבות לחתונה זו, ובאו כולם יחד לשמוח בשמחת רבם.

בחזרתם משמחת החתונה, פנה הכפרי לזוגתו ואמר לה: עד עתה היינו אנשי כפר פשוטים בתכלית, וממילא תפילותינו תורתנו וכל ארחות חיינו התנהלו בהתאם. אבל כעת עלינו בדרגה - אנחנו 'מחותנים של הרב'! מהיום עלי להופיע דרך קבע שלש פעמים ביום בבית הכנסת, עלי להתפלל בכובד ראש ורצינות, עלי לעסוק יותר בתורה ולהשתתף יותר בשיעורים, כיאה וכיאות למחותנו של רב העיר!!!

פנה הרב מפוניבז' לסובביו הנדכאים והכריז: מורי ורבותי! כל אחד מהיושבים כאן נעשה מחותנו של מי שאמר והיה העולם. זה נתן לו בן, האחר נתן לו בת, יש שנתנו את שניהם ואף יותר מכך... אם כן כולכם מחותנים עמו יתברך שמו! (כלשון הגמרא ושמח בהם ככלה חדשה, רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק. מועד קטן כה ב) לכן מהיום והלאה כל הנהגתכם ברוחניות ובגשמיות, צריכה להיות בהתאם למחותניו של מקום!

לימים העידו השומעים שבדבריו אלה הכניס בהם חיות והפיח בהם רוח חדשה, כי החדיר בהם את הידיעה כמה גדולים ונעלים הם כי בם בחר ה' לקרבם אליו גבוה מעל גבוה, עד שעשאו מחותנים אליו כביכול. (באר הפרשה, שמיני תשע"ז)

*

בימי הבראשית של הקמת ישיבת פוניבז', נזקק הרב כהנמן לסכומי כסף גדולים מאוד. יום אחד התקשר אל רבה של פרדס חנה, הרב יהושע זליג דיסקין, והודיעו כי הוא זקוק למחר להלוואה בסכום גבוה מאוד, אך מכיון שיש לו מחר אסיפה בירושלים עם גדולי

תורה, לא יוכל לגייס את הסכום. לכן מבקש שהרב דיסקין ישיג לו את הכסף, והבטיח שבתוך ימים אחדים יפרע את הכל.

הרב דיסקין אכן השיג את הכסף ובא למחרת למשרד הישיבה כדי למסור את הכסף. מה הופתע כאשר נאמר לו שהרב נמצא בביתו. הוא נכנס וראה שם את הרב עומד ליד ילד קטן הממרר בבכי, והרב עצמו עומד לידו ומלטפו בחיבה וברוך ובוכה עמו.

הרב דיסקין התפלא ושאלו מדוע לא נסע לכינוס עם גדולי התורה בירושלים?

השיב הרב כהנמן: כל פעם לפני שאני נוסע לירושלים, אני נכנס לבקר את הילדים השוהים ב'בתי אבות' [מוסד שהקים לילדים פליטי שואה, ועוד]. כאשר נכנסתי הפעם ראיתי את הילד הזה בוכה. שאלתי את המדריך מה ארע לו, והשיב שלפני זמן קצר קיבל הילד הודעה שאחד האחים האהובים שלו כבר אינו בין החיים, והוא נהרג ע"י הנאצים ימ"ש בשואת אירופה.

הילד לא שלט על רגשותיו, ובכה ללא הפוגה. בנסיון להרגיעו הבאתיו לביתי, אבל גם כאן הוא ממשיך לבכות.

איך יכולתי לנסוע לכינוס בירושלים כשראיתי נער עברי בוכה?... [לחנך בשמחה, עמ' שפ"א]

*

סיפר הרב זיידל אפשטיין זצ"ל, משגיח ישיבת 'תורה אור' בירושלים:

בעת שהגיע מורי ורבי הגאון הנודע רבי שמעון שקופ הי"ד לגרודנה, הייתי בן שתים עשרה. תקופה קצרה לאחר הגעתו, פרצה מלחמה באיזור גרודנה. רוב בני ישיבת גרודנה [בראשותה עמד רבי שמעון הי"ד] נאלצו להימלט מן העיר שהיתה מצויה באזור הסכנה.

בישיבה נותרו רק רבי שמעון וקומץ תלמידים, בתוכם נמנו ארבעה ילדים בני שתים עשרה. רבי שמעון התמסר ללמדם ונהג עצמו כמלמד דרדקי מידי יום, תוך שהתאים עצמו לרמת לימודם.

לימים היה רבי זיידל מביע את התפעלותו כיצד רבי שמעון שהגיע לגרודנה כאשר שמו הולך לפניו מסוף העולם ועד סופו כר"מ המפורסם של טעלז, השכיל להתאים את עצמו למצב שנוצר, כפי שסיבב מסובב הסיבות. [מוסף שבת קדש, נח תש"ע]

*

על הסבא מנובהרדוק שמעתי מהרב מפוניבז' כי בכל יום לפני שהלך לישון, היה חושב על כל בחור בישיבה שלו מה איתו ומה מצבו, ולא היה ישן עד שחשב על כל בחור מה הוא צריך וכיצד לעזור לו ברוחניות, וזכה לסיעתא דשמיא בזה. (הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א, דרכי החיזוק, בלק תש"פ. מתוך תוספת לגליון המודיע, וישלח תשפ"ג)

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

הר ההר - השליטה בהרהור המח

בשונה משאר הקרבנות, לגבי קרבן העולה נאמרה הלשון "צו", וידועים דברי רש"י ז"ל "אין צו אלא לשון זירוז... אמר רבי שמעון: ביותר צריך הכתוב לזרוז במקום שיש בו חסרון כיס". ורבים הפירושים, מהו החסרון-כיס שמצוי באופן מיוחד בקרבן העולה. על דרך העבודה ביאר בזה בעל החידושי הרי"ם זצוק"ל, על פי מה שאמרו חז"ל (ויקרא רבא ז ג), שהעולה באה לכפר על הרהורי הלב, שהמחשבות 'אין להם כיס'. הרהורי הלב עולים במחשבתו של האדם נגד רצונו, ולכאורה אין לו שליטה עליהם. לכן צריך הכתוב לזרוז בענין זה ביותר, שיראה האדם להתאמץ בכל כוחו להשיג שליטה על המחשבות ועל הרהורי הלב.

אני נזכר, שפעם דיברתי עם מו"ר בעל ה'נתיבות שלום' זי"ע בענין המחשבות, ואמר לי בשם ה'יסוד העבודה' זי"ע: לעצור את המחשבות צריך לדפוק את הראש בקיר! בשעתו הפתיע אותי איך הוא אמר את זה כדבר פשוט וכהוראת הלכה למעשה. כך היא המידה, שצריך לעשות הכל כדי להיפטר מהמחשבות, אפילו לדפוק את הראש בקיר! זהו 'צו', צריך זירוז מיוחד בשביל להינצל מהם.

התורה מציינת לנו שאהרן הכהן מת ונקבר בהר ההר, וצריך להבין את משמעות הדבר. כידוע, לגבי משה רבינו נאמר 'וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בְּיַת פְּעוֹר', ואמרו חז"ל (סוטה יד, א) שהיה זה לכפר על מה שחטאו בבעל פעור, ובספרים הקדושים הוסיפו שמשה רבינו נמצא במקום כדי לעזור לכל מי שמתמודד עם יצרים אלו שיוכל להתגבר. אך לגבי אהרן שמקום מנוחתו בהר ההר, עלינו להבין מדוע מציינת לנו התורה את זאת?

ונראה לבאר, שהלוא 'הר ההר' היינו הר על גבי הר. החיים הם הר, 'מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה'...', רוצים להגיע לפסגה! זו השאיפה הגדולה שלנו, אבל האדם נתקף בתסכול, כי כאשר נדמה לו שהגיע לפסגה מתברר לו שיש עוד פסגה למעלה מזו... והפסגה העליונה היא העיקרית.

אצל רובנו, כאשר אנו מקיימים את כל מצוות התורה, מתנהגים כפי שמובא בשולחן ערוך, אנו נוטים לציין לעצמנו 'וי' גדול - הנה השגנו איזושהי דרגה של שלימות... אבל האמת היא, שקיום המצוות, המלה הכתובה - זו רק הפסגה הראשונה! אם נעסוק כל העת רק בזה - הרי שנהיה כמו מכונה שתוכננה לבצע פעולות מסוימות, כמו עבד, שעובד את אדונו וממלא את תפקידו בלית ברירה. הפסגה השנייה והעיקרית היא השכל, הדעת. להרים את הדעת וההשגות ואת כוונת הלב, לפנימיות קיום המצוות, לקיימן בחשק, באהבה וברצון. שנעשה כל מצוה מתוך חיות והתלהבות, עם רגש ולהט דקדושה. אז ה'נעשה' קשור ל'נשמע', אז מיישרים קו בין עולם המחשבה לעולם המעשה - וכלשון המובאת בספרי החסידות "לקשר המחשבה עם הדיבור". זוהי בחינת 'הר ההר'. אהרן הכהן נותן לנו את הכח להגיע לזה, לעלות להר ההר. בכח קדושת אהרן זוכים לכבוש את

הר ההר. מכח מדותיו הקדושות שהוא 'אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה'.

והנה מלת 'הר-ההר' מרמזת על ההרהורים. לכבוש את ההרהורים זוהי עבודה קשה ביותר, וכדברי הגמ' שזה מהדברים שאין אדם ניצול מהם בכל יום. זוהי עבודה השייכת לכל אחד אחד, מגדול ועד קטן, כל אחד לפי דרגתו, לעסוק בקניין השליטה על הליכי החשיבה שלו. כל יהודי אומר מדי בוקר 'יהי רצון ... שתצילני מהרהורים רעים ...', וגם הצדיקים הגדולים אומרים את זה בתפילתם... כי לשלוט על המחשבה זו העבודה הגדולה השייכת לכל אחד.

כאשר האויב תוקף, אמצעי ההתגוננות הראשון הוא - לתקוף את מערכות המכ"ם שלו. לחסל את תאי הקשר והפיקוד שדרכם מתקשר האויב עם חייליו שבשדה הקרב. כך משיגים שליטה על כל השטח. אף במלחמת היצר, מה שחשוב באמת - זו השגת השליטה על המח. המח מפעיל ושולט על כל המערכת - על המחשבות, על הרגשות ועד למעשים. הכל מתחיל במחשבה. אם נצליח להגיע לפסגת הר ההר, לשלוט על ההרהורים ולרתום את כח המחשבה לצד הקדושה - או אז ננצח במערכה. 'הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֶיכֶם רָנָה' (ישעיהו נה, יב) - ההרים רומז לשני ההרים האמורים, כולם רוקדים ושמחים, כי אין דבר שמונע, אבל כאשר המח מתבוסס בכל מיני מחשבות שליליות וניגודיות, מחשבות של קנאה, תאוה וכבוד - כמה אנו מודים לה' שהשכל נעלם מעין כל חי... כמה לא נעים היה אילו היו יכולים לראות את המחשבות שעוברות לנו בראש ואת מהלכיהן... האלו בושות היה הדבר כרוך...

מצינו בחז"ל את הכינוי "נקיי הדעת שבירושלים". מהו נקיון דעת? אלו שהשיגו דרגה כזאת של טהרה וחיבור אל הקדושה - הדעת זה לא רק תחנת הפיקוד אלא זה מקור ושורש החיבור עם הקב"ה - נקיי הדעת, הם אלו שהדעת שלהם נקייה לגמרי מכל מחשבת פיגול, הם שולטים לגמרי על הדעת שלהם!

הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל כותב, שאם מתבוננים על כלי הגוף, כאשר אדם בועט במשהו הריהו מסוגל להעיף אותו למרחקים, אבל אם יזרוק את החפץ בידיו - יוכל להגיע הרבה יותר רחוק. ככל שעולים בכלים של הגוף, החושים הרבה יותר חזקים. עם האוזניים אפשר לשמוע קולות ממרחק של קילומטרים, העיניים רואות עד לשמים, אפשר לראות את השמש והכוכבים שנמצאים במרחקים אדירים, וכל זה הוא רק הקדמה למח - כי המח מחבר אותנו לאין סוף! לכסא הכבוד! לנשמה הקדושה והטהורה שנמצאת בקרבנו! אם החיבור נקי - אז יש לנו קשר ישיר עם הקב"ה! אבל אם הוא מזוהם ומוכתם, זה מעכב את החיבור, והכל נעשה מעוכב. לכן הדבר הכי חשוב הוא - להגיע להר ההר. שהמחשבה תהיה נקייה, ותוכל להוות בסיס לקשר עם הקב"ה. שהמעשים שלנו יחברו אותנו למקור. ישנם כל מיני מרעין בישין שמשוטטים לנו במוח, וככל ששורצות החיות הרעות האלו בכח המחשבה, אנו נעשים מטושטשים, סובלים מכאב לב ובלבול הדעת, מתחים וייסורי נפש. מציפות אותנו תחושות דכדוך, עושק וקיפוח, והרגשות חסר, שחסר לנו דבר פלוני ואלמוני. תופעות כה נפוצות בדורנו.

איך שולטים על המח? בימינו קיימות שיטות רבות ומגוונות, אבל הדבר החשוב והאמיתי ביותר - זה לבעור! שתדלק בנו אש של קדושה! 'מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך'!
 'זאת תורת העלה' - העולה בא לכפר על ההרהורים, 'היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה' (ויקרא ו, ב). בשעות של לילה, כאשר אנו מרגישים בודדים ורחוקים מן הקדושה, הדבר החשוב ביותר הוא להצית אש, 'על מוקדה'. אש של קדושה, של חשק ורצון להתחבר עם כסא הכבוד. 'והאש על המזבח תוקד בו'.

החידושי הרי"ם למד פעם עם כמה מנכדיו הקטנים, פרשת צו, והשפת אמת שהיה אז ילד, ביאר לסבו את הפסוק 'והאש על המזבח תוקד בו', שהאש שעל המזבח תבער בו" - בלבו של המקריב! החידושי הרי"ם התפעל מאוד, ואמר, שברי לו כי זה הקטן גדול יהיה, ויאיר עיני ישראל!

[מסופר על אחד החסידים שביקש רבי, ושאל את המגיד למי ילך, ואמר לו, שאינו יכול לומר לו למי ללכת, אבל הוא יכול לומר לו למי לא ללכת: מי שאומר שיש לו עצה להינצל ממחשבות. אין הוא רבי אמתי, כי להינצל מן המחשבות אפשר רק ביגיעה עצומה, ולא על ידי סגולות ועצות].

הרמ"ק אומר, שכדי להינצל מן המחשבות יש לומר את הפסוק 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה' (ויקרא ו, ו). ויבואר הענין, כי על האדם להתבונן בכך, שגם כאשר נכנסות לו למוח מחשבות שליליות, גם אם הן בוערות בקרבו, הרי שזה לא הוא! מוחו ממשיך להיות כאש בוערה שנמשכת כלפי מעלה! עליו להחדיר בעצמו את ההכרה כי המציאות האמתית שלו היא הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל, ואילו המחשבות הן חיצוניות בלבד! זה לא אני, אני אחד עם ה'! כאשר האדם מתבונן באש הקודש שבקרבו, שהיא עיקרו - אז 'בלבבי משכן אבנה' ושם ישנו 'נר תמיד' שעוזר לו להוציא ולגרש את המחשבות הזרות והשליליות. כי כשם שליבון באש מועיל לטהר את הכלי ולהפליט את כל בליעותיו הבלתי-רצויות, כך גם כאשר יוקדת במוח אש קודש זה מועיל לטהר אותו מכל סיג ופגם. 'כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהרו' (במדבר לא, כג).

אכן, ענין ליבון כלים נלמד ממדין, שם נאמר 'אם מידי מעשה יצאנו - מידי הרהור לא יצאנו', והיתה שם הקרבת תכשיטים שבאה לכפר על ההרהורים הרעים, כמו שפירשו חז"ל (שבת סד ע"א) את הפסוק 'ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצערדה וצמיד טבעת עגיל וכומו לכתוב על נפשתינו לפני ה' (במדבר לא, נ).

כאשר באים אנו לטהר את קירות מוחנו מהמחשבות השליליות, מהדמיונות שמטמאים את המח, הרינו נתקלים בקושי עצום. הדמיונות קונים בו שביתה, והוצאתם מהראש נראית בעינינו כמשימה בלתי אפשרית, כמו לכלוך שנתקע מתחת לציפורניים ולא מצליחים להיפטר ממנו, לא עוזר לגרד... נראה לעינינו כי אין עצה, הנה המחשבות רק פרות ורבות ואנו נשקעים יותר ויותר עמוק בבוץ. מהי אפוא הדרך להיטהר למרות הכל? העצה היחידה היא: 'זאת תורת העלה היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה! יש אש פנימית! יהודי אומר לקב"ה: "רבונו של עולם! אני שייך לאש שלך! האש שלך היא

האש האמתית שלי, ואילו האש זרה אינה מי שאני". 'כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תִּעְבְּרוּ בְּאֵשׁ'. 'כבולעו כך פולטו'. רק מכח האש וחיות דקדושה של מצוות, אפשר לגרש את החושך, את ה'אש זרה'. אי אפשר לגרש את החושך במקלות. אין עצה אחרת, רק מכח האור נגוז החושך ואובד מן העולם.

הקב"ה נותן לנו מתנה נפלאה. אין עוד חג שאנו מתכוננים אליו בעבודה ויגיעה שכאלו כמו חג הפסח. מובא בדברי חז"ל, שעם ישראל במצרים היו גדורים בעריות, 'גֵּן נְעוּל אֶחָתִי כְּלָה' (שיר השירים ד, יב). ועוד מעלות גדולות נאמרו עליהן, שלא שינו וכו'... אך למרות זאת מובא בזוהר הקדוש, כי היה קטרוג 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה', כמעט שלא היה אפשר להבדיל ביניהם, ועוד אמרו, שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, ואילו היו נשארים אפילו עוד רגע אחד היו נופלים לשער הנו"ן ולא היו יכולים לצאת עוד.

עוד מובא בחז"ל, שבני ישראל לא האמינו שהקב"ה יגאל אותם כי כל מצרים הייתה מלאה בגילולי עבודה זרה שלהם, אבל הקב"ה אומר 'כיון שהוא חפץ בגאולתכם אין הוא מביט בטנופי עבודה זרה שלכם', זה הכל בעקבות ה"חפץ". חג הפסח הוא חג האהבה. הקב"ה מגלה את אהבתו אלינו באופן שהוא לעילא מכל דרגין, וכדי להתכונן לפסח ולזכות לההארה של פסח, צריך קצת לטעום מהעוני של מצרים. ח"ו אין אנו עושים את זה כעבדים, מההר הנמוך, אלא מחברים את ההר הנמוך עם ההר העליון, עושים את זה עם חשק והתלהבות! בני ישראל קדושים עושים נקיונות הרבה מעבר למה שההלכה מחייבת, כי זו רוח הדברים, ואחר כוונת הלב הן הן הדברים. הרה"ק מברדיצ'וב היה אומר, שמהנקיונות של פסח נוצרים מלאכים, קשר"ק הוא נוטריקון של פעולות הנקיון [נגיד זאת בלשון הקודש: ק'ירוד ש'רייה ר'חיצה ק'ינוח], קולות הנקיונות הם בחינת קול השופר שממתיק את כל הדינים! אופים מצות עם מרץ וכוח, וכידוע מהאריז"ל גודל הענין להזיע בהכנות המצות ובעת קיום המצוות בכלל, וכל העבודה הקשה הזאת נעשית מתוך שמחה והתלהבות, ואז זוהי ההכנה הכי גדולה לחג הפסח!

המשנה בתחילת מסכת פסחים אומרת: 'אור לארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר'. צריך את אור הנר כדי למצוא את החמץ. ישנו חמץ כפשוטו, ויש את החמץ הפנימי. בודקים בחורין ובסדקין של הלב והדעת, אנחנו רוצים להיות טהורים ונקיים, להיות מנקיי הדעת, להתכונן בפסח באופן נעלה! להיטהר מכל הלכלוך והזוהמה שאנחנו שקועים בהם כל השנה, שנוכל לאכול מצות במקום קדוש כלשון הכתוב 'מִצּוֹת תֵּאָכְל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ', שהמצות תהיינה 'מיכלא דאסוותא', מאכל של רפואה - כלשון הזוהר הקדוש (פרשת תצוה, דף קפג ע"א), אבל כדי לעשות את זה צריך את אור הנר! את 'נר ה' נְשַׁמֵּת אָדָם' (משלי כ, כז).

כאשר זוכה האדם ומשתחרר מכח הרע ששולט על מוחו, הריהו זוכה לאור הנר, ואז מגיעה אליו שמחה אמתית. מחשב"ה אותיות שמח"ה ב', כי המונע את השמחה היא הבי"ת שבמחשבה, המריבה הפנימית שבמוח האדם, אבל אם מוציאים את הבי"ת מהמחשבה, מגיעים לאחדות ואיחוד הנפש, ואז יש שמחה. בלשון הקודש יש הרבה מילים לתאר שמחה "גילה רינה דיצה חדוה וכו'. כי בכל שפה, הדבר שבאותה אומה הוא

מהעיקרים, יש לו הרבה כינויים. למשל: בצרפתית יש הרבה כינויים ל'יין' ו'אוכל' וכו', בשפתם של האסקימוסים קיימים בערך שמונה כינויים לשלג, וכן הלאה. אצל יהודים יש הרבה שמות לשמחה, והרבה כינויים לקב"ה. העיקר אצל יהודי הוא להידבק בקב"ה מתוך שמחה, ולחבר את שני ההרים. וכאשר ההרהור שלם, אז יש לאדם שליטה מלאה על ההרהור, אז 'כבשנו את ההר', את מערכת הפיקוד, ואז ישנה שמחה אמתית.

ליל הסדר הוא הלילה שעליו אמרו חז"ל 'כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא', שמחה כה מופלגת מצויה בעת אמירת ההלל, עת שנדמה כאילו הגגות מתבקעין. אין גבול לשמחה! זהו עולם חדש!

ה' יעזרנו שנזכה באמת להכנות הראויות, ובעיקר - שנישאר ביישוב הדעת. לחיות בהר ההר, שהלחץ מהניקיונות והכספים לא יפריע לנו, ונזכה לעבדו ית' מתוך שמחה אמתית. חג כשר ושמח!

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

לקראת שבת הגדול - חלק ב'

"נדברו יראי אלקים"

בהפטרה של שבת הגדול (מלאכי ג, יג-טו) קוראים: "חֲזְקוּ עָלַי דְּבָרֵיכֶם, אָמַר ה' וְאָמַרְתֶּם, 'מָה נְדַבְּרֵנוּ עֲלֵיךָ?'

ה' ישיב: 'אָמַרְתֶּם שְׁוֹא עֲבַד אֱלֹקִים וּמָה בָּצַע כִּי שִׁמְרָנוּ מִשְׁמֵרְתוֹ וְכִי הִלְכָנוּ קְדֻרָנִית מִפְּנֵי ה' צְבָאוֹת. וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאֻשְׁרִים יָדִים גַּם נִבְנוּ עֲשֵׂי רִשְׁעָה גַם בָּחֲנוּ אֱלֹקִים וַיִּמְלְטוּ."

יבוא יום שאנשים יאמרו שהרשעים הם המצליחים ביותר ואילו הצדיקים הם אלו שגורמים לכל הצרות. אנשים יאמרו "שוא עבוד אלקים" - שאין שום תועלת בעבודת ה'.

או אז: (שם, טז): "אָז נְדַבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹרֹת לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ."

מדוע דוקא "נדברו יראי ה' איש אל רעהו"? כי אף אחד אחר לא ירצה להקשיב להם.

*

בין צדיק לרשע בין עבד אלקים לאשר לא עבדו

ובהמשך (שם, יח): "וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֲבַד אֱלֹקִים לְאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוּ." "ושבתם" - היינו תחיית המתים (עיין אברבנאל, אלשיך הק' ומלבי"ם). כי כאשר יקומו לתחייה, יראו את ההבדל "בין צדיק לרשע" ואז יבחינו בהבדל בין מי שהוא "עובד אלקים" לבין מי שהוא "לא עבדו".

אם מראים לאדם שני בגדים שנראים אותו דבר, ושואלים אותו איזה יותר משובח, רק מומחה יבחין בהבדל ביניהם. רק מומחה גדול יוכל להבחין בהבדלים הדקים שבין הבגדים.

אחרי תחיית המתים נהפוך ל"מומחים" באבחנות בין סוגים שונים של בני אדם. נוכל אז להבחין מי היה צדיק ומי היה רשע. זאת ועוד, נוכל להבחין בין שני סוגים של צדיקים, כלומר בין צדיק שנקרא "עובד אלקים" לבין צדיק שנקרא "לא עבדו".

*

צדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ

והגמרא אומרת (הוריות דף י ע"ב): "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו במ ופושעים יכשלו במ'? משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם,

לקראת שבת הגדול - חלק ב'

אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה. זה שאכלו לשום מצוה - 'צדיקים ילכו במ'. זה שאכלו לשום אכילה גסה - 'ופושעים יכשלו במ'.

"שני בני אדם" אלו, שניהם הם שומרי מצוות. אלא שהראשון מתענג על סעודתו בליל פסח, וכאשר מגיע הזמן לאכול את הפסח - את האפיקומן - הוא כבר שבע, אך היות שהוא "צדיק" הוא מכריח את עצמו לאכול את הפסח אכילה גסה. צדיק זה נקרא "לא עבדו". הוא לא זכאי לתורה "עובד אלקים".

ואילו השני מתגבר על תאוותו והוא נמנע מלהמשיך להתענג על סעודתו בכדי שיוכל לאכול את הפסח לתיאבון. זהו צדיק שנקרא "עובד אלקים".

*

בין שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד

ויש הבחנה נוספת בין "עובד אלקים" לבין "לא עבדו": "אמר ליה בר הי הי להלל, מאי דכתיב 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עבד אלקים לאשר לא עבדו? היינו 'צדיק' היינו 'עובד אלקים'? היינו 'רשע' היינו 'אשר לא עבדו'!?"

אמר ליה: 'עבדו' ו'לא עבדו' - שניהם צדיקים גמורים. ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד".

שני חברים לומדים חברותא. אחד חזר על תלמודו מאה פעמים ואחד חזר על תלמודו מאה ואחד פעמים - פעם אחת יותר. בזמן תחיית המתים נהפוך להיות מומחים כה גדולים בכח שלנו להבחין בין בני אדם, שנוכל להבחין בין שני חברים אלו. מי שאהב את התורה - עבורו מאה פעמים לא הספיקו. הוא התייחס לתורה כאל תורה של הקב"ה. כאל מלה של הקב"ה. הוא המשיך ללמוד גם יותר ממאה פעמים. ואילו השני למד רק כדי לזכור את תלמודו - ועבורו מאה פעמים הספיקו. הוא עדיין לא זכאי לתואר "עובד אלקים".

*

לימודים מהפטרת שבת הגדול

ההפטרה של שבת הגדול מלמדת אותנו את ההבדל בין שני אנשים ששניהם אוכלים את קרבן הפסח - אחד כ"עובד אלקים" והשני כ"לא עבדו".

בנוסף ההפטרה מלמדת אותנו את ההבדל בין שני סוגים של לומדים תורה. כי הלומד תורה באופן של "עובד אלקים" יגרום ל"והשיב לב אבות על בנים". הוא יביא את יום ה' הגדול והנורא.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

הנה יום בא בוער כתנור...

אש בוערת ואש יוקדת | מה בין 'דשן' ל'אפר' | רמוז במצות 'תרומת הדשן' | 'יום בוער כתנור' | 'שמש צדקה' ו'יקוד פסח' | 'אוהבי ה' שנאו רע' | ענין ליבון תנור המצות לפני האפיה

...וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּקַּד בּוֹ: וְלֶבֶשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד וּמְכַנְסֵי בַד יִלְבָּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ (ו, ב-ג)

לפני שבועיים דברנו על 'אש בוערת', וכאן לפנינו 'אש יוקדת', והרד"ק אומר ש'יקוד' הוא ענין בעירה, וצריך להבין מה בכל זאת החילוק ביניהם, ומצד הרגש של התיבה מובן ש'אש בוערת' היא אש המכלה את החומר המזין אותה, ואילו 'אש יוקדת' היא אש שמספרת לנו משהו, מביעה את מה שכל-כך רוגש ומרעיש אותה, ואם כן מהראוי להבין מה היה כל כך רועש ב'אש המזבח'.

והנה האש הזו הופכת את הנבער בה ל'דשן', וצריך להבין למה זה מתואר כ'דשן' ולא כ'אפר', ובפרט יש לעיין בענין של 'דשן' המורה על משהו משומן בשמנונית, כמו 'דשנת בשמן ראשי', 'דשנים ורעננים יהיו', 'ותתענג בדשן נפשכם', 'שמועה טובה תדשן עצם', וצריך להבין כיצד משתלב הענין של 'דישון' הנותן שמנונית וצבע וחיים, ל'אפר' אפור וחסר חיים?

ואם כבר אנו עוסקים בענין של 'יקוד' ו'שמנונית' מן הראוי להאיר את רמזי חרוזי הפייטן 'שורפו משמני פוט ולוד ביקד יקוד פסח' (פיוט 'ואמרתם זבח פסח' בסוף ההגדה), מהו ה'יקוד היוקד בפסח', ומהם הם המשמנים הנשרפים בו?

המוקד היוקד

נראה מהפסוקים ש'מוקד' הוא מקום שיש בו אש מזומנת, בוערת כל הזמן, או כדי שתהא מזומנת כשיצטרכו אותה, או כדי להראות נוכחות וחיים וכיוצא בזה.

ובפרשת האזינו נאמר 'הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם, כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית...' מבואר שיש כביכול לה' אש יוקדת כנגד הענין של עבודה זרה, כביכול ה' הוא א-ל קנא כנגד עבודה זרה, ולכן מתי שיש חטא של עבודה זרה, האש הזו מזומנת לפרוץ...

והנה האש הרוגשת לכלות את השקר בהכרח שרוגשת בה מאד התכלית של האמת, כי אם אדם אינו חם ורותח כלפי הטוב קשה לו לרתוח כנגד הרע, ולכן אומר הפסוק 'אוהבי

ה' שנאו רע', כי האש השונאת את הרע ומבקשת לכלותו, הבעירה המחיה אותה הוא הרגש החם והרותח כלפי הטוב.

ולפי זה אפשר להבין מהו ענין המוקדות על המזבח, כי האש על המזבח היא אש היורדת מן השמים, כביכול מבקשת קרבנות, מבקשת לראות איך שכל הבהמיות והחומר מתעלים כלפי מעלה, וההתעלות שלהם אינה מתוך צער על הפסד עולם הזה, אלא כדין הקרבנות שצריכים להיות 'לרצונכם', שיהודי ירגיש את הרצון הרגש בתוכו להתעלות ולהתקרב יותר ויותר אל ה', קרבנות אהבה ורצון הללו הם המקיימים את אש המזבח, הם המרגישים את הרצון הקדום שלמענו נברא העולם, הרצון של 'עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו' - שירגישו את הנוכחות של הקדושה האלקית בתוך הארץ ויתפעלו ממנה, יתלהטו ויתלהבו אחריה, כך האש מן השמים מתאחדת עם האש מן ההדיוט, והאש החיה מאהבה הזו, שונאת ורוגשת כנגד העבודה זרה המצננת את האמת הזו, נותנת משמעות לעץ ואבן...

ועולתך ידשנה סלה

בענין שורש 'דשן' - נראה כמו שכתבנו בפתיחת המאמר ש'דישון' הכונה להביא צבע וחיים לתוך כל חומר היכול גם להיראות כחוש ויבש כמו מת, והדישון הזה נעשה על ידי ה'שמנונית' המעורבת בו הנותנת לו את הנפח והמראה החי.

אולם גם כאשר אש אוכלת איזה חומר, כח הבעירה המחיה אותה הוא מה'שמנונית' הזו, זה מה שמקיים את האש, ואילו כל שאר מרכיבי החומר הם ההופכים לאפר שהוא אכן צבע אפור וחסר חיים.

ומעתה 'דשן' הכוונה לחומר המקבל דישון, כי יש חפצים שאינם מקבלים ולכן הם גם חומרים שאינם מתבערים, כמו 'אבנים' שאין לאש אחיזה בהם.

ולכן האפר שעל המזבח, אשר האש אכלה את השמנונית שבו, מוגדר כ'דשן'.

אך יותר נראה שלא כל אפר מוגדר כך, אלא דוקא האפר שעל המזבח! כי לפעמים גם חומר שיש בו שמנונית, אין זה העיקר שלו, העיקר הוא המהות של המציאות שלו, השמנונית היא רק נספח המגדיל ומעשיר אותו, וחומר כזה לא מתייחסים לזה שהוא מקבל שמנונית, לא זה מה שמגדיר אותו, ולכן כאשר אין בו שמנונית הוא מתואר כ'אפר', ולכן פרה אדומה הנשרפת שאין מטרה בעצם קיום האש, אלא בזה שמסלקים ממנה את הצבע והמילוי, היא הופכת ל'אפר' -

אבל קרבנות שאמרנו לעיל שיש ענין בעצם מציאות הלהבה שעל המזבח, כי זהו להב המגלה את ההתעוררות הארצית כלפי מעלה, נמצא שהבשר של הקרבנות יש לו חשיבות מיוחדת בזה שיש בו שמנונית והוא ראוי לבעירה, ועל כן מוגדר הוא כ'דשן' כחומר המקבל שמנונית, זה התואר שלו ומעלתו גם לאחר שאין בו שמנונית.

*

וזהו ביאור הפסוק 'יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה', כי הנה יהודי הביא עולה לה', ביטא בזה שהחומר שלו מלא בנשמה רוגשת כלפי מעלה, והנה החלק הבוער התכלה,

נותר רק האפר, אפשר לחשוב שנשמתו של יהודי זה חלפה והלכה לו, אין כבר הוכחה שהוא רוגש ודולק כלפי מעלה, אומר לו דוד המלך ע"ה שה' מתייחס לאפר העולה כ'דשן', כמשהו המקבל נשמה ורגש, כביכול ה' לא רואה לפניו אפר, אלא רואה את מה שרגש בתוך הקרבן הזה, זה הרי מה שבאמת רוגש בתוך הנשמה היהודית.

*

ובזה מובן גם כן המצוה של 'תרומת הדשן', כי אפשר לחשוב שהעבודה של אתמול כלתה והלכה לה, אבד זכרה, אומר ה', שלא להתחיל את העבודה החדשה, לפני שיניחו לפני המזבח מעט מהדשן של אתמול, להורות שהדשן הזה עדיין זכור, אלא שיש עבודת היום הדורשת לחדש עוד רגשי קודש חדשים, לשמן את הראש והלב במוחין חדשים והתעלות חדשה.

ומבואר שיש קשר בין 'מוקד' ל'דשן' כי דוקא כאשר יש ענין שתהא אש קיימת ורוגשת, זה הופך את החומר הנבער ל'דשן', למשהו שמעלתו הוא הלחלוחית המתקבלת בו.

שמש צדקה ומרפא

ובהפטורה לשבת-הגדול קוראים: פִּי הַנֶּה הַיּוֹם בָּא בְּעֵר כְּתָנוּר וְהָיוּ כָּל יָדַיִם וְכָל עֵשֶׂה רְשָׁעָה קֵשׁ וְלֵהֵט אֶתֶם הַיּוֹם הַבֹּא... וְזָרְחָה לָכֶם יְרֵאֵי שְׁמֵי שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמְרַפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֶתֶם וּפְשָׁתֶם כְּעַגְלֵי מְרִבְקָה; וְעִסּוֹתֶם רְשָׁעִים כִּי יִהְיוּ אֶפְרַת תַּחַת כְּפּוֹת רְגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה אָמַר ה' צִבְאוֹת: וּמִפְרֵשׁ הַמִּצְוֹדוֹת "וַיִּצְאֶתֶם וּפְשָׁתֶם כְּעַגְלֵי מְרִבְקָה - בְּכָל מְקוֹם שֶׁתִּצְאוּ וְתִבְאוּ תִתְעַנְּגוּ בְטוֹב וְתִתְרַבּוּ בְּבָשָׂר וְשׁוֹמֵן כְּעַגְלִים הַמְּפּוֹטְמִים בְּמִרְבֵּק וְהוּא הַדִּיר שֶׁלָּהֶם", מְבֹאֵר שְׁבִיּוֹם הַבּוֹעֵר כְּתָנוּר יִהְיוּ יְרֵאֵי הַשֵּׁם מְלֵאִים בְּשׁוֹמֵן, וְלַעֲוֹמְתֵם הַרְשָׁעִים יִהְיוּ אֶפֶר -

וזה מובן לאור המבואר לפנינו כי יראי השם שזכרו תמיד כמה חשובה היא העבודה הנלהבת הבווערת מתוך הנשמה המשמנת את היהודי, כמה צריך להרבות ולהגדיל את כוחה ונוכחותה של הנשמה, יזכו להרחבה גדולה של השמנונית הזו, ולעומתם הרשעים אשר חנקו את הנשמה הזו, סילקו אותה מתוכם, תגיע האש האלוקית היוקדת עד שאול תחתית תהפוך אותם לאפר, תראה להם הנה זהו המראה של אדם ללא נשמה, אדם ללא הרגש החי וצמא לאלקים חיים...

והנה היום בא בוער כתנור, כל אחד מבין שרומז ליום י"ד ניסן, מצד אחד שורפים את החמץ ומצות הביעור היא עד שיעשנו אפר, ומצד שני יש אש יוקדת הצולה את קרבן פסח [ואופה את המצות], אך הנה בתחילה מתעסקים עם ביעור החמץ, זהו בחינת 'בוער כתנור' מבררים את השקר, וממילא כל הזדים והרשעה נעשים כקש וגו', ומתוך כך מתגלה ומאירה האמת -

וכמו שביארנו בפרשת ויקהל, שהשאר שבעיסה לוקח את כח הרגש וההתעוררות של האדם ומסאב אותו שיפנה כלפי העיסוק עם הארציות והאנוכיות וכו', וכאשר מבערים את התנועה הזו, בזה מקיימים ומאירים את התנועה ההפוכה שכל רגש והתעוררות צריכים להיות בכיוון של 'גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך - לחזות בנועם ה' ולבקר

בהיכלו', שהכיוון של יהודי יהא כלפי מעלה, לחזות בנועם ה', ואם בכל זאת צריך עיסוק הפונה למטה יהא זה כמו 'ביקור בהיכלו של ה'', לא לשקוע בתוך הארציות ולשכוח שהיא היכלו של ה', באופן שמתוך לשמה יגיע לשלא לשמה, יהפוך רצון רוחני לרצון להצלחה גשמית

ואז מתגלה האמת של הפסח והמצה, הפסח אומר לפסוח ולקפוץ אל ה', להביט כלפי מעלה, והמצה אומרת לזכור שצריך להסתפק במועט של הארציות, לא להתפיה את הארציות, להיות במצב של חפזון שהנה ישוב לחזות בנועם ה', לגילוי שכינה.

וזאת היא השמש צדקה ומרפא בכנפיה, יהודי מאיר לארציות כמו שמש, עושה צדקה עם עניני הארציות, וכידוע צדקה שהיא נתינה יש בה נטיה של קמצנות, וזהו המרפא הנותן הרפיה לכל הלחץ והמתח הרוגשים כלפי ההנאות וההצלחות הארציות, יוצאים לחירות מכל המיצרים והיצרים הללו, זוהי האש של פסח, שמש צדקה ומרפא, וכנודע שהבצק שהוציאו ממצרים נאפה על ידי השמש -

הבהירות הזו של האמת איננה בגדר 'ביעור', אלא זוהי אש של אמת, זהו המראה של סנה בוער באש, אבל 'והסנה איננו אוכל' אינו נבער, כי האש הזו צריכה להיות נוכחת וקיימת כל הזמן, זהו גם הענין של 'ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר', ואשר הצטוונו לזכור תמיד ככתוב 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך...'

וכמבואר אש כזו היא 'אש יוקדת', ודוקא האש הזו היא ההופכת את הרשעים לאפר, מבררת שההפסד שלהם הוא מפני שלא היה להם שייכות לנשמה הזו המשמנת את האש הרוחנית של יהודי. ומובן מאד למה לפני כן כתוב 'ועסותם רשעים', ומבאר המלבי"ם שיהיו מעוכים כ'עיסה', כי הדחיה שלהם היא מחמת שהכניסו את השאור לעיסה שלהם, הפנו את השמנונית שלהם כלפי האש הארצית, ולא כלפי האש האלוקית.

'יקוד פסח'

והנה בישעיה פרק י' מתנבא כלפי סנחריב מלך אשור ואומר: "...אֶפְקֹד עַל פְּרֵי גִדְל לְבָב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְעַל תְּפֹאֲרֵת רוּם עֵינָיו: כִּי אָמַר בְּכַח יְדֵי עֲשִׂיתִי... הֲיִתְפָּאֵר הַגְּרוֹן עַל הַחֹצֵב בּוֹ... לְכֵן יִשְׁלַח הָאֱדוֹן ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁמָנֵי רֶזֶן וְתַחַת כְּבֹדוֹ יִקְדוּ יְקֹד פִּיקוּד אֵשׁ: וְהָיָה אוֹר יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ וּקְדוּשׁוֹ לְלֶהָבָה וּבְעֶרְהָ וְאֶכְלָה שִׁיתוֹ וְשִׁמְרוֹ בַּיּוֹם אֶחָד."

מבואר שכל הפעולות של סנחריב היו פועל ה', היה כמו גרון ביד החוצב, כל העמים אשר הגלה וטלטל היו כמו שה' מגלה ומבלבל אותם, אך הוא התפאר לומר בכח ידי עשיתי, זהו הענין של השאור שבעיסה, שאדם מסאב את פעולותיו לוקח את הגדלות לעצמו ואת האחריות והלחץ על עצמו, והרצון תופח, רוצה כבר לכבוש גם את מה שה' לא הכין לו, ואדרבא, כבר גם נלחם עם ה' רוצה לכבוש את ירושלים... אדם כזה לוקח משמין את עצמו, את אנוכיותו, ואומר הנביא שה' ישלח רזון במשמנים הללו, יתברר השקר שלהם, יהפוך לאפר, ואדרבא יתגלה מהי האש האלוקית המבקשת להכיר שכל הארציות משרתת את האלוקות, אני ה' בקרב הארץ, אין כמוני בכל הארץ, וזהו וְתַחַת

כבודו כיקד יקוד אש', כי האש האלוקית הזו הינה יוקדת, וביותר מובן הענין על פי דעת ר' יצחק נפחא (סנהדרין צה, ב) שאומר שההכאה של מחנה אשור היה על ידי "אזנים גלה להם, ושמעו שירה מפי חיות ומתו", והיינו ששמעו את השירה הצמאה לא-ל חי, ואור האמת הזו ביטל את כל מציאות השקר שלהם.

ובזה מובן חרוזי הפייטן: 'שורפו משמני פוט ולוד [-בני אשור] ביקד יקוד פסח!]
[התארך המאמר, וסיכום הדברים יופיע בהמשך ב'תבונות ההלכה' בחלק ה'תירוץ'].

תבונות ההלכה - ליבון התנור לפני אפית מצות

מה הענין ב'תנור ראשון'?

כתב בשולחן ערוך (או"ח תסא, א): "תנור שאופים בו חמץ צריך ליזהר כשיסיקוהו כדי לאפות בו מצה, שילכו הגחלים על פני כולו, ואין די לו בלהבה, דכמו שבולע על ידי גחלים כך פולט על ידי גחלים ושיהו נצוצות נתזין ממנו".

וקשה על זה שהרי ידענו את הכלל ש'כבולעו כך פולטו', והנה כאשר נבלע החמץ בתנור היה זה על ידי שהיתה אש או גחלים מצד התנור, ולא במקום שהחמץ היה מונח, ואם כן גם הליבון יהא באופן זה שיסיק את התנור מהצד, וחוזק החום הוא אשר יכלה את בליעת החמץ, ולמה צריך דוקא גחלים על פני כולו.

אך הנה בשולחן הרב כתב את הדין הזה כך: "וצריך ליזהר שילכו הגחלים על פני כולו (כדי להכשיר את כולו) ואין די לו (להכשירו) בלהבה בלבד לפי שכמו שבכל השנה כשנאפה חמץ בתוכו בולע ממש על ידי גחלים (שמפזרים אותם על גבי התנור קודם האפייה) כך הוא פולטו על ידי גחלים לפיכך אפילו אם הסיקוהו כמה פעמים קודם הפסח אינו מספיק להתיר לאפות בו מצה לכתחלה אלא אם כן כיון להתירו לצורך הפסח כי שמא לא הלכו הגחלים על פני כולו כל זמן שלא נתכוין לכך".

ונראה שהיה קשה לו קושיא זו, ולכן הוסיף כמה פרטים בסוגריים, ומבואר מהם שאכן כל הדין שצריך גחלים על פני כולו, הוא כאשר כל מקום בתנור התחמם על ידי גחלים שהיו על גביו, אבל אם היסק התנור היה רק על ידי להבה מהצד, אפשר גם ללבן על ידי להבה כזו.

אבל היות והוסיף את הדברים בסוגריים נראה דמספקא ליה בזה, גם בשאר פוסקים לא מצאנו חילוק מחודש זה, וגם המנהג היה תמיד ללבן את התנור עם גחלים על פני כולו, גם כאשר דרך האפיה היתה על ידי להבה מן הצד, ואם כן צריך ישוב אחר לקושיא הנזכרת.

והנה כל ענין הליבון הזה מדובר בתנור של חמץ, אבל בתנור של מצה שאירע שנאפתה שם מצה כפולה או נפוחה, כתבו הפוסקים שאין צריך להכשיר את התנור, אלא שאם יש לו מרדה אחרת טוב לכתחילה להחליפה.

ובכל זאת היה המנהג תמיד ללבן את התנור של המצות על ידי גחלים על כולו כל יום לפני תחילת האפיה, מחשש שבמצות של אתמול היו אולי כפולות או חששות אחרות,

וקראו למצות הראשונות שאחר הליבון 'תנור ראשון', ואף שמדובר רק מחשש קלוש בלבד, שהרי הפוסקים מתירים את המצות שנגעו במקום שבאים ללבן, בכל זאת החמירו לעשות ליבון של גחלים על פני כולו, ולא סמכו על זה שהלהבה עצמה הבערת מהצד, כמו שהבליעה כך היא גם פולטת, וכל זה טעמא בעי.

והנה למעשה אחר שנהגו לשים גחלים על פני כולו לפני האפיה, ממילא כאשר כבר היתה מצה כפולה הרי היא נבלעה מכח חום של גחלים על פני כולו, ואף לפי חידושו של השו"ע הרב אכן היה צריך ללבן עם גחלים על פני כולו [אם נתייחס לזה כחמץ ממש], ואם כן נמצא שהחומרא הזו של 'תנור ראשון' רק הזיקה לשאר המצות שיאפו במשך היום אחר שיארעו כפולות, כי מחמת ההיסק הזה, לא יועיל הליבון של הלהבה מן הצד, ורואים שלא חששו לדעתו לומר שהליבון של גחלים על פני כולו הוא חומרא דאתי לידי קולא].

התירוץ

ואולי אפשר להסביר את המנהג כך, כי הנה יש אש של 'להבה' ויש אש של 'גחלים', הלהבה עולה כלפי מעלה, וכאילו בדרך אגב גורמת למה שמחיה אותה להפוך לאפר, וה'גחלים' היא אש שמחטטת בתוך האפר מחפשת איזה משהו שיש בו לחלוחית שיוכל לקיים אותה.

האש של יהודי צריכה להיות כמו 'להבה' הפונה כלפי מעלה, בבחינת 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה', אש שאינה מתכלה ומגיעה למצב עומם של גחלים, כמו הסנה אשר איננו אוכל, ומראה כבוד ה' כאש אוכלת אשר אסור לשכוח את המראה הזה, אש נצחית, האש הזו מתקיימת על השמנונית של הנשמה, לא על משמני הארץ המפטמים את החומר, אך בעוונות יתכן שיהודי יגרר למצב של 'שמנת עבית כשית ויטוש...' ואז האש שלו נתפסת בארציות, ואש כזו אינה ניצחית, הנה הופכת לגחלים, ונעשית עוממת ולוחשת, הולכת לדעוך ומחפשת בכל זאת למצוא איזה טעם חיים בתוככי האפר המקיף אותה... ואז, כאשר נזכר באש האלוקית שטעם בעבר, מבחין מה בין החיים והטוב לבין המוות והרע... וזוכה להיות מכלל 'אוהבי ה' שנאו רע', נזהר מעתה יותר להיות שייך לאש המזבח תוקד בו, ולא ל'להבה תלהט רשעים'.

האש של הפסח והמצה, היא אש המזבח, אש של אמונה, אש של חסד נעוריק אהבת כלולותיך, אש שעליה נאמר 'זכרתי לך', אש שאינה נאכלת, נגם לאחר שכבתה נותר ממנה 'דשן' ולא 'אפר', זכרון למשהו שחייו וזכרונו נותרים לנצח, זהו כאמור 'יקד יקוד פסח'.

אך במשך השנה קורה שיהודי נופל למיצרי החומר, וישמן ישורון, וכל מכשול שכזה מטרתו לתיקון, לעורר מחדש את 'שנאת הרע והמוות', ולכן לפני 'יקד יקוד פסח' צריכים אנחנו לביעור חמץ עד שיעשנו אפר, לתת לאש הזרה הזו לטעום את טעם העפר והאפר, ואחר כך אפשר לחזור ולהיתפס באש הנצחית, יקד יקוד פסח.

ולכן לפני שבאו יהודים לאפות את המצות, אשר מהותם הפנימית נאפית באש האלוקית הנצחית, רצו גם להתעסק בגחלים ואפר, חיפשו איזה חשש חמץ רחוק שיוכלו להטעימו את טעם האפר ולכלותו בזה.

הלכות לחג הפסח שחל בשבת מאת עמוד ההוראה מרן הגאון רבי נפתלי
נוסבוים שליט"א

הלכות לחג הפסח שחל בשבת מאת עמוד ההוראה מרן הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

מכתב פתיחה

ניסן תשפ"ג. הנם ימים המבורכים.

ראשון אמצת לפרח שושנים. גלותו בדת שנונים. גזר ראש לארבעה ראשי שנים. החודש
אשר ישועות בו מקיפות. בקשתנו כאשר שמענו בן עוד חיש נא. ותיטיב לנו בטובך בראשון
לחדשי השנה. (מתוך הפיוט לשבת החודש).

בתלת הוי חזקה. שמחים אנו להגיש שוב בשלישית חוברת הלכות לחג הפסח עם תוספות
מרובות הנוגעות במיוחד לשנה זו ועוד נוספו בו הלכות לבני חוץ לארץ, הכל באופן מסודר
בס"ד החל מחודש ניסן עבור לימים של לפני פסח וכלה בדיני חול המועד החמורים, דבר
דבור על אופניו.

מוריני שליט"א מציין במכתבו בסיפוק "ולכבוד חג הפסח ערכו חוברת בהלכות ממני
הנחוצות לכאו"א וכו' ובשנה זו נוספו תוספות מרובות לתועלת הכלל ונחוצות לכאו"א".
אכן עמל רב ושעות רבות ודמים תרתי משמע הושקע בחוברת זו ע"מ לערוך דבר מושלם.
ורבינו שליט"א ישב זמן רב ובכח סכינא חריפא אשר משמיא קזכו לי' לא השאיר הלכה
עמומה וכך זוכים אנו בס"ד להגיש לפניכם הלכות ברורות אלו ב"ה.

חוברת זו יוצאת לאור בתוך השנה על האי גברא רבא הגאון האדיר חסידא ופרישא רבי
יעקב אשר זצוק"ל פלדמן מגדולי רבני ירושלים ומשיירי אנשי כנסת הגדולה אשר רז לא
אניס לי' והוא הגבר הוקם עול ומראשית הוצאת ההלכות אלו לאור עולם, הגיה, איזן,
תיקן, חיקר, עבר על הנכתב כאן וליבן שעות מרובות בהלכות אלו ובזכותו רואים הדברים
אור. יהיו הדברים לנחת רוח ולעילוי נשמתו הזכה ותהא צרורה בצרור החיים.

יש לתת את הדעת על בקשה נוספת במכתבו של רבנו וכלשונו "וכפי שכבר כתבתי בעבר,
הנני פונה שוב לאחב"י החרדים לדבר ד', היו שותפים במפעל קדוש זה ע"י רכישת שעות
מענה, אחד המרבה ואחד הממעט, כל אחד כפי יכולתו ורב זכויות מזכי הרבים להשפיע
חסדים מרובים ולהוושע בבנים ובני בנים תלמידי חכמים ובכל הישועות כמבואר בזוה"ק".

מפעל משיב כהלכה מקבל מרבנו שליט"א את הקו הברור איך להתייחס לאירועי עולם
והתחדשותו, התאמתו לעולם המעשה, וההשלכות שלו ההלכתיות אשר לרבנים ניתנה
הרשות להורות ולחבר את אשר קבלנו מסיני ועד היום הזה.

כבכל שנה שדרגנו את המערכת לקראת חג הפסח בס"ד בקו שמספרו 0733-100-200 כדי
להקל על הפונים הרבים, הוספנו רבנים לשעות העומס בימי ערבי החג וחול המועד ע"מ
שתמתינו פחות, ותמיד תהיו ראשונים בתור.

מכאן תצא הקריאה לאלו שעדיין לא זכו להיות שותפים במפעל קדוש זה, חייגו נא 24 שעות בימימה למס' 0733-100-202 ורכשו לכם יחידת שותפות. יעזור השי"ת ונזכה עוד השנה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים מפעל משיב כהלכה

*

חודש ניסן

- א. אין אומרים תחנון ונפילת אפים בכל חודש ניסן.
- ב. נוהגין לומר בכל יום פרשת הנשיא שהקריב באותו יום וביום הראשון מתחילין מברכת כהנים וביום י"ג אומרים פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה.
- ג. בשבתות שלפני חג הפסח אין אומרים אב הרחמים וצו"צ.
- ד. לא מתענים כל חודש ניסן אפי' תענית יארציט חוץ מתענית בכורים ותענית חתנים.
- ה. המנהג לקנות חיטים או קמח לחלקן לנצרכים לצורך החג כ"א כפי דרכו וכיום המנהג ליתן את צרכי החג או מעות וכולם חייבים להשתתף במגבית זו גם תלמידי חכמים ואברכי כוללים.
- ו. שבת שלפני הפסח נקרא שבת הגדול ע"ש הנס שאירע בו לאבותינו במצרים ומנהג ישראל שהרב דורש בהלכות החג כדי שהציבור ידעו הלכות הפסח.
- ז. במנחה אומרים ההגדה מעבדים היינו עד לכפר על כל עוונותינו מפני שהיתה בו התחלת הגאולה.
- ח. בימי ניסן כשרואה אילנות של מאכל שמלבלבים (מוציאים פרח) מברך ברכת האילנות. מצד הדין אפשר לברך על אילן אחד אך מהודר יותר לברך על שני אילנות יחד.
- ט. לכתחילה יברך בפעם הראשונה שרואה אך אינו מעכב ויכול לברך בכל החודש.

*

מקצת מדיני ברכות השיוכים לימים של לפני פסח

- א. מרפסת הבית בין מקורה בין שלא מקורה נחשב לאותו רשות.
- ב. חדר מדרגות הסכמת הפוסקים שנחשב לאותו רשות מכיון ושייך לכולם - שייך גם לו וק"ו החלק הסמוך לבית.
- ג. בבתי כנסת או בתי חסידים שיש שטח לפני הדלת ששייך לרשות הרבים יש להיזהר בדיני שינוי מקום ע"כ לכתחילה לא יעבור ממקום למקום בלא דעת להדיא, ובשעה"ד בערב פסח אפשר לסמוך ע"כ שכיון שבימים אלו הדרך לאכול בחוץ נחשב כדעתו.
- ד. נקטינן דבאותו רשות אי"צ לברך ברכה אחרת גם אם אוכל דברים שאין טעונים ברכה במקומם ע"כ כל המקומות שפורטו לעיל שנחשבים כאותו רשות אפשר לעבור ממקום

למקום, ולגבי ביהכנ"ס לחוץ כמו שנכתב לעיל אות ג' שזה רשות אחרת לא יועיל דעתו ואין לצאת באמצע האוכל (כשאוכל דברים שאין טעונים ברכה במקומם).
ה. בשבת יש להקפיד שיהי' קידוש במקום סעודה לכן לכתחילה יעשה קידוש ויסעד במקום אחד ואם זה לא אפשרי לפחות יאכל פת במקום הקידוש ויכול להמשיך הסעודה בחדר אחר.

*

סדר הכשרת כלים

אפי' שאפשר להכשיר כלים ראוי לרכוש כלים וכלי בישול כשרים לפסח ולא לסמוך על ההגעלה אפי' שכל השנה סומכים על זה ובפרט שיש כלים שלא ניתן להכשירם אם בגלל הקושי ואם בגלל שאינם פולטים את החמץ.

יש להקפיד להגעיל רק במקום עם הכשר טוב כיון שיש פרטים רבים שצריך להשגיח עליהם וכבר כתב המשנ"ב שנכון להעמיד בהגעלה ת"ח הבקי בדיני הגעלה ובפרט בפסח שיש יותר פרטים מכל השנה כדלהלן.

א. כלים שהשתמשו בהם על האש או כלים שבלעו חמץ ע"י כלי ראשון קודם ההגעלה יש לחכות 24 שעות ממתי שבלע חמץ בפעם האחרונה ואח"כ להתחיל את ההגעלה.

ב. כלי שבלע חמץ ע"י אש בלי מים צריך ליבון ולא צריך לחכות 24 שעות כי האש שורפת את כל החמץ בעין.

ג. עדיף להגעיל בכלי מיוחד לפסח ואם אין יכול יש להגעיל את הדוד שיהיה כשר לפסח ובדיעבד אם לא הגעיל את הדוד מועיל ההכשרה.

ד. קודם ההגעלה יש לנקות את הכלי היטב מכל לכלוך ואם יש חלודה שלא ניתן לנקות צריך ליבון. וכן צריך להרפות את הידיות והחיבורים (כי מרוב שימוש הידיות מתרופפות לפעמים ומצוי שם חמץ בעין ויש לנקות היטב).

ה. יש לייבש את הכלי לפני ההגעלה מכל לחות שהיא כדי שלא יתקרר ממי ההגעלה.

ו. אם המים בדוד נעכרו צריך להחליפם.

ז. יש להגעיל כשהמים מעלים אבעבועות לכן כשמכניסים הרבה כלים יחד צריך לבדוק שההרתחה לא פסקה.

ח. המים יהיו רותחים רק על ידי אש ולא שום אמצעי אחר.

ט. רצוי להכניס הכלי לתוך סל מנוקב שיכנס כל הכלי יחד בלי חציצה ולא צריך להכניס עמוק רק שהמים יכסו את כל הכלי.

י. כלי גדול שאין אפשרות להכניסו לדוד יכניס חצי ועוד חצי.

יא. צריך להמתין מעט שישהה הכלי בתוך המים.

טבילת כלים

יב. אחרי ההגעלה יכניס למים קרים ובדיעבד אין מעכב ואחרי ליבון אין צריך שטיפה במים.

יג. אין להשתמש במי ההגעלה.

יד. אם צריך להגעיל את הכלי ואינו יכול להמתין 24 שעות יש עצה לפגום את מי ההגעלה בחומרים כימיים כגון אקנומיקה וכדו' בכמות כזו שתגרום שהמים יפסלו לשתיית אדם.

טו. כלים שאי אפשר להכשירם או אין מעוניינים להכשירם צריך לנקות טוב שלא יהיה בהם חמץ בעין ויצניעם עד לאחר הפסח.

טז. לכלים אלו לא מועיל הגעלה. דוד מים, קומקום, מיקרוגל, מיקסר, מדיח כלים, כלי טפלון, כלי פלסטיק למיניהם (אם עירו לתוכם מכלי ראשון) כמו כן כלים ששמים בהם לחם חם לא מועיל הגעלה.

יז. תנור אפיה רצוי להחמיר לא להגעיל. סיר לחץ מלבד ההכשרה יש להחליף גומי.

טבילת כלים

א. כל כלי שעשוי ממתכת או זכוכית או כל דבר המחייב טבילה חייב בטבילה במקווה "הכשרה לטבילת כלים" כלי פלסטיק וחרסינה שאינה מצופה בזכוכית (גליזורט) פטורים מטבילה.

ב. אסור להשתמש בשום כלי שחייב טבילה ועדיין לא טבלו אותו אפי' בשעת הדחק ואפי' באופן ארעי ואפי' פעם אחת.

ג. אם השתמש בכלי לא טבול ואפי' אם בישל בו האוכל לא נאסר.

ד. כדי להינצל ממכשול ראוי למי שמחזיק בביתו כלים שאינם טבולים ובדעתו להשתמש בהם שיזדרז להטבילם.

ה. יש להסיר כל דבר החוצץ לפני הטבילה לפעמים אחר כל המאמצים נשאר דבר מועט אם אינו מקפיד על כך יכול לטבול אבל בדבר גדול יותר או שמקפיד אפי' בדבר מועט זה נקרא חציצה.

ו. אם יש כיתוב ומעוניין בכיתוב זה אפי' שיכול להתאמץ להסיר הכיתוב מכיון שמעוניין בכיתוב נהפך לחלק מהכלי ואינו חוצץ.

ברכת הטבילה

א. במקרה שיודע שחייב בברכה קודם מברך ואחר כך יטבול.

ב. שכח לברך וכבר טבל הפסיד הברכה.

ג. אם דיבר בין הברכה לטבילה שלא מעניין הטבילה חוזר ומברך.

ד. הטובל כמה כלים נכון שלא יפסיק בדיבור ביניהם (שלא מעניין הטבילה) אבל בכה"ג לא מברך שוב.

סדר הטבילה

ה. באמצע שטבל הביאו לו עוד כלים שלא חשב עליהם בזמן הברכה אין צריך לחזור ולברך אך לכתחילה טוב לחשוב על כל מה שיטבול.

סדר הטבילה

א. כשטובלים כלי יש להקפיד שכל הכלי יכנס בבת אחת למים ולא כמו הגעלת כלים שאפשר חצי ועוד חצי.

ב. לכתחילה צריך להיות כל הכלי במים ואם יש חשש שיפול כתבו הפוסקים עצה שירטיב את ידו והכלי במים ויוכל להכניס הכלי באחיזת היד ויועיל על ידי המים ממקודם.

ג. אפשר להכניס את הכלים בסל מנוקב ויקפיד שיהיה חור כשפופרת הנוד מחובר למים ואפשר להניח את הכלים אחד ליד השני ולא על גבי השני כדי שלא יהא חציצה בין הכלים.

ד. אפשר לקשור לכלי חבל/חוט ולהכניסם למים אך הקשר צריך להיות רפוי כדי שהמים יוכלו לחדור פנימה.

ה. ידידות הכלים חייבים בטבילה גם אם מחוברים בברגים/מסמרים, אם הידית אינה מחוברת כראוי או שחלק מהידית נשבר ישאל חכם אם יכול לטבול.

ו. כלי שפיו צר יכניסו במים ויחכה עד שיתמלא במים ויזהר שלא תיווצר בועת אוויר בתוך הכלי.

ז. אם נפלו מידו הכלים למים נכשרו כי לא צריך כוונת מטביל.

ח. אין בעיה לטבול כלים בלילה.

ט. הכל כשרים לטבול כלים וגם נאמנים לומר שטבלו חוץ מגוי וקטן שלא נאמנים לומר על כלי שהוא טבול א"כ עמד גדול על גביהם וראה איך טובלים אפי' הקטן אומר שם של גדול שהיה שם צריך לשמוע מהגדול (אפשר גם בטלפון משום שזה לא עדות אלא בירור) והקטן יכול לברך.

י. בכה"ג שיש רגלים לדבר שהקטן טבל כגון שהוא בקי בהלכות צריך לטבול שוב אך אינו מברך.

יא. בכלי זכוכית שהטבילה מדרבנן לכתחילה יטבול שוב ובשעת הדחק הקטן נאמן לומר שטבל.

יב. בעלי חנויות המוכרים כלים ויש להם מקווה ברשותם יטבילו הכלים לאחר קנין הלקוחות.

הכשרת השיש, הכיורים, הברזים, והשולחנות

יש להכשיר עם קומקום מיוחד שאינו בחזקת חמץ ואם אין לו אפשר גם בקומקום שלא השתמשו ב - 24 שעות אחרונות חמץ ובשעת הדחק אפשר גם בכלי פסח ויקפיד מלהניח על השיש והכיורים חמץ חם 24 שעות קודם ההכשרה.

- א. יש לנקות היטב עם סבון באופן שיוריד את כל הלכלוך מהחורים והסדקים ואח"כ לשפוך מים רותחים (מכלי ראשון-קומקום וכדו') ואח"כ לצפות השיש על ידי פי.וי.סי / עץ / נייר כסף עבה.
- ב. יש להכשיר גם את הכיור ואת הברזים וינקה היטב כנ"ל ואח"כ ישפוך עליהם מים רותחים מכלי ראשון.
- ג. גם החרסינות שמסביב לשיש ומקבלים אדים חמים מהסירים יש להכשיר.
- ד. היות וכדי להכשיר יש לייבש היטב את המקום ואח"כ לערות מים ע"כ העצה הנכונה היא להכשיר מלמטה למעלה היינו להכשיר קודם את הכיור ואח"כ השיש ואח"כ החרסינה מסביב והברזים.
- ה. מי שלא מכשיר כך יראה לייבש לפני שמערה את המים.
- ו. הברזים יש להכשירם וצריך לפתוח המים החמים בחום הגבוה ויש להדליק קודם את הבוילר לכמה שעות כדי שהמים יהיו רותחים ויחד עם זה יערה מים רותחים מכלי ראשון.
- ז. יש להחליף את המסננות של הכיורים.
- ח. יש מהדרים להחליף את הברזים והנוהגים כך פוטרים עצמם מהרבה חששות.
- ט. אחר ההכשרה יש לשטוף במים קרים כל מקום בנפרד.
- י. מכיון והמנהג לכסות השיש והכיורים אם כן ההכשרה היא רק בגדר הידור ע"כ מי שלא יכול להכשיר השיש כי ניזוק על ידי מים חמים (יש לברר אצל המבינים בתחום) לא חייב לערות על זה אבל יקפיד ביותר לכסות את כל השיש בנייר כסף עבה / פי וי סי שוודאי לא יקרע או באופן אחר שישאר מכוסה כל החג.
- יא. עם זאת ראוי להימנע מלהניח דברים חמים על הנייר כסף ועדיף לשים מעמד לסיר. (כי לחלק מהפוסקים כשיש רטיבות תחת הנייר כסף נחשב השיש לכבוש ומפליט חמץ אם כי להלכה אין לחשוש לזה כי הנייר כסף חוצץ לזה מ"מ יש להדר יותר)
- יב. שולחנות שבמטבח אם לשים עליהם בצק במהלך השנה אפי' שזה רק לפעמים עכ"פ צריך הגעלה במים רותחים וע"כ יש להקפיד לנקות היטב במים עם סבון ולשפוך מכלי ראשון וגם לשים נייר כסף שלא נקרע.
- יג. אם מניח סירים חמים מהאש יש לנקות כנ"ל ולשפוך מים רותחים.
- יד. שולחנות בסלון שהרגילות להניח עליהם צלחות חמות אין צורך לשפוך מים אבל צריך לכסותם היטב (אפשר לשים עוד שעוונית מתחת המפה)
- טו. גז הקבוע בשיש ומעליו יש ארון צריך לכסות הארון בנייר כסף עבה למשך כל החג.

*

מקרר, מקפיא, ארונות, כלי מטבח וכלי בית

א. יש לנקות המקרר היטב בכל החריצים והפינות עם מטלית וסבון ולהסיר את כל הלכלוך הנראה בעין ולצפות את המדפים והמגירות בנייר. קפלי הגומי ששכיח שם חמץ צריך ניקוי יסודי ע"י מברשת קשה או שואב אבק להסיר את כל הפירורים.

ב. את המקפיא יש לנקות כמו המקרר ולשים לב בחורי האויר אם רואים שם הצטברות של פירורים. (אם אפשר לפתוח את הברגים (מי שיודע לעשות זאת) יש לפתוח ולנקות עד איפה שידו מגעת) ואם רואה פירורים יפגום עם אקונומיקה ואם רוצה להדר יכסה את המקום.

ג. ארונות המטבח-בפרט היכן ששמים חמץ ירוקן את הארון ולנקות היטב בחורים ובחריצים וטוב לשטוף במים עם סבון ואח"כ לצפות את המדפים עם נייר חדש (עדיף כשר לפסח).

ד. מעמד לייבוש כלים שבארון מן הדין מספיק לנקות היטב ולהרטיב בצונן והמהדרים מחליפים לפסח אחר ויוצאים מכל החששות.

ה. ברכונים וזמירות יש להצניע יחד עם הכלים שמוכרים לגוי.

ו. בלעך קשה לנקות כי צריך ליבון חמור וכדאי שיהיה בלעך מיוחד לפסח.

ז. פלטה חשמלית ראוי לקנות אחר לפסח ואם לא אז ינקה היטב וידליק על חום עד שיתאדם הפלטה או שידליק לשעה וינתק מהחשמל וישפוך מים רותחים מכלי ראשון ויכסה בנייר כסף למשך החג.

ח. כיריים זכוכית (חשמלית/אינדוקציה) אין אפשרות להכשיר לפסח.

ט. כיום יש כיסוי מיוחד מסיליקון שאפשר לשים על הכירים אינדוקציה ואפשר לשים את זה ולהשתמש עם הכירים. יש להקפיד לקחת עם הכשר.

י. גביעים אפי' שמשתמשים איתם רק בצונן כתבו הפוסקים שיש להכשירו כי לפעמים נכנס שם פירורים ושורים עם יין חריף הרבה זמן ולפעמים יש גביעים שיצטרכו ליבון ועדיף שיהיה גביע מיוחד לפסח.

יא. טבעות של נשים שלא לשו איתם בצק נחלקו הפוסקים אם חובה להגעילם (אם לא מתקלקל) על כל פנים יש לנקותם היטב מכל לכלוכי החמץ (אם אפשר שישים חומר הפוגם) טבעות שלשים איתם ראוי להצניע עם כלי החמץ.

יב. ספרים שרגיל לשימם על השולחן בשעת האוכל ראוי להצניעם ואם רוצה להשתמש בהם לא מועיל דפיקתם אלא צריך לנקות היטב ולראות שאין שם חמץ שח"ו לא ימצאם במהלך החג ויבא לידי מכשול.

יג. מגש נרות שעומד על השולחן אין צורך להגעיל אלא ינקה היטב מחמץ.

יד. טלפון/פלאפון שרגיל להיות כל השנה על השולחן כשאוכל יש לנקות היטב לפני החג כי ודאי יש שם פירורים בין הלחצנים ומי שיכול להשתמש במכשיר אחר לפסח תבוא עליו הברכה.

מכירת חמץ

טו. שיניים לא בולעים לגבי כתרים וסתימות יש המהדרים לא לאכול חמץ חם/חריף חמץ עם חריף 24 שעות לפני סוף זמן אכילת חמץ ומי שלא עשה כך יש לו על מי לסמוך וכך הדין לשיניים תותבות שאין חובה להגעילם (ומה שמצאנו גדולי עולם שהחליפו/הגעילו לפסח כי החמירו על עצמם).

טז. תנור ראוי להחמיר שלא להגעיל וכן התבניות אלא להשתמש באחר לפסח.

יז. חצובה של גז צריך ליבון והיות וקשה לעשות את זה עדיף לקנות אחר לפסח.

יח. מגש הכיריים אפשר לערות עליו מים מכלי ראשון ויכסה בנייר כסף עבה.

יט. כפתורים של הגז ינקה היטב ולכסות עם ניילון נצמד/נייר כסף או להחליפם וגם בזה יש מהדרים להשתמש בגז מיוחד לפסח.

כ. קולט אדים יש לנקות היטב ואח"כ יכסה עם נייר כסף עבה.

כא. מטהר מים/מיני בר ינקה היטב ואם יש שם מים חמים לא ישתמש בחמים לפסח. בברז מטהר מים שיוצא מהשיש מספיק לשפוך עליו מים מכלי ראשון.

*

מכירת חמץ

א. עניין מכירת חמץ מובא בחז"ל על חמץ בעין עם זאת נהגו למכור חמץ בעין רק בהפסד מרובה ובאופן רגיל מכרו רק תערובת.

ב. הגם שנהגו לא למכור מותר למסרו ויכוין להקנותו למי שמוכר חמץ בעין כגון חנות או מאפיה שימכור גם את שלו ואחרי פסח יכול לקחת ממנו.

ג. צריך לגמור בדעתו למכור ולדעת מה שעושה שיש הפוסקים שאם לא יודע לא מועיל.

ד. בעבר היה המנהג שכל אחד מכר לגוי חמץ בנפרד עם הזמן ראו שיש הרבה פרטים שלא ידועים לכל אחד הנהיגו למנות את הרב שיהיה שליח למכור את החמץ ונהגו לקבל קנין סודר מהרב שמתחייב לבצע את השליחות.

ה. כדי שהרב יהיה מחויב יותר במכירה נהגו לשלם לרב ואז מקבל דין פועל והשליחות יותר בשלימות.

ו. מכיוון שהמנהג לא למכור חמץ בעין (למעט הפסד מרובה) אין איסור בל תשחית לבער חמץ בזמן הביעור.

ז. כדי להימנע משאלות במכירת בית לגוי נהגו שהמוכר כל הבית עושה זאת באופן של שכירות היינו שמשכיר את הבית לגוי.

ח. המוכרים את כל המקומות המסומנים יקפידו לסמן לפני סו"ז שריפת חמץ.

ט. לכתחילה לא יכנס לשטח המכירה כל הפסח ובשעת הצורך אפשר להקל להיכנס להוציא משם דברים.

בדיקת חמץ

- י. גם אם מצא חמץ מחוץ למקומות המסומנים בדיעבד אין נאסר כי בשטר המכירה נכתב שמוכר חמץ בכל מקום שנמצא.
- יא. נכון להימנע מלהתאכסן בפסח בבית שנמכר לגוי ובשעת דחק גדול ישאל חכם. (קו פתוח 24 שעות ביממה 0733-100-200 שלוחה 1)
- יב. ראוי לנעול בצורה טובה ארונות שמוכרים לגוי שלא יוציאו הקטנים כלים כי אם מתערב גורם לשאלות מסובכות.
- יג. קטניות ללא תערובת חמץ אין חובה למכור כמבואר ברמ"א בסי' תנ"ג.
- יד. אפי' שיש שערערו שמכירת חמץ היא כעין הערמה מכל מקום למעשה אפשר לסמוך עליה לכתחילה לאחר הפסח כמו שפסק המשנ"ב (סימן תמ"ח).
- טו. אפשר להשאיר את כלי הכסף של החמץ בוטרינה אבל יסמן שמכר אותם לגוי כדי שלא יכשל בהם בחג.

*

בדיקת חמץ

זמן הבדיקה

- א. באור לי"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, מיד בצאת הכוכבים כ-20 דקות אחרי השקיעה.
- ב. יש להיזהר לא להתעסק עם דברים אחרים אלא מיד בזמן לבדוק וע"כ אסור מחצי שעה קודם הבדיקה לאכול יותר מכביצה פת ולשתות משקה המשכר וראוי לא לאכול גם פירות שלא יתעכב בזמן הבדיקה.
- ג. אם התחיל בהיתר קודם החצי שעה כשמגיע הזמן יפסיק מיד וגם אם התחיל ללמוד מן הראוי שיפסיק בבוא הזמן.
- ד. בחצי שעה שקודם הבדיקה יכול ללמוד הלכות פסוקות שאינם מצריכים עיון ובפרט הלכות בדיקת חמץ וכשיגיע הזמן יפסיק.
- ה. הנמצא בדרך/אוטובוס וכדו' ומגיע מאוחר לביתו מותר בדרך בכל הנ"ל ולא חוששים שישיכח וטוב שיבקש שיזכירו לו שם.
- ו. רבים מהנוהגים כשיטת ר"ת מקפידים בבדיקת חמץ בזמן הראשון.
- ז. בדק לפני ליל י"ד ולא הכניס חמץ מעיקר הדין אינו מחויב לבדוק שוב אך טוב יעשה אם יניח 10 פתיתים ויבדוק שוב בברכה.
- ח. מי שלא בדק בליל י"ד מחויב לבדוק מיד בבוקר אחר התפילה ואסור באכילה ושאר דברים שאסורים לפני הבדיקה עד שיבדוק ויבטל את החמץ ובהגיע שעה שישית שאין יכול לבטל, יבדוק בלי ביטול.
- ט. נזכר ביו"ט שלא בדק ומכר את החמץ יבדוק בחוה"מ.

החייבים בבדיקה

י. עבר פסח ולא בדק אם מכר החמץ אי"צ לבדוק ואם לא מכר יבדוק בלי ברכה.

החייבים בבדיקה

א. כל אדם שיש לו חדר/בית שרגיל להכניס שם חמץ חייב לבדוק ואפי' נוסע לכל הפסח ישאיר לעצמו 4 אמות (ועדיף חדר) שלא מוכר ויבדוק שם בברכה.

ב. מי שאין לו בית משלו אבל רגיל להכניס חמץ לארונות/מזוודות חייב לבדוק שם אך לא דווקא בליל י"ד, ואינו מברך על בדיקה זו.

ג. מי שיש לו בית שקנה סמוך לפסח ועדיין לא גר שם מחויב לבדוק כי שייך לו ושמה הפועלים השאירו שם חמץ ויכול לעבור על בל יראה.

ד. אשה שגרה לבד מחויבת לבדוק בברכה ויש אומרים שעדיף שתעשה שליח לבדוק אבל את הביטול תעשה בעצמה.

ה. מי שמתקשה לבדוק לבד יכול להיעזר בבני המשפחה וטוב שיעמדו שם בשעת הברכה ולכתחילה ישתמש בגברים מעל גיל בר מצווה.

ו. אי אפשר להיעזר בגוי/שפחה כי אינם נאמנים ואפי' תינוקות שנשבו אינם יכולים לעזור וכן כל וכל פסולי העדות.

ז. הממנה שליח לבדוק יברך השליח ובעל הבית יעשה את הביטול ולא חייב להיות במקום בשעת הביטול.

ח. בנין משותף כולם חייבים לבדוק לפחות במקום שעובר שם כגון הגר בקומה ג' צריך לבדוק מהכניסה ועד ביתו ואם עדיין לא ניקו שם יכול לחכות עד שינקו ויכול גם לאור החשמל. ואם מוכר מכירת י"ג אינו חייב לבדוק דהגוי אינו מקפיד על דריסת רגל שעוברים שם.

ט. מקום שלא יכול להכניס נר (רכב/חדר חשמל וכדו') יבדוק עם פנס.

י. מי שיש לו ארונית בביהכ"ס/ישיבה או בכל מקום באחריותו לבדוק מחמץ ואין צורך דווקא בנר ואם לא בודק ימכור לגוי.

יא. תא דואר חייב לנקות בפרט שיש ילדים קטנים שלפעמים יורדים להוציא דואר עם אוכל ביד.

יב. בית מדרש/כולל וכל מקום ציבורי נמצא תחת אחריות רב המקום או גבאי הממונה מטעמו.

יג. כמו"כ מרכזים קהילתיים/אולמות/מקלטים וכדו' נמצאים באחריות הממונים על כך כל השנה ואם אי אפשר לבדוק ימכרו לגוי.

יד. שוכר שקיבל מפתח לפני ליל י"ד מחויב לבדוק בזמן, ואם קיבל המפתח אחרי שנכנס הלילה והיה למשכיר זמן לבדוק יברר אם בדק ואם אינו מוצאו חזקתו שבדוק ויבטל.

טו. הכלל הוא כל מקום שמכניסים בו חמץ במהלך השנה ואפי' בצורה אקראית חייב לנקות ולבדוק מחמץ.

דיני הבדיקה

טז. מכיון ובדרך כלל מסיימים לנקות את הבית לפני ליל י"ד לכן בזמנינו ה10 פתיתים הם מעיקר הדין, גם מי שלא שם 10 פתיתים מברך וזה לא ברכה לבטלה כי מברך על הבדיקה אם ימצא ועל הביעור שיעשה למחרת.

דיני הבדיקה

- א. קודם הבדיקה יברך על ביעור חמץ.
- ב. בברכה יכוון גם על הבדיקה והביטול של היום וגם על השריפה והביטול שלמחרת.
- ג. בירך בטעות לבער חמץ יצא אבל אם בירך על בדיקת חמץ לא יצא.
- ד. אסור להפסיק בדיבור בין הברכה לבדיקה ואם דיבר לצורך הבדיקה אינו חוזר לא לצורך הבדיקה חוזר ומברך.
- ה. התחיל לבדוק ודיבר לא צריך לחזור ולכתחילה לא יפסיק עד סוף הבדיקה.
- ו. סיים לבדוק ונזכר שרצה לבדוק בעוד מקום יבדוק שוב בלי ברכה.
- ז. התחיל לבדוק בלי ברכה כל זמן שלא סיים את הבדיקה יכול לברך.
- ח. הבדיקה לאור הנר ונוהגים לקחת גם כף מעץ ונוצה שיוכל לאסוף את החמץ מהחורים והסדקים.
- ט. חשוב מאוד להתרכז בבדיקה שלא ישכח לבדוק שום מקום.

דינים אחרי הבדיקה

- א. אחר הבדיקה מצניע את כל החמץ שמיעד לשריפה ומוסיף את הפתיתים ומבטל את החמץ הנמצא ברשותו ולא ידוע לו, למעט החמץ שיצטרך לו עד לסוף הזמן אכילת חמץ.
- ב. המבטל חייב להבין מה שאומר ואם לא מבין ארמית יברר הפירוש ויגיד בנוסח שמבין.
- ג. ישמור שלא יכניס חמץ במקומות שבדק שלא יבוא לידי תקלה ויצטמצם בצד באופן שלא יהיה פירורים ובכל זאת ינקה אח"כ היטב.
- ד. יש לבדוק הכיסים מחמץ וכתב במשנ"ב שיעשה זאת בליל בדיקת חמץ ויש אומרים שבזמן הזה שמכבסים הבגדים יבדוק רק אם יש חתיכה גדולה והפירורים נפגמו בכיבוס, ומה שלא מכבס (ולא מוכר) יש להקפיד יותר לראות שלא נשאר שם חתיכות שעלול להיכשל בהם (אפי' שפירורים בטלים מ"מ אסור לאוכלם וכדי שלא יכשל יש לנקות היטב הכיסים בבגדים שלובש בפסח).

*

ערב פסח

תפילת שחרית

- א. מקדימים לקום בבוקר והוא אחד מחמשה השכמות המוזכרות בהלכה, והטעם כדי שיספיק להתפלל ולאכול לפני סוף זמן אכילת חמץ.

ב. בתפילת שחרית אין אומרים מזמור לתודה.

תענית בכורים

א. בן בכור צריך להתענות בערב פסח בין בכור מאב ובין מאם זכר לנס שניצלו במצרים במכת בכורות.

ב. מי שיש לו בן בכור שעדיין לא הגיע למצוות חייב להתענות עבורו.

ג. יש אפשרות להיפטר מהתענית ע"י סעודת מצווה סיום מסכת/ברית ואחר שאכל בסעודת המצוה יכול לאכול אח"כ.

ד. באם הבכור לא מסיים יכול לשמוע ממישהו אחר ויאכל מהסעודה ובדיעבד או שעת הדחק כשלא שמע וסייע בסעודת המצווה יכול לאכול.

ה. בכור שרוצה לשתות לפני התפילה יכול לסיים או לשמוע סיום ולשתות וימשיך הסעודה אחר התפילה.

ביעור חמץ

א. יש מהראשונים שכתב שהאוכל חמץ בערב פסח מקיים מצות עשה של תשביתו שאור מבתים.

ב. אחר האוכל ינקה היטב את הפה והשיניים קודם סוף זמן אכילת חמץ.

ג. אחר שמסיים האוכל יארגן כל מה שצריך לשרוף ובפרט את העשרה פתיתים.

ד. לכתחילה יש להקפיד לבער החמץ דווקא בשריפה כשיטת רבי יהודה שאין ביעור חמץ ולא שריפה.

ה. מי שלא בירך בשעת הבדיקה י"א שיברך לפני השריפה ויש על מי לסמוך.

ו. נוהגים לשרוף גם את הנוצה והכף שאיתם בדקו את החמץ.

ז. נהגו לשרוף גם את הד' מינים וההושענות ויש ששורפים גם הפתילות של חנוכה.

ח. אחרי השריפה יבטל את כל החמץ וצריך להבין מה שאומר.

מצות ביעור יין של שביעית בערב פסח

מצות ביעור פירות שביעית פי' הפקרת הפירות משכלה לחיה מן השדה ובגמ' (פסחים נג.) מבואר דאוכלים ענבים של שביעית עד הפסח משכך יש לבער מן הבית כל הפירות או היין של שביעית שנמצאים בזמן הביעור והביעור נעשה ע"י שמפקירם ולהלן פרטי הדינים.

א. ערב יו"ט ראשון של פסח הוא זמן הביעור ליין של שביעית.

ב. אחר שמבערם כדין, היינו שמפקירם, יכול להשתמש בהם לארבע כוסות, ויש לנהוג בזה בקדושת שביעית.

- ג. פירות שנמצאים בזמן הביעור באוצר בי"ד אינם חייבים בביעור והלוקחו אחר כך מאוצר בי"ד אינו חייב לבערם.
- ד. אבל הקונה מאוצר בי"ד לפני זמן הביעור חייב לבערם כשמגיע זמן הביעור.
- ה. נשאר ברשותו כמות קטנה בלבד של מזון ג' סעודות אינו חייב בביעור ויכול לשער לפי בני ביתו דהיינו ישער בדעתו כמה רגילים לאכול ממין זה שברשותו כדי ג' סעודות לכל אחד מבני הבית.
- ו. בזמן הביעור יפקירם בפני שלושה בני אדם ואפילו אוהביו או קרוביו שיודע שלא מתכוונים לקחת מהפירות, אבל לא בני ביתו.
- ז. אינו מוצא שלשה בנ"א יכול להוציאם לרה"ר וסגי בכך.
- ח. לכתחילה אומר בלשון הפקר היינו פירות / יין אלו הפקר לכל, אם לא אמר והוציא לרה"ר סגי בכך כדכתב הגר"א.
- ט. גם כשהשלשה בני אדם רחוקים ממנו והוא יותר קרוב למה שמפקיר אינו מעכב.
- י. אחר שהפקירם ואף אחד לא זכה יכול לחזור ולזכות בהם בעצמו.

איסור מלאכה בערב פסח

- א. אסור לעשות מלאכה בערב הפסח אחר חצות היום, לא לעצמו, ולא עבור אחרים ואפילו בחנם.
- ב. איסור עשיית המלאכה הוא בעשיית מלאכה גמורה, כגון כיבוס, תפירת בגד, ועשיית כלים, ובשכר אסור לעשות אפילו מלאכה שאינה גמורה, וע"י נכרי מתירים אפילו במלאכה גמורה.
- ג. תיקון בלבד והוא לצורך יום טוב, כגון תיקון בגד, או תיקון כלי ישן שנתקלקל קצת מותר ואפילו מעשה אומן, ובלבד שיעשה בעצמו או ע"י אחר בחנם.
- ד. תספורת - אסורה אחר חצות ע"י ישראל אפילו בחנם, וע"י נכרי מותרת.
- ה. קציצת צפרניים - יטול קודם חצות היום, ואם שכח יש להקל בדיעבד ליטלם בעצמו אחר חצות.
- ו. כל מלאכה שמותר לעשותה בחול המועד, כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן, ועושהו לצורך המועד, כ"ש שמותר לעשותה לצורך המועד בער"פ. ולפיכך מי שיצטרך לכתובה בחוה"מ וכגון כתיבת ש"קים והפקדות לבנק וכדומה, [באופן המותר בחוה"מ] ולא הספיק להכינם קודם, עדיף שיכתוב בער"פ אחר חצות מאשר בחוה"מ.
- ז. מכירה וקניה בחנויות לצורך המועד מותרת.
- ח. גיהוץ וצחצוח נעליים לצורך המועד מותר.

אפיית מצות מצוה

- א. רבים נוהגים לאפות מצות מצוה בערב פסח אחר חצות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח.
- ב. צריך לומר קודם שמתעסק במצות "כל מה שאעשה היום בעסק המצות ושמירתן מן החימוץ הריני עושה לשם מצות מצוה והפירורים שיפלו בשעת לישה וההתעסקות עם המצות יהיו הפקר" ונמצא מבטלן קודם חימוצן.
- ג. בדרך כלל אין חיוב חלה לכן המנהג להביא את זה לידי חיוב ע"י צירוף סל.

דינים כלליים לערב פסח

- א. מי שלא הפריש חלה ממצותיו יפריש בערב החג וישרוף את החלה.
  - ב. שיעור הפרשת חלה 1.2 ק"ג קמח בלי ברכה ומ 1.68 ק"ג מפרישים ומברכים (ולפי שיטת חזו"א מברכים מ 2.25 ק"ג ומעלה).
  - ג. צריך להפריש מבעו"י, ובאם היה צירוף סל אחר האפיה, אפשר להפריש ללא צירוף סל נוסף בבית ומספיק שיהיה הקופסאות סמוכות ופתוחות. ואם לא היה צירוף סל של שיעור חיוב חלה במאפיה ורוצה עתה לצרפו כדי לחייבו בהפרשת חלה, צריך להכניסו לתוך כלי אחד, או להניח על סדין ולכסות אותו מלמעלה, וצריך שיגעו המצות זה בזה. אם לא הפריש חלה מבעו"י באר"י אין לו תקנה, ובחור"ל אוכל ומשייר להפריש במוצאי יו"ט.
  - ד. משעה עשירית ולמעלה אין לאכול אלא מעט בשר ודגים, פירות, ירקות וביצים, כדי שיאכל בלילה לתיאבון.
- ראוי ללמוד האגרת מהקדוש רבי שמשון מאוסטרופולי זיע"א וכמו שכתב כל המעיין באגרת זו וכו' ובפרט בערבי פסחים מובטח לו שהוא ניצול כל אותה השנה מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס.

הלכות תרופות בפסח

- א. תרופות בפסח לחולה שיש בו סכנה יכול וחייב לקחת כרגיל אם זה חמץ בעין ויש טעם יניח במקום שמוכר וכל פעם יקח מנה אחת (ויכוון ששואל מהגוי ולא קונה אותה) ואם מרה/נפגמה מאכילת כלב יכול לקחת כרגיל.
- ב. חולה שאין בו סכנה ויש לתרופה טעם (ואף צריך לברך עליה שהכל) אסור לקחת בפסח וחייב למכור או לבער.
- ג. חולה שאין בו סכנה והתרופה שלוקח אינו חמץ בעין רק נוקשה יכול ליטול כרגיל (משום שאנו פוסקים כמו החזו"א שלא אומרים אחשביה באופן שהחמץ שבו אינו מרפא אלא נעשה להעמיד החומר בצורתו) וגם אם יש תחליפים לא יחליף על דעת עצמו אלא רק לאחר התייעצות עם רופא. ויש ליזהר בזה הרבה שכבר ניזוקו הרבה חולים שהחמירו שלא כדין.

- ד. משחות חיצוניות שנפסלו מאכילת כלב יכול לכתחילה להשתמש ואי"צ להקפיד על כשר לפסח ואם יש לו בניקל יכול להחמיר אבל זה לא מדינא.
- ה. הסובלים מחולשות נפשיות ונעזרים בכדורים לא יחמירו בהפסקת התרופות וגם לא בהחלפתם בתחליפים אחרים ואפי' יש שם תערובת חמץ.
- ו. סירופ תרופה שמכיל חמץ וחייבים להשתמש בו עבור חולה שיש בו סכנה ישתמש בכלים מיוחדים (ועדיף בחד פעמי ולהשליך לפח).

ליל הסדר

גודל יקרת הליל בו עושים כל כך הרבה מצוות מי ימלל, יש לזכור לכוון לעשות לשם מצווה דלמ"ד מצוות צריכות כוונה זה מעכב, והגם שניתן לסמוך על סתמא, אבל לכתחילה יש לכוון.

א. יש ענין חשוב מצד ההלכה להשתמש לארבע כוסות ביין דוקא וגובה אחוז האלכוהול אינו משנה, לכן אפשר להשתמש בדל כוהל או לערב ביין חצי כוס מיץ ענבים, ואלו שקשה להם גם באופן זה ישתמשו במיץ ענבים (וילדים יכולים לשתות לכתחילה מיץ ענבים).

ב. אין מניעה לשתות יין מוגז.

ג. נשים הנוהגות לקדש לבד בליל הסדר מברכות שהחיינו בקידוש ולא בהדלקת הנרות.

ד. לענין חינוך הקטנים במצוות הלילה (ובאופן כללי) יש לחנכם לפי הבנתם, יש המבינים בגיל 5 ויש בגיל מאוחר יותר ואין בזה חסרון ועל כגון זה נאמר חנוך לנער עפ"י דרכו והעיקר להעביר להם את זה בנעימות ובשמחה.

ה. יש להקפיד לאכול את שני הכזיתים לכתחילה שישוהו יחד בפה ולבלוע כזית ועוד כזית ואם אין באפשרותו יאכל את שני הכזיתים בשיעור של כדי אכילת פרס שזה לכתחילה 4 דקות ולזקנים וחלושים (ק"ו לקטנים) עד 9 דקות.

ו. ענין השני כזיתים הוא רק לבוצע משום שיש ספק בהלכה על מה חל הברכה של אכילת מצה אבל המסובים יכולים לאכול לכתחילה כזית מצה ויוסיף עוד מעט מהלחם משנה ויברכו על זה את שני הברכות.

ז. לכתחילה לא יפסיק בדיבור שלא מענין הסעודה עד שיסיים אכילת הכורך כדי שברכת על אכילת מצה תעלה גם על הכורך.

ח. כשאוכל מרור מצטרף העלים עם חזרת טחונה לשיעור כזית, וצריך ללעוס המרור.

ט. כשאוכל כורך יקפיד לאכול המצה והמרור בתוך כדי אכילת פרס וכפי המבואר באות ה'.

י. זמן אכילת המצה והמרור הוא עד חצות ומי שלא הספיק אוכל בלא ברכת המצוות (על אכילת מצה ועל אכילת מרור).

יא. אין לאכול בשר צלוי בליל הסדר בין עוף בין בקר.

יב. יש להיזהר שלא לאכול בסעודה יותר מדי שיאכל האפיקומן על השובע ולא יהיה אכילה גסה.

יג. נכון להקפיד לכתחילה לסיים ההלל עם הברכה האחרונה עד חצות.

יד. מי שרואה שאינו מספיק לאכול האפיקומן לפני חצות יאכל סמוך לחצות ויתנה שאם הלכה כרבי אלעזר בן עזריה הרי מותר להמשיך בסעודה אחרי חצות א"כ אוכל האפיקומן עכשיו וימתין לאחר חצות להמשיך בסעודה ואם הלכה כרבי עקיבא הרי מותר לאכול את האפיקומן כל הלילה ובסוף הסעודה יאכל שוב מצה לאפיקומן ויצא יד"ח ממ"נ.

טו. מעיקר הדין כשמתארח אצל אחר ואין באפשרות שכל אחד יספר בפני עצמו ביציאת מצרים יוצאים בסיפור הבעל הבית, אבל טוב להדר לספר פרט קטן גם לילדיו וכמש"כ הרמב"ם אפי' אומר לבנו ראה שפחה זו (שפעם הדרך הי' שלכולם היו שפחות בבית) וכך היינו כולנו במצרים יוצא ידי חובת סיפור יצי"מ ויספר לו מהניסים והנפלאות שהיו במצרים לפי הבנתו.

מצוה לספר ביציאת מצרים כל הלילה עד שתחטפנו שינה ומסוגל הלילה הזה ביותר מכל הלילות ובזוה"ק מפליג מאד בגודל יקרת הלילה וכותב שהקב"ה בא עם הפמליא של מעלה לכל בית ובית לראות איך כלל ישראל יושב ומספר בשבח הניסים והנפלאות שעשה עמנו ומובא בספה"ק שכנגד מצות והגדת לבנך יש פתיחת הלב מיוחדת אצל הילדים לקבל יותר ומי חכם ויבן את זאת וירבה לספר לילדיו על הניסים והנפלאות שהקב"ה עשה עמנו ביציאת מצרים ומובא מהרה"ק מלובלין זיע"א בטעם אמירת חד גדיא שהוא לחש נגר עין הרע שהמלאכים מקנאים ביהודים על שזכו בכזה לילה לכן ישמח כל אחד ואחד שמחה עצומה ויודה לה' על הניסים והנפלאות שעשה עמנו ובאוה"ח הקדוש מוסיף שהוא סגולה לבנים.

דינים כלליים ליום טוב

א. מותר לחרוך מצה בחג כדי שתהיה שלמה ולא נקרא מתקן כלי כי זה לצורך אוכל נפש,

ב. מצוות עשה לשמוח ביו"ט ויש לכוון בסעודות יו"ט לשם שמחה ויש להוסיף רביעית יין בסעודות החג חוץ מדין הקידוש.

ג. אכילת מצה בכל ימי החג אינו חיוב אך הגר"א סבר שיש בזה מצוה והמשנה ברורה מביאו למעשה וראוי לכוון באכילה לשם מצוה.

ד. בברכת המזון צריך להזכיר יעלה ויבוא. שכח ולא הזכיר יעלה ויבוא, אם נזכר לפני שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים. ואם נזכר לאחר שהתחיל הטוב וכו' בסעודה ראשונה ושני' צריך לחזור לראש ברכת המזון.

ה. מותר להזכיר 90 פעמים ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן ברכה כדי שלא ישכח בלילה ואין בכך משום מכין.

- ו. מותר לברור ביו"ט ומותר לקלוף במקלף וכן להשתמש בכלים מיוחדים לקילוף פירות שמוציאים את מרכז הפרי (לא חשמליים).
- ז. יש מתירים גרמא בהבערה ביו"ט ולדעתם מותר להקדים את הדלקת הפלטה/מזגן על ידי הזזת זיזים בשעון שבת, והמיקל יש לו על מי לסמוך.
- ח. רחיצה ביו"ט מותר אם המים חמים מערב יום טוב וירחץ איבר איבר ויזהר שלא יבוא לידי סחיטה, ולילד התירו באופן שרוחצים כל יום לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יום טוב או שהוחמו ביום טוב בהיתר (לצורך אוכל נפש).
- ט. במקום צער מותר לרחוץ כל גופו במים צוננים, ויזהר לא יבוא לידי סחיטה.
- י. הזקוקים להשתמש בדייסת קטניות ישתמשו בסיר וכלים מיוחדים ומותר לשפוך מים על הדייסה מקומקום של פסח. ויש שמחמירים בזה ועושים ע"י כלי חד פעמי.
- יא. צריך לשמח את כל התלויים בו כל אחד במה שמשמח אותו יראה אדם שכולם ישמחו בבוא החג ולא יכניס עצב בליבו ודאי שיש להישמר ממתח למרות הזהירות הרבה בדיני הפסח.
- יב. מעריב מוצאי יו"ט ראוי להתפלל בסידור מכיון ומוסיפים בתפילה הוספות רבות: מוריד הטל, אתה חוננתנו, ותן ברכה, יעלה ויבוא, ובזה ינצל מחשש ברכה לבטלה.
- יג. מתחילים לספור ספירת העומר. ומהשקיעה יש להיזהר שלא להזכיר מנין הימים כדי שלא יפסיד את הברכה.

מקצת מדיני ברכות השייכים בפסח

- א. מיץ מפירות סחוטים כגון מיץ תפוזים או מיץ אשכוליות מברכים שהכל.
- ב. בארשט (חמיצה) כששותים מברכים שהכל וכששתמשים כרוטב כגון שמים על פירה או תפוח אדמה נפטר בברכת בורא פרי האדמה שמברך על האוכל.
- ג. מים של קומפוט כיון שהדרך לבשלו לצורך המים שרגילים לאוכלם עם הקומפוט לכן יש ספק גדול בברכה כששותה בפני עצמו ע"כ המברך שהכל יש לו על מי לסמוך אך ירא שמים יפטור את השתיה ע"י שיברך על הפרי העץ ויפטור את הקומפוט ובפרט כשיש חתיכות מרובות, ובאמצע הסעודה אין לברך שהכל ע"ז אבל המהדר יאכל פרי העץ ויברך ע"ז גם באמצע הסעודה.
- ד. העוגות של פסח לרוב הם שהכל, ולכן אין לאכול באמצע הסעודה גם כשמתכוין לשובע כי נעשה לקינוח אם לא מברך קודם, ורבים מהדרים כשיודעים כי יאכלו עוגה באמצע הסעודה לברך לפני שנוטל ידיו על דבר אחר שהכל ופותר את מה שיבוא בסעודה.
- ה. מרק ירקות שיש שם רוב ירקות מברך על המים אדמה או יברך על ירקות ויפטור המים אך אם יש שם בשר ברכת המים שהכל.
- ו. מרק ירקות טחון מברכים ע"ז אדמה.

ז. סלט אבוקדו מרוסק בבלנדר או פירה מברכים ע"ז ברכתם הראוי' אפי' שטחון משום שהדרך לאכלם כך וכשנטעו ע"ד כן ניטעו.

ח. העושים גלידה מפירות טחונים בכל אופן ברכתו שהכל כי השתנו לגמרי.

ט. העושים סלט פירות ויש שם פירות שברכתם העץ ואדמה מעיקר הדין הברכה לפי הרוב אבל רבים מהדרים לברך על שני המינים וכדי שלא יהי' חשש ברכה לבטלה לדעת חלק מהפוסקים, יוציא מהמין המועט קודם שמברך וכשניכר בפני עצמו לא נפטר בברכת הרוב ויותר טוב שיברך על פרי אחר שברכתו כמין המועט שלא מעורב פה.

שבת חול המועד

א. בקבלת שבת מתחילים במזמור לדוד ובפיוט של לכה דודי אומרים את שני הקטעים הראשונים ושניים האחרונים.

ב. בתפילות שבת ובברכת המזון מזכירים 'יעלה ויבוא'.

ג. שכח להזכיר בברכת המזון ונזכר קודם שהתחיל ברכת הק-ל הטוב והמטיב וכו' יברך בא"ה אמ"ה אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג הפסח הזה ואינו חותם. נזכר לאחמ"כ אינו חוזר.

ד. ואם שכח בתפילה להזכיר, אם נזכר לפני שהתחיל 'מודים', אומרו שם ואם כבר אמר 'מודים' חוזר ל'רצה' ואם סיים חייב לחזור גם אם שכח במעריב.

ה. מתפלל מוסף של יו"ט ומזכיר של שבת. שכח בתפילה להזכיר של שבת, אם הזכיר בסיום הברכה לא יחזור ואם שכח לגמרי אם עדיין לא סיים התפילה יחזור לאתה בחרתנו ואם סיים התפילה יתפלל שוב.

ו. מצות שלימות ושבורות נחשבים לשני מינים לענין איסור ברירה, לכן יש להקפיד להכין לפני שבת או לברור באופן המותר, דהיינו סמוך לסעודה יוציא מצה ויראה אם שלימה ישתמש ואם שבורה יחזיר למקום (אם אינו צריך את המצה) ובאופן זה אינו עובר על איסור בורר.

ז. במוצאי שבת יעשה הבדלה עם נר, ולגבי בשמים אין מברכים על צפורן ונכון למי שבידו שיברך על הדסים או עשבים הנותנים ריח.

חול המועד

כתב בספר סדר היום וז"ל הימים שבין יו"ט הראשון ליום האחרון נקראים חול המועד והטעם מפני שהן חול לגבי ראשון ושביעי אבל לגבי שאר הימים מועד איקרו ולכן אין לאדם לעסוק בהם בשום מלאכה לא גדולה ולא קטנה ולא התירו כי אם דבר האבד ושיהיה נקל לעשות, וכתב החיד"א שכל דבר שיסתפק במועד ילך אצל חכם ויעשה כהוראתו לבל יאבד עולמו.

פרטי ההלכות רבים הם והבאנו כאן מעט מן המעט כדי שידעו במה דברים אמורים ובכל ספק יש לשאול חכם.

נחלקו הפוסקים האם מלאכה בחול המועד מן התורה או מדרבנן ועל כן כל מלאכה שאסורה מן התורה לעניין ל"ט מלאכות שבת אסור לעשותה שלא לצורך המועד אע"פ שאין בה טירחה ולפי זה מחתך, תלישת עשבים, הדבקת ניירות, זורע, קושר ומתיר, הדלקת וכיבוי חשמל אם זה לצורך המועד מותר ואם לא אסור ולהלן יפורט יותר.

האופנים בהם התירו מלאכה במועד

א. צורך אוכל נפש או מכשירי אוכל נפש.

ב. דבר האבד.

ג. מעשה הדיוט.

ד. צרכי רבים או צרכי מצווה.

ה. פועל שאין לו מה לאכול.

א. לצורך אוכל נפש מותר לעשות כל מלאכה כדרכו אפי' מעשה אומן כגון קצירה, טחינה וכו' ומותר גם לכווין מלאכתו במועד ומעיקר הדין מותר לבקש שכר על עבודה במלאכת אוכל נפש (ויש שכתבו שירא שמים ראוי שלא יקח שכר).

ב. מותר להרבות בשיעורים לצורך אוכל נפש אך לא יעשה בדרך הערמה. ע"כ אין לאפות בחוה"מ יותר ממה שצריך למועד אף אם המטרה היא להפרשת חלה אבל מותר לפועל לעשות יותר אם בשביל כמות קטנה לא שווה לו לטרוח מותר לו לעשות כמות גדולה יותר. (כמו"כ מותר למאפיה של מצות לאפות כמויות גדולות ובפרהסיא כי כולם יודעים שנעשה לצורך המועד).

ג. מכשירי אוכל נפש מותר לעשות כל מלאכה אך לא יכוון שיהיה מלאכה לצורך המועד אלא ישתדל לתקן מכשירי אוכל נפש בטרם החג. ואם כיוון מלאכתו למועד אסור ליהנות ממכשיר זה בחול המועד.

ד. מותר לתקן מכשיר אוכל נפש בחוה"מ כגון אם נשבר המקרר מותר להזמין טכנאי לתקנו ללא שום חשש.

צורך הגוף

כל עניני צורך הגוף נחשבים כמלאכת אוכל נפש ולכן מותר לעשות מלאכה זו כדרכה ואפילו בטירחה מרובה.

א. רפואה. כל עניני רפואה הם צורך הגוף, חולה שאין בו סכנה חלה כל גופו או שיש לו צער בכל הגוף מותר לקחת תרופות ולעשות כל מלאכה דאורייתא לרפואתו.

ב. גם במיחוש וצער מותר אכילת ושתיית רפואות וגם עשיית מלאכה דאורייתא.

ג. כאב הגורם לאדם עוגמת נפש ורוצה לעשות רנטגן וכדו' נחשב צורך בגוף ומותר.

ד. ריפוי בעיסוק מותר לאלו הצריכים לכך.

ה. ויטמינים (הכשרים לפסח) מותר גם לבריא אפי' שזה רק לחיזוק.

כיבוס במועד

- ו. ביקור אצל רופא (כשאינן לו צער) ואין חשש שיחלה יותר אם ימתין אחרי החג אין ללכת במועד.
- ז. יש מחמירים להשתמש דווקא בנייר טואלט חתוך אפי' שנקרא צורך הגוף מכיוון שהיום זה בא בניקל וללא עלויות גבוהות במיוחד ראוי להחמיר בזה.
- ח. חלון שנשבר ורוחות נכנסות פנימה או שיש חשש סכנה להשאירו כך מותר לתקנו ואפילו לקרוא לאיש אחזקה.
- ט. תנור חימום או מזגן שנתקלקל מותר לתקנם.
- י. נעל שנקרעה ולא נכנס מים או קוצים בגלל זה אין לתקנה במועד ואם מפריע לו יכול לתקן ואם מתכנן לקנות חדש עדיף לקנות מאשר לתקן.
- יא. בשו"ע מתיר העברת דירה מדירת חברו לדירתו והיום לא מקילים בזה כי יש טרחה מרובה ופרסום הדבר ואושא מילתא ואם יש הפסד גדול ישאל חכם.
- יב. אין לגלח השערות בחוה"מ אלא רק לצורך רפואה או שלא יכל לגלח בערב החג, באופנים שהובא בשו"ע ועל פי הוראת חכם.
- יג. מצווה ליטול צפרניים בערב החג, הרגיל ליטול כל ערב שבת וגדל שוב מעיקר הדין יכול להוריד ויש שאין מורידים כלל ציפורניים בחוה"מ.
- יד. כשיש צורך גדול יכול להוריד כגון נטילת ידיים שגורם לחציצה, רפואה, כשהיה לו טירדה מיוחדת בערב חג שלא יכל להוריד (ועדיף לשאול חכם) ולצורך קטן.

כיבוס במועד

- עניני כיבוס הלכות חמורות הן ובכל מקרה לגופו ישאל חכם וצריך לידע שאם אין הוצאה מיוחדת עדיף לקנות חדשים מלכבס.
- א. כתם מקומי, אם לא יוריד מיד וישאר לתמיד יכול להוריד ואם לא ישאר כתם תמידי יש מחלוקת גדולה ונכון להימנע אם אין בעיה של כבוד הבריות.
  - ב. הגם שהתירו לכבס בגדי קטנים לא התירו להרבות לצורך גדולים כמו כן אסור לכוון מלאכתו במועד וכשהתירו לכבס בגדי הקטנים מותר גם לייבשם (ובגדי גדול שהתירו כגון שיש לו בגד אחד ייבש בצינעא או במייבש).
  - ג. מגבות בבית מי שרגיל להחליף כמה פעמים בשבוע יכול להקל בכיבוס ולצורך רבים אפשר לכבס בבית מלון/הארוחה אין לכבס כי היה צריך להתארגן מראש אך יכול לכבס על ידי גוי.
  - ד. ניקוי יבש כמו כביסה רגילה.
  - ה. גיהוץ לצורך המועד מותר רק שלא יכוון מלאכתו למועד ולא יעשה גיהוץ מדי מקצועי כגון קמט מיוחד שהתיישר וכש"כ ליצור קמטים חדשים.
  - ו. סמרטוטים מותר לכבס, וכן מותר לשטוף הבית ולא נחשב לכיבוס.

ז. ניילון וטרלין אפשר לכבס.

דבר האבד

א. בהיתר לעשות דבר האבד נאמרו כמה טעמים או כדי שלא יטרד ויבטל מלימודו או כדי שלא ימנע משמחת יו"ט או כי התורה חסה על ממונם של ישראל והחזו"א הוסיף שזה מדין השבת אבדה.

ב. לפי הנ"ל גם בספק דבר האבד כיוון שנמנע משמחת יו"ט יכול לעשות ובשו"ע כתוב שיעשה בצינעא .

ג. אפי' שהתירו לעשות מלאכה היכן שיכול למעט בטירחא עדיף.

ד. בהפסד מרובה יכול לעשות על ידי אומן ובהפסד מועט יעשה על ידי הדיוט או בשינוי ובלי טירחא. ולשון הראב"ד היא שלפי גודל האבדה כך גודל הטירחא ולמשל בנזילה בדוד שמש אם נוטף הרבה יכול לתקנו מיד ואפי' בטירחא ואם נוטף קצת שיכול לחכות לאחר חוה"מ יעשה כך.

ה. אם תלוי התיקון במעשה אומן עדיף למי שביכולתו לקנות חדש מה שאין כן במעשה הדיוט מותר בכל עניין.

ו. אסור לכוון מלאכה למועד ואם כן כיוון אסור גם בהדיוט ואם עשה באיסור בי"ד מאבדין ממונו ומלאכתו ומפקירין אותה (ורק בי"ד ולא כל אדם).

ז. הכוונה של מכוון מלאכתו במועד-כתבו הראשונים שאם שכח או נתעצל ולא העלה על ליבו לעשות כן או שהיה במצב של מרירות הלב נחשב לאונס ואין נחשב מכוון.

ח. התחיל מלאכתו לפני המועד ולא ידע שיצטרך להמשיך מותר להמשיך שרואה שיאבד אם לא ימשיך אבל אם ידע שיצטרך להמשיך בטירחא מרובה אסור ובמועט מותר ובכל מקרה ישאל חכם.

ט. מותר לשלם חשבון חשמל ומים ארנונה וכדו' שהגיע זמן הפירעון בחוה"מ כדי להימנע מריביות ומותר גם לכתוב לכתוב צ'ק בעבור זה.

י. השקיית עציצים וגינות אם לא יפסיד אפי' שלא ישביח אין להשקות בחוה"מ רק במקום הפסד.

יא. מותר להשמיד כל מיני מזיקים הן בבית והן בחצר ובשדה.

יב. המרת מט"ח בקביעות אסור אמנם במקום הפסד ולא כיוון מלאכתו ישאל חכם. (קו פתוח לשאלות בהלכה 0733-100-200 שלוחה 1 24 שעות ביממה מענה הלכתי)

יג. בכלל דבר האבד אם לא יעשה כעת יבוא להפסד אחר המועד ע"כ אם צריך לעשות בדיקות רפואיות שאם לא יעשה עכשיו יבטל מלימודו אחר המועד, וכן שיפוצים במוסד תורני שאם לא יעשו עכשיו יגרם ביטול תורה בעתיד יכול לעשות במועד.

יד. כתיבה לצורך השבת אבידה מותר.

- טו. חידושי תורה מצווה לכתוב במועד דמונע עי"ז ביטול תורה.
טז. צילום תמונות שלא בדבר האבד ישאל חכם.
יז. פיתוח תמונות אסור ואם חייב כגון דרכון או דבר האבד מותר.

דינים כלליים במועד

- א. בתפירה נחשבים רוב האנשים לאומנים לכן יעשה שינוי (רחב/עקום) אבל לא ביד שמאל.
ב. אסור לסרוג במועד גם לא לתענוג כי זה נקרא מעשה אומן.
ג. תפירת כפתור נחלקו הפוסקים אם צריך שינוי ובכבוד הבריות המיקל יש לו על מי לסמוך.
ד. שטיפת רצפות אינו בכלל כיבוס וכן שאר נקיון הבית כשאינו מעשה אומן אך נקיון יסודי בכל הבית יש להחמיר.
ה. צחצוח כלי כסף מותר לצורך המועד.
ו. צחצוח נעליים המנהג להחמיר אבל מותר להעביר מברשת להסיר אבק.
ז. להוריד מהעץ דברים מותר רק לצורך המועד.
ח. זבובים ויתושים מותר להורגן כי אין צורך גדול מזה.
ט. אסור לבנות אפי' קצת אבל קלקול חיוני בבית כגון אמבטיה וכדו' מותר וכן דלתות ומנעולים מותר.
י. אפי' שכתוב שמותר לרכב על סוס בנסיעה ברכב יש כמה מלאכות ואין ליסוע רק לצורך המועד ויש מחמירים גם בזה איפה שאפשר.
יא. תיקון מקצועי בחשמל אם סובל דיחוי ידחה לאחר החג א"כ צריך למועד וודאי במטבח וחדר אוכל.
יב. מותר לנגן בכלי זמר אך אין לתקנו מעשה אומן.
יג. מכונת כביסה שהתקלקלה וצריך לכבס באופן שמותר ישאל שאלת חכם.
יד. מסחר אסור במועד אבל מותר לקנות חפצים לצורך המועד.
טו. מותר לקנות לחבר מתנה כי בעצם הנתנה יש בזה צורך המועד.
טז. המוכרים באופן שמותר יעשו שינוי הניכר או ימכרו בצינעא ממש.
יז. נזדמן לו רווח מרובה יראה להוציא מעט עבור שמחת יו"ט.
יח. כל זה בסוחרים אבל בעה"ב פרטי המוכר באופן ארעי לצורך המועד מותר גם אם לא בצינעא.
יט. אם חושש שאחר החג לא ימצא מוצר מסוים יקנה במועד.
כ. מניעת רווח לא נקרא דבר האבד וע"כ אין לקנות ני"ע בשום דרך שהיא.

דינים כלליים במועד

- כא. מותר לסכם עם פועל שיבוא אחר המועד כי אין איסור ממצוא חפצך במועד אם לא נותן דמי קדימה (משום שיבואו להערים ויעשו במועד).
- כב. חנות אוכל יכול למכור במועד כי מוכח שזה לצורך החג.
- כג. מכולת שמוכרת דברים שאינם מתקיימים מותר למכור דברים המתקיימים אם זה לצורך המועד.
- כד. הרואה חנות פתוחה שלא כדין וצריך לקנות שם לצורך המועד מותר לו כי הדין על המוכר (אם כי עליו להוכיחו באופן המועיל שעושה כך).
- כה. הקונה לצורך המועד ומוסיף בקניה שישאר לו לאחר החג אם ירויח במחיר מותר ואם לא אסור אלא אם קונה לצורך החג ונשאר לו לאחר כך.
- כו. חנויות הלבשה, נעליים, כלים, תכשיטים, מותר למכור רק לצורך החג ובצינעא.
- כז. מצות מותר למכור בפרהסיא אבל קפואים היות ומשתמרים לאורך זמן מותר בצינעא, כל זה חנות שמוכרת רק לצורך דברים אלו אבל אם מוכרת גם דברים שאינם מתקיימים יכולה למכור כרגיל. (וכמו בסעיף כ"ב)
- כח. י"א שאין לשלם חובות על מוצרים שנקנו לפני החג כי גומר עכשיו המכירה של ערב יו"ט אבל חובות של הלוואה מותר להחזיר במועד.
- כט. להחליף מוצר אם אפשר להמתין עד אחר המועד לא יחליף במועד.
- ל. שימוש בשירותי בנק הינו דבר שבדיעבד כי מן הראוי לסדר כל הדברים שצריך לפני החג ועדיף ללוות כסף מאשר ללכת לבנק, ללכת לכסות חוב מותר כי גם מונע קנסות וריביות או שמפקיד כי חושש שיגנב.
- לא. החלפת מטבעות מותר רק באופן שאם לא יחליף עכשיו יפסיד.
- לב. מכירת סוף עונה במבצעים ואם לא יקנה היום יפסיד מותר לקנות במועד וכן מי שמזדמן למקום מרוחק ויכול לקנות דבר שיחסוך ממנו זמן בעתיד יכול לקנות כי זמן נחשב כדבר האבד.
- לג. מותר לכתוב צ'ק לצדקה כשאינו לו מזומן או שרוצה לשלוח בדואר.
- לד. צ'ק בטחון מותר לכתוב.
- לה. אפי' שאגרת שלומים מותר לכתוב (אם לא כיוון המלאכה במועד) נוהגין לשנות קצת כגון לכתוב עקום בשורה העליונה. י"א שאם יכול לשלוח את המכתב בפקס ישלח כדי שישמח המקבל במועד עצמו.
- לו. מותר לכתוב הקדשה/המלצה על ספר שנותן לחבירו או לבר מצווה שחבירו מתענג מכך והוא בכלל אגרת שלומים.
- לז. כשיש צורך דחוף להשתמש בבנק ישתמש באפשרות ללא תדפיס.

לח. כתב שאינו מתקיים מותר ולכן מותר לכתוב על עוגה או להרכיב משחקים מאותיות או ליצור תמונה שאינה מתקיימת.

לט. הדפסת עיתון חרדי כבר יצא להיתר מגדולי הדורות גם משום צרכי רבים וגם כי נועד לשמור מעיון במקומות זרים ולכן מותר לפרסם שם דברים לצרכי רבים ולצורך המועד מותר גם דבר פרטי.

מ. אין לארוז דברים שסיים להשתמש בהם בתוך ארגזים להעלותם לבוידעם אחרי החג כי עובד לצורך חול.

מא. בדברים הבאים אין בעיה לעשותם במועד אפי' שאסורים בשבת מוקצה, הפרשת תרו"מ, חלה, טבילת כלים, השמעת קול בכלי נגינה, התרת נדרים רחיצת הגוף, חימום מים לרחיצה, שטיפת ריצפה, קשירת ציצית, תיקון ס"ת למועד, והכלל הוא כל מה שאסור לעשות אסור לומר לעכו"ם לעשות ויש אופנים שהתירו לצורך מצווה וישאל חכם (קו פתוח לשאלות בהלכה 0733-100-200 שלוחה 1 24 שעות ביממה).

כתב שו"ע הרב יש בחול המועד מה שאין בראש השנה והוא שכל שבעת ימי הפסח ושמונת ימי חג הסוכות וכן ביו"ט של עצרת חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלווים אליו ושמחה זו היא מצוות עשה מן התורה שנא' ושמחת בחגך אתה בנך ובתך ובמשנ"ב כתב גם חייב לכבד חוה"מ במאכל ובמשתה וכסות נקייה שלא ינהג בהם מנהג חול ומהרי"ל לבש הקט"א של שבת וכו' דמצוות ושמחת בחגך הולך גם על חוה"מ ומבואר שם כיצד משמחן.

מקצת הלכות עירוב תבשילין - נוגעות בשנה זו לבני חו"ל

עירוב תבשילין

בשנה זו שחל יום טוב שני של פסח בערב שבת כדי שיוכל לבשל לשבת יש לבני חוץ לארץ להכין ביום רביעי ערב פסח עירוב תבשילין.

ענין עירוב תבשילין הוא תקנת חז"ל בכה"ג שחל יו"ט בערב שבת ע"מ שיוכלו לבשל מיום טוב לשבת תקנו חז"ל לעשות עירוב תבשילין, דהיינו, שמייחד תבשיל ופת מערב יו"ט לשבת המערבים את התבשילים שהכינו לחג עם תבשילים שרוצים להכין לשבת ואז מותר להכין מיו"ט לשבת משום שנחשב שהתחיל הבישול והאפיה מערב החג וכעת רוצה רק לגמור התבשיל שהתחיל ובכה"ג מותר לכו"ע לבשל.

כמו כן, מכיון שכשהכין ליו"ט עבור אורחים מותר לכתחילה לכן יכול להכין ליו"ט ואנו אומרים דהואיל ואי יזדמנו לו אורחים יוכלו לאכול גם כעת מותר להכין עבורם ולכן יראה לגמור הבישול בזמן שראוי לאורחים שאם יבואו יוכלו ליהנות מזה ביום טוב אך רבנן אסרו שלא יבשל בקדירות מיוחדות לשבת והתירו ע"י עירוב ולהלן פרטי דינים:

זמן ואופן העירוב:

א. בערב החג לוקח תבשיל ופת וכתוב שיהיה תבשיל בשיעור כזית ושיהיה מכובד והיינו דגים בשר או ביצה מבושלת ומצה כביצה וראוי שלימה ומברך אקב"ו על מצוות עירוב ואומר בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפויי ולבשלי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא. וצריך להבין מה שאומר ואם אינו מבין יברר הפירוש ויאמר בלשון שמבין.

ב. כשמערב צריך לאחוז המצה והתבשיל בידו ולברך ולומר בהדין עירובא וכו'.

ג. יש לשמור המצה והתבשיל עד שבת לפחות וכתב במשנ"ב שנהגו להשתמש עם המצה לצירוף לחם משנה לשלימות ולבצוע עליהן בסעודה שלישית. והביצים נהגו רבים לצרף לשבת בבוקר במאכל הביצה והבצל.

ד. נזכר בבין השמשות שלא עירב בדיעבד יכול לערב בברכה דבמקום מצוה לא גזרו על שבות

ה. היה במקום התפילה ורואה שלא יספיק לבוא לביתו לעשות עירוב יכול לשלוח שליח (גם דרך הטלפון) שיערב עבורו.

ו. אם אין לו מי לשלוח יכול לקחת מהגבאי או משכן של בית הכנסת פת ותבשיל ולערב.

ז. בשעת הדחק כשאין אפשרות אחרת י"א שיכול לערב על סמך שכשיבוא לביתו ייחד הפת והתבשיל, ומכיון והרבה נחלקו ע"ז עדיף במקרה כזה לסמוך על העירוב של הרב.

ח. בשנה זו שיש עירוב תבשילין רק לבני חוץ לארץ כשלא עירבו בעיו"ט יכולים לערב ביו"ט ראשון בלי ברכה ע"י תנאי שאומר שאם היום חול הרי מחר קודש ועושה עירוב תבשילין ואם היום קודש א"כ מחר חול ואי"צ לעשות עירוב תבשילין. כמו כן כל דיני נאבד העירוב ונאכל העירוב שייך רק ביו"ט שני דביו"ט ראשון אפשר עדיין לערב בתנאי - ולא יברך.

החייבים בעירוב:

א. מי שחייב לבשל או לעשות מלאכה לשבת חייב בעירוב גם נשים וקטנים שהגיעו לחינוך (5-6).

ב. מי שאי"צ לעשות מלאכה רק הדלקת נרות וכגון שהכין כל מאכליו אינו חייב בעירוב אך כיון דיש הסוברים דכדי להדליק נרות גם יש לערב, יערב בלא ברכה.

ג. גם מי שבישל כל הדברים ושם במקרר ורוצה לחממם על האש או הפלטה צריך לערב.

ד. אלו שנוסעים ומתארחים בעיר אחרת אם משתתפים בהכנת האוכל חייבים בעירוב. ובזה תלוי דאם סמוך על שולחן המארח לגמרי יוצא יד"ח ממנו ואם יושן במק"א ומדליק שם יניח ע"ת ללא ברכה. או יבקש מהבעל הבית לערב עבורו ובתנאי שיזכה להם ע"י אחר או שיחכה עד שיבואו ואז יזכו בזה ע"י שיגביה הפת והתבשיל והבעה"ב יכוין אף עבורם בברכה ובאמירה.

ה. הנוסעים לרוב ומתאכסנים יחד עם כל המסתופפים ואינם מדליקים נרות אינם צריכים לערב בביתם, אמנם בני הבית שנשארים בביתם חייבים לערב בברכה, וכן העוזרים למבשלים חייבים לערב. ואם עירבו הנוסעים בביתם יערבו שנית במקום שהגיעו בלא ברכה, והכי טוב שיקחו שיעור כזית ממה שעירבו בביתם ואז יואיל גם להם וגם לנשארים בבית.

ו. מכיון שיש האומרים ונראה שבמשנ"ב פוסק כמותם דעירוב תבשילין מועיל אף לדברים שאינו דוקא לצורך בישול האוכל כגון קיפול הטלית וכגון וכן לגלול ס"ת לצורך שבת וכו' ראוי שכל אחד יערב בלא ברכה וצריך שיהא עמו התבשיל בעיר שנמצא לכן יקח עמו ביצה מבושלת או שימורים כגון טונה ויהא מונח במקום שיכול להנות מזה בשבת אך לא יערב על קטניות, ויכול גם לקחת חלק ממה שעירב בביתו וכנ"ל באות ה'.

פרטי דינים בעירוב

א. העירוב מועיל לבשל, להטמין ולעשות כל מלאכה הנצרכת לצורך שבת, אך אין לסמוך על העירוב לבשל קטניות לצורך שבת משום שהם מוקצה ואין כאן סברת הואיל ויזדמנו לו אורחים דלא יוכל לתת להם מזה ביו"ט. (והגם די ששהקילו בזה נכון להחמיר כמש"כ החת"ס או"ח סי' ע"ט).

ב. לא רק מלאכה לצורך הסעודה דהיינו גוף המאכל התירו אלא גם הכנה ושאר צרכי סעודה כגון שטיפת כוסות וצלחות לצורך שבת.

ג. נהגו להניח פת כביצה ותבשיל כזית והפת מתיר לאפות והתבשיל לבשל.

ד. מי שעירב בתבשיל לבד יצא אך לכתחילה יוסיף גם פת בלי ברכה ויאמר בהדין עירובא וכו'.

ה. לכתחילה יבשל התבשיל מיוחד לצורך העירוב תבשילין או עכ"פ לצורך שבת ובדיעבד אינו מעכב.

ו. מאכל חי אינו ראוי לערב בו אבל מאכל הראוי לאכול חי ומבושל ובישלו יכול לערב בו.

ז. מבושל לאו דוקא דה"ה צלוי או מעושן או נכבש מעל"ע במים או 18 דקות בחומץ, אבל נמלח לא ראוי ולכן אין לערב בדג מלוח.

ח. המאכל צריך להיות בהישג יד דהיינו בעיר שנמצא בו ולא נעול בארון ללא שיש לו מפתח ואם לא התקיימו פרטים אלו אין יכול לסמוך על עירובו.

העירוב שמניח רב העיר:

א. כתב בשו"ע (תקכ"ט ס"ז) מצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או הניח עירוב ואבד או שאינו יודע לערב, וצריך הרב לזכות את זה לכל בני עירו הדורים שם והמתארחים.

ב. בשו"ע מסיים דאין לסמוך לכתחילה על עירוב של גדול העיר ונחלקו הפוסקים בכוונת דבריו יש אומרים שהטעם משום שהחכמים אינם מקנים למי שיוודע ומתעצל. ולפי"ז כל שיוודע לערב אינו יוצא בעירובם וי"א דרק למי שאין דרכו לסמוך על גדול העיר אינם רוצים להוציאו יד"ח אבל אם תמיד סומך עליהם מקנים לו עירובם. ובמשנ"ב סומך עליהם בשעה"ד שלא עירב.

ג. כל המחלוקת בכה"ג שלא מינה אותו שליח אבל במינה את הרב לשלוחו או שמינה אחר שיערב עבורו יכול תמיד לסמוך עליו.

ד. לפי דעה א' לעיל אות ב' פעם ראשונה שנאנס וכדו' לכו"ע יכול לסמוך על רב העיר, דלשם כך נעשה אבל אם קרה לו כן פעם שניה סוברים דנחשב פושע ואין לסמוך על רב העיר.

ה. בשו"ע"ר (תקכ"ט סי"ד) כתב דמי שטעה בהלכה וחשב דלכתחילה אפשר לסמוך על רב העיר ונתברר ביו"ט שלא כן, יכול לסמוך עליו גם אם זה יותר מפעם אחת דנחשב אנוס, אבל מסיים דבת"ח שהיה לו ללמוד לא יכול לסמוך ע"ז.

ו. מי שנאכל עירובו בטעות או התקלקל או נאבד יכול לסמוך על עירובו של רב העיר.
ז. מי שלא עירב עירוב תבשילין וגם רב העיר לא עירב ישאל חכם איך יתנהג לגבי תבשילי שבת.

*

משיב כהלכה - קו פתוח לשאלות בהלכה 24 שעות ביממה:

07733-100-200

מכתב מרן הגר"נ נוסבוים שליט"א:

ער"ח ניסן פ"ג. הנני בזה בשבח מפעל משיב כהלכה אשר מזכה את הרבים בס"ד בכל השנה ע"י מענה הלכתי 24 שעות ועוד פעולות לטובה לזיכוי הרבים ע"י הפצת דבר ד' זו הלכה ובכך מרבים כבוד שמים ומקרבים לבבות העם לד' ולתורתו, ולכבוד חג הפסח ערכו חוברת בהלכות ממני הנחוצות לכאו"א, וערכו זאת בשפה ברורה וקלילה השוה לכל נפש ע"מ לקיים המעשה אשר יעשון כראוי, ובשנה זו נוספו הוספות מרובות לתועלת הכלל ונחוצות לכאו"א, ועברתי על העריכה הנ"ל ונכתב על דעתי.

וכפי שכבר כתבתי בעבר הנני פונה שוב לאחב"י החרדים לדבר ד' היו שותפים במפעל קדוש זה ע"י רכישת שעות מענה, אחד המרבה ואחד הממעט, כל אחד כפי יכולתו, ורב זכויות מזכי הרבים להשפיע חסדים מרובים ולהוושע בבנים ובני תלמידי חכמים ובכל הישועות כמבואר בזוה"ק, והשי"ת יעזור שתתרבה הדעת בישראל ונזכה לגאולה שלימה כמאמרם בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל אכי"ר.

הכ"ד לכב' התורה

נפתלי נוסבוים

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי למה שבת 'הגדול'?

נזכרים בערגה כאשר רבינו ה'פני מנחם' זי"ע דרש טעם מחודש לקריאת השם 'שבת הגדול'. הרי בשבת זו, שבת שלפני חג הפסח, רגילים אנשים לא לאכול את סעודות השבת ב'סלון' הביתי המכובד והקבוע, כי אם במטבח, בפרוזדור או במרפסת. לא משתמשים כל כך בכלי השבת הנאים והמשובחים. וכל כך למה? היות וכבר מתכוננים ונערכים לימי חג הפסח הקרב ובא, מנקים וממרקים, מצחצחים ומצניעים, והשבת, כביכול, מפנה את הדרך לחג הממשמש ובא. שבת זו כולה אומרת 'ויתור!' מותרים לאחר! רבינו זי"ע נשא קולו בהדר "כל המוותר הוא הגדול!"

ימי מועד בכלל, וימי חג הפסח בפרט, הם הזדמנות לעורר בקרב ילדינו את ענין הרגישות לזולת, הרגשת האחר, ויתור ו'עין טובה'. משתפים את הילדים הקיום ההלכה של 'מתן קמחא דפסחא', ודאגה לחלש. **בטור** מובא מדרש כי ג' הרגלים הם כנגד ג' האבות. חג הפסח שהוא כנגד אברהם אבינו, שהיה מיוחד בגמילות חסדים והכנסת אורחים.

עיקר ה'חסד' היא ויתור, לתת מעצמי, להעניק משלי, בגוף, בממון ואף בנפש - לחלוק עם אחרים את מה שהקב"ה חֲנַנִּי. להרגיש את האחר, לחשוב עליו, להשתתף בתחושותיו, להיכנס לנעליו. נְגָאֵל באמת - כאשר נְגָאֵל אחר עמנו.

בשלהי מלחמת העולם השנייה נתקבצו פליטים רבים בבוקרשט בירת רומניה. ערב פסח תש"ה, הגרמנים טרם נכנעו בפועל, אך המערכה כבר הוכרעה לטובת 'בעלות הברית', ובבוקרשט, תחת שליטה סובייטית, החלו אחב"י להתאושש ולשקם הריסות חייהם. **האדמו"ר רבי אליעזר זוסיא מסקולען** החל לקבץ סביבו יתומים ופליטים, להפיח בקרבם אידישקייט. הגיעו משלוחים של מצרכי יסוד, ובכללם מצות, אך האדמו"ר התאמץ להשיג קמח נקי ולאפות בעצמו כמות מצומצמת של 'מצות שמורה' כדת וכדין. הוא הודיע לרבנים בסביבה שניתן לקבל אצלו 'שלש מצות למהדרין'.

כשבוע לפני החג בא בנו של האדמו"ר רבי ברוך מסערט-ויז'ניץ אל הרבי מסקולען, ומבקש עבור אביו שש מצות. הצדיק ר' אליעזר זוסיא ענה שהכמות מוגבלת, והרי הציע שלש מצות בלבד לכל רב. "אבא יודע את זה, ובכל זאת מבקש לקבל שש מצות" אומר רבי משה, בן האדמו"ר. למרות הדחק, משגר הרבי מסקולען שש מצות לרעהו האדמו"ר.

בערב החג בא רבי משה אצל הרבי מסקולען ומחזיר לו שלש מצות. "איני מבין, הרי אביך צריך שש מצות!". ורבי משה ממשיך "אבא שואל האם **לעצמך** נותרו מצות-שמורה?". עונה הרבי "איך נשארו לי? הביקוש כה רב! את הכל חילקתי לאחרים!". מחייך רבי משה "אבי צָדַק באומרו שהנך 'גדול' וכך יקרה. הנה, שלש מצות ביקש ושמר **עבורך**!".

רבותינו צדיקי הדורות זי"ע ומאורי דורנו שליט"א מלמדים ותובעים 'תן מעצמך'! חשוב על הזולת, הבט בו בעין טובה! יש מיליון סיבות לצבור, לאגור, לחסוך, לחסום, למנוע, לשלול ולהרחיק, ויש סיבה אחת מנוצחת לתת, להעניק, לוותר, להטיב, לאהוב, להכיל ולחלוק: מפני שזוהי דרך היהדות! רחמנים ביישנים וגומלי חסדים! בני אברהם אבינו שהתפלל על אנשי סדום, מוחל למלך פלשתים, מציל את לוט, ואף מכניס ערביים הביתה בחג הפסח! בנביא יהושע חז"ל דרשו את הפסוק (יהושע י"ג ט"ו) 'הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֵנָקִים - זֶה אַבְרָהָם אֲבִינוּ' (ב"ר פי"ד ועוד). הוא גדול! המוותר גדול!

בבריאת העולם מצאנו 'שני גדולים': וַיֵּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם הַגְּדֹלִים. רש"י מביא מחז"ל "שנים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה 'אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד'". לכן ממשיך הפסוק אֶת הַמָּאֹר הַגָּדוֹל לְמַמְשָׁלַת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשָׁלַת הַלַּיְלָה. ויש להבין, הרי הלבנה צדקה בטענתה, ומדוע נענשה? אמרו חכמים כי טעתה! מלכים אינם משמשים יחד, אך שמש וירח אינם מלכים, הם משרתים! עושים רצון קונם! ממלאים שליחות!

כאשר זוכרים את תפקידנו בעולם, הן בבית והן בעבודת החינוך, איננו מלכים, איננו נשאים, אנחנו חיילי ה' בתפקיד! בדרך זו נחנך ילדינו: נתינה, ויתור, אהבת הזולת ללא התחשבנויות. זה רכיב מרכזי בזכר ליציאת מצרים, שהרי אילו היה הקב"ה דן אותנו לפני מצבנו, הרי היינו נותרים, אנו ובנינו ובני בנינו שם במ"ט שערי טומאה. הקב"ה הוציאנו כפי שהיינו, שקועים בע"ז! 'קדש ורחץ' קודם קידש אתנו וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי לְעוֹלָם, ורק אח"כ רחצנו וטיהרנו מטומאתנו.

נצא לחרות אמיתית "בשלימות"! וזאת כלשון הרמב"ם 'נפרוק מעל צווארנו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם', נשתחרר מ'מוסכמות' עקרות ו'שעבודים' ריקניים. עין-טובה לזולת 'מגדילה' אותנו, מילה טובה 'מעצימה', נזכור בימי 'שבת הגדול' לוותר ולאהוב, כפי שקוראים בשבת זו "עבדים היינו... עד לכפר על נפשותינו"... כשנזכור את ראשיתנו ייטב לנו באחריתנו, לשמור על נפש גדולה, נקייה מ'חמץ' - התנשאות וגאווה 'המקטינות'...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'**

חידה בענייני דיומא!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

ללילה מבשלים ואוכלים

רק שלא לומר

ואת חבירו צולים

ולבוקר נשמר

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: בשר

גם לליל הסדר מבשלים בשר כי יש מצוה לאכול בשר גם בליל הסדר, אבל לא צולים אותו

לא לצלות- שו"ע סי' תע"ו, א' ומג"א ומשנ"ב שם.
לאכול בשר- מג"א סי' תקמ"ו סק"ד ושעה"צ שם סקט"ו.

*

אסור לומר שמבשל את הבשר לליל הסדר
שו"ע סי' תס"ט, א'.

*

את הזרוע צולים ולא מבשלים
שו"ע סי' תע"ג, ד'.

את הזרוע אוכלים רק בבוקר
משנ"ב סי' תע"ו סקי"א וסי' תע"ג סקל"ב.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף ג: בהם ולא באחיכם. ופרש"י שהכוונה שרק בהם מותר עבודת עבד אבל לא באחיכם ובפשטות קאי על ע"ע שאסור לעבוד בו עבודת עבד כגון להוליך כליו למרחץ, וצ"ב דהא זהו פסוק מפורשת בסוף פ' בהר לא תעבוד בו עבודת עבד, ואם נימא דהוי לאו ואיסור עשה [עי' בתוס' שאנץ] א"כ מאי ההמשך בגמ' ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא ובאחיכם בניי איש באחיו לא תרדה בו בפרך, וביותר תמוה דהאיסור של רדייה בפרך היינו שלא לצורך כמבואר ברש"י עה"ת ואין זה קשור עם האיסור של עבודת עבד ואולי כוונת רש"י עבודת עבד היינו רדייה בפרך שזהו הדרך לעשות עם עבדים, אבל א"כ צ"ב תי' של ר"י איידי דכתיב ובאחיכם ועי' בתוס' שאנץ ויל"ע, והנה עצם האיסור שאסור לעבוד עם ע"ע עבודת עבד או עבודה בפרך עי' במג"א סי' קסט' א' שכתב דבבן חורין ליכא הך איסור כגון בפועל שהשכיר עצמו לעשות עבודות של עבד [כגון שמשמש זקנים] ועיין בחת"ס שם שלמד שהאיסור בע"ע היינו אם רוצה לכפות על כך וזהו שחידש התורה שכל זה אינו בכלל בזכות עבדות שקנה, ומדבריו משמע שגם בע"ע אם העבד יסכים לכך יהא מותר לעשות עבודת עבד אבל מדברי הר"מ פ"א עבדים הל' ז' כתב בד"א בע"ע מפני שנפשו שפלה במכירה אבל ישראל שלא נמכר מותר להשתמש כעבד שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא מרצונו ומדעת עצמו ומשמע שבעבד אפילו אם עושה מרצונו אסור מפני שנפשו שפלה.

דף ד. וכמה שיעור סתירה. והנה בגמ' מבואר שכל אחד בעצמו שיעור וצ"ב דהיאך אפשר לשער בדידיה והא מכיון שבשאר אנשים יכול ליקח זמן קצר יותר מזה למה לא יהא אסורה, והנה בחי' הגרי"ז כתב שזהו מצד שיעורין הלכה למשה מסיני אבל צ"ב דהיאך אפשר לשער בדידיה אם ניתן שיעור למשה בסיני, ועו"ק לפי מה דאיתא דלא שייך מ"ח בדבר שניתן למשה מסיני, ועוד צ"ב דבגמ' מבואר לפי מהלך א' דבן עזאי הגם שלא נשא אשה ידע מסוד ה' ליראיו דהא תורה לא בשמים והיאך אפשר ליתן שיעור מכח זה [ובאמת הר"מ פסק כשי' ר"ע ואולי משום דתלוי בלשונות הגמ' אם הוי מכח סוד ה'] ואם הוי שיעור של מציאות אז לא קשה דעי' בשבת דף קח. לענין עור של דגים אם פסקה זוהמתן דמבואר שאליהו יכריע וכתב שם המהר"ץ חיות דדבר שהוא תלוי במציאות לא נאמר תורה לא בשמים היא, אבל קשה דמאי שייך מ"ח בזה מכיון שיש הרבה סוגי אנשים ואולי נחלקו מהו הסתמא דבני אדם ואם זהו הסתמא אז התורה קבעה השיעור לפי זה אבל עדיין צ"ב דמאי שייך כל אחד בדידיה דמי יימר שהסתמא נקבע כמהו, והנה עצם הדבר דמי סוטה מתיר האיסור אינו נחשב לתורה בשמים דכל האיסור לא ניתן רק עד שתייתה אבל לקמן דף ו. מבואר שאפשר להחזיק עדים לשקרנים ע"י בירור המים וצ"ל שכיון שנכתב בתורה שהבי"ד יש להם לסמוך על זה אין זה נחשב לתורה בשמים.

דף ה. לא מיניה ולא מקצתה. ובפשטות משמע שחולק על האמוראים דלעיל דת"ח צריך שיהא לו אחד משמנה בשמינית [ועי' מהרש"א דזהו אחד מסד' פחות מגס] ועי' במאור הגדול להגר"א פ' וישלח שכתב דשמיני בשמינית היינו פרשה שמיני ופסוק שמיני והיינו הפסוק דקטונתי מכל המעשים, ועיי"ש שהביא מהרעק"א שמרמו גם על הקפיטל השמיני בתהילים ופסוק השמיני תמשליהו במעשה ידיך וגם בהמות שדי עיי"ש, ובאמת כבר כתבו דמזה שנתן על הר סיני ולא על מישור או עמק מוכרח דצריך שיהא לו קצת, והנה הר"מ בפ"ב דיעות הביא הך דלענין גיאות צריכים לילך בקצה האחרון ואפילו משהו אסור וכתב שם הגהות מיימנות דהר"מ סובר שחולקים ופסק כהך מ"ד, אבל מדברי רש"י ד"ה לא ממנה משמע שלומד שאין כאן מ"ח דכתב לא יחפוץ אדם לא בכולה ולא במקצתה והיינו שהאדם צריך שלא יחפוץ כלל ויהא שפל בעיני עצמו לכולם אבל כדי שיהא דבריו מתקבלים ושלא יהא קלי ראש מזלזלים עמו צריך בהכרח צריך לנהוג בעיני אדם עם שמיני בשמינית.

דף ה: אל תדברי ונסתרה עדיין מותרת. ועי' ברעק"א דהקשה דהא הגמ' מסתפק לקמן דף כה. אם עוברת על הדת יש איסור לקיימה והא כאן עברה על איסור יחוד, וכבר האריכו האחרונים בזה אם הסתירה בסוטה תלוי בזה שעברה איסור יחוד או שאפילו באופן שליכא איסור יחוד כגון בעלה בעיר מכיון שעברה על קנוי שלו שלא תתייחד עמו נאסרת, והביאו ראייה מברכות דף לא: שחנה אמרה שאלך ואסתתר כדי שיהא לה בנים, ולכאו' צ"ב דהא תעבור על איסור יחוד ולפי הנ"ל ניחא שתלך באופן שלא תעבור על איסור יחוד כגון בבעלה בעיר ועיי"ש בפנ"י, שו"מ ברש"ש כאן שהאריך בזה.

דף ו: קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא או שמתה היא ה"ה ככל המנחות ותשרף. ופרש"י דמש"ה נשרפת דאין שום סיבה להביא המנחה מכיון שכל המנחה אינה אלא להתירה לבעלה [והגם שמתיר לבעל, ולהאשה לאכול בתרומה צ"ל שהעיקר בודאי הוא להתיר לבעלה ורק מכיון שנתברר מותרת גם לשאר דברים ועי' ברש"ש] ומה"ט כתב רש"י דלשון הגמ' כיפרה הוא לאו דוקא, ומבואר מדבריו שאין המנחה באה בכלל לכפרה, ולפ"ז לכאו' לא קשה מה שהקשו בתוד"ה דכי דהקשו דלמה אמרי' כאן דאם נתברר דא"צ הוי הקדש בטעות דמ"ש מאשם דלא הוי טעות ולפ"ז לכאו' לק"מ דשם מביא הקרבן לכפר ולהגן מן היסורים עד שיתברר משא"כ הכא דכל הקרבן אינו אלא רק להתירה לבעלה, ובזה מובן שהבעל הוא שמביא המנחה ואם הוא כהן יש להמנחה דין כמנחת כהן וכמבואר לקמן כג. אלא דיש לעיין מקידושין דף לו: שהאשה עושה התנופה שהיא הבעלים של הקרבן ומשמע שהגם שהבעל הוא המביא, אבל הכפרה והרצוי הוי לאשה והיא המתכפרת ומש"ה צריכה לעשות תנופה אבל זה דלא כדברי רש"י שכל המנחה אינה לכפרה רק להתירה לבעלה וע"ע ברש"ש ויל"ע בזה.

דף ז. ומוסרין לו שני ת"ח שמא יבוא עליה בדרך. ופרש"י שצריך להשקותה בירושלים. ומשמע שהטעם הוא שאם יבוא עליה בדרך לא יהא המים יכולים לבדוק ונמצא שם שמים נמחק לבטלה וכ"כ רש"י בקידושין פ:, ומה שהגמ' מדמה לענין איסור יחוד היינו רק אם יש חשש שיבוא עליה, ובזה נחלקו אם דומה לנדה דליכא איסור יחוד מטעם דאין לחשש

שמה יבוא עליה, ובוזה מובן שבי"ד מוסרין לו שני ת"ח שמוטל על בי"ד, ועי' בכל זה באבי עזרי סוף הל' איסורי ביאה, ובחזו"א בהערות שם הקשה דא"כ מהו כוונת ר"י מה"ת האיש מביא את אשתו ואולי שכיון שרואים שהתורה לא חשש על זה א"כ כמו כן אין אנו צריך לחשוש ע"ז, אבל מפשטות דברי הגמ' משמע שצריך שני ת"ח כדי שלא יעבור על איסור יחוד דאסור לבעלה להתייחד עמה [מכיון שאסורה לו וביותר מבואר ברש"י דליכא אפילו היתר של בעלה בעיר מכיון שאסורה לו עי' בהגהות רד"ל] ואפילו להנך שי' שליכא איסור יחוד מה"ת בחייבי לאוין אבל הכא טומאה כתיב בה כעריות, ובוזה נחלקו ר"י ורבנן אם דומה לנדה דליכא איסור יחוד, ועי' בתוס' רעק"א וברש"ש בזה, ולפ"ז יל"ע האם מוטל על הבי"ד לדאוג על כל אדם שלא יעברו על איסור יחוד, ואולי למה דמשמע שהבי"ד שבכל עיר הם המשלחים להבי"ד הגדול וממילא צריכים לשלוח באופן שלא יהא שום איסור מעורב בו, והגמ' רצה להביא ראיה דבדרך בעינן ג' אנשים לסלק איסור יחוד והגמ' מדחה דמצד איסור יחוד היה סגי בב' ורק צריך ג' כדי שיהא יכולים להעיד שלא תשתה ולהתרות שאם יעברו לא יהני הבדיקה ותהא אסורה לו לעולם, ומדברי התוס' משמע שהתראה על מלקות, ורש"י שמיאן בזה אולי דסובר דעל ספק סוטה ליכא מלקות או שאין בי"ד צריכים לדאוג שיהא עדים כדי ליתן מלקות.

דף ח. אין קרבנו של אדם קרב אלא א"כ עומד על גביו. ומבואר שאפילו בקרבן יחיד נוהג הך דינא [ואולי מה"ט מביא ברייתא ולא המשנה דתענית כו. דשם קאי על קרבן ציבור] אבל אינו מעכב הקרבן דהא ערל וטמא יכולים לשלוח קרבונתיהם ועי' בהגהות חשק שלמה שתמה על התוי"ט דכתב דאינו נוהג בקרבן יחיד ועי' בגבורת ארי תענית כו., והנה בכל קרבן פסח ואפילו הבאה בטומאה הותר ליכנס לעזרה כל קהל ישראל ובפשטות היינו מצד הך דינא, אבל אפשר לומר שזהו מדין דילפי' מפסחים דף סד. דפסח נשחט בג' כתות מדכתיב קהל עדת ישראל וכ"כ המקדש דוד בקונ' ה' ה', ואפשר עוד לומר שזהו מדין הלל על שחיטת הפסח עי' פסחים דף צה: אפשר ישראל שוחטין פסחיהן ואין אומרים הלל, אלא שזה תלוי אם הלויים אמרו או הכיתות עי' מ"ח רש"י ותוס' פסחים סד. ומרן רי"ז הלוי בהל' חנוכה, אלא דיש לעיין דמבואר בפסחים סט: דאם שוחטין וזורקין על טמא שרץ או טמא מת בשביעי שלו לא הותר פסח בצבור דהא יכולים לשחוט עליהן הפסח ולמה לא יהא מותר לעשות בטומאה כדי שיהא אפשר ליכנס לעזרה בשעת שחיטה ועי' זבחים דף כג. דלזקני דרום מותר לעשות בטומאה הגם שאכילה אינו מעכב רק למצוה בעלמא.

אין עושין מצות חבילות חבילות. ופרש"י שלא יהא נראה כמשאוי ועי' בתוד"ה אין שכתבו שאפילו להעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת ואפילו אם יעשה המצוה בזה אחר זה, ועי' בתוס' מו"ק ח: דהטעם דאין עושין חבילות היינו שיהא פנוי לגמרי להך מצוה שעושה וצ"ב דזה שייך אולי דוקא בשעה שעושה המצוה, ועי' במג"א מובא בגליון הש"ס שכתב שלפ"ז אין להוציא שני ס"ת בבת אחת מה"ט, והנה בפייטן בשבת הגדול כתב דהטעם דמביאים ירקות קודם חזרת של מצוה, וכן עושים ברכת המוציא על השלימה וברכת אכילת מצה על הפרוסה היינו מטעם דאין עושין חבילות חבילות, והתוס' בפסחים קטו. ד"ה הדר הביאו והקשו על זה דאין כאן שני מצוות והמהרש"א ביאר דהוי ברכת נהנין ולא

שייך כאן חבילות חבילות, אבל הפייטן למד כמו שמבואר בסי' תפד' דמי שעושה סדר לאחרים לאחר שהוא כבר עשה הסדר יכול להוציאם אפילו בברכת בורא פרי האדמה ועיי"ש בט"ז וברעק"א דהוי כמו ברכת המצוות, וכן מבואר בדברי המג"א תעג' יט' דהביא ממהרי"ל שיברך בפה"א קודם הטיבול דיהא עובר לעשייתן והקשה ע"ז דהא הוי ברכת נהנין אבל המהרי"ל למד דהוי כברכת המצוות, והנה לפי דברי התוס' אם מביא המצה והמרור ביחד על השולחן יהא חבילות חבילות וצ"ל שכיון שתיקנו שכן הוא הסדר אז אינו נראה כמשאוי ורק אם יכול לעשות כל אחד לחוד שייך שיהא נראה כמשאוי.

דף ט. שלשה כוסות. ועי' בפרש"י ומהרש"א, ובתוס' שאנץ כתב בשם המדרש דלעתיד לבוא משקה הקב"ה האומות כוס התרעלה והפייטן בשבת הגדול כתב למה ד' כוסות מצוותן זכר לד' לשונות של גאולה ולהודות בהם ולתן בהם תהלה, והוסיף עוד לחובט ד' כוסות שהן כוס התרעלה להשקות האומות וכנגדם להשקותינו ד' כוסות של חמלה את"ד עיי"ש, ומבואר בדברי הגרי"ז שיש שני דינים בד' כוסות חד אמירת הודאה והלל על הכוס וזהו כנגד ד' לשונות של גאולה, ועוד חיוב שתיית ד' כוסות כנגד הך שתייה שהזכיר הפייטן, והנה רש"י בריש פ' ערבי פסחים כתב דד' כוסות הם נגד ד' לשונות של גאולה ובדף קח. על הגמ' דנשים חייבות בד' כוסות משום שאף הן היו באותו הנס כתב הטעם כנגד ד' כוסות של שר המשקים, ושמעתי דרש"י לומד דנשים דפטורות מקידוש [עי' שו"ת רעק"א א' א'] וכן מהלל [ועי' בתוס' סוכה דף לח.]. וכן בסיפור יציאת מצרים דלהרבה שי' פטורות ממצות סיפור ומש"ה לומד שלענין נשים לא שייך הך חיובא אמירת הודאה והלל על הכוס וע"כ דנשים חייבים רק במצות שתייה וזהו כנגד הטעם השני כנגד ד' כוסות של שר המשקים.

טבעו בארץ שעריה. ופרש"י שקאי על שערי ירושלים אבל המהרש"א כתב שקאי על שערי ביהמ"ק דאיתא בסנהדרין דף קז. דלא פתחו שעריה עד ששלמה המלך אמר זכרה לאלקי דוד עיי"ש, וביתר ביאור דעיי"ש בתורת חיים דדוד המלך אמר מזמור שיר חנוכת הבית והוא תמוה דהא לא בנה הבית וביאר שם שכיון שלא נפתחו השערים להארון אלא בזכות דוד [ועיקר המשכן והמקדש הם הארון משכן העדות] א"כ נחשב שהוא חינוך הבית ע"י פתיחת השערים וזהו הכוונה ארוממך ה' כי דלתני והוא מלשון דלת שנפחת בזכותי ובזה מובן שנחשב הדלתות מעשה ידיו של דוד, וביותר עפ"י דברי המהרי"ל דסקין מה שאומרים בתפלת מוסף והראנו בבניינו ושמחנו בתיקונו, וביאר שבעצם הבנין שלישי ירד בנין של אש כדאיתא ברש"י בסוכה מא. והיאך נקיים מצות בנין המקדש וביאר שכיון שהשערים טבעו ואנחנו נעמיד ונתקן הדלתות ובב"ב דף נג: מבואר דהעמדת דלתות קונה בנכסי הגר כל הבית, וזהו הכוונה והראנו בבניינו שירד משמים אבל השמחה יהא לנו בתיקונו כשנתקן הדלתות, וממילא מובן שעל ידי פתיחת דלתות נחשב שחינוך כל הבית, ואיתא עוד בספרים שדוד המלך שהקים עולה של תשובה ופתח השער לדופקי בתשובה אמר פתחו לי שערי צדק ואיתא שזה מרמוז על גודל התשוקה על מי שעומד מבחוץ על יד השער ומתחנן ומשתוקק שיפתחו לו השערים ליכנס פנימה ועי' בנועם אלימלך בתחלת ליקוטי שושנה וזהו שהשיבו לו משמים זה השער לה' צדיקים יבאו בו, ובוזה מובן דבסעודת

מלוה מלכה שזהו נגד דוד המלך איתא בירושלמי התפלה של רבון העולמים שפותח כל שערי שמים.

דף י: יוסף שקידש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת על שמו דכתיב עדות ביהוסף שמו. והנה רק באבני החושן מצינו שנקרא ונכתב כן יהוסף ואולי דזהו שמנעו לעשות העבירה כדאיתא לקמן לו: רצונך שימחה שמו, יהודה שקידש ש"ש בפהרסיא והיינו מצד שהודה ולקמן לו: מבואר שקידש ש"ש בזה שקפץ לים עי' במהרש"א, והנה יהודה נקרא כן כבר בשעת לידתו עי' במהרש"א ונקרא על שם הודאה הפעם אודה את ה' ואולי עפ"י מה דאיתא דהודאה דהוא מלשון להודות ולהלל הוא אותו שורש של מודה במקצת דרק מי שמודה ומכיר שהכל הוא מהקב"ה הוא מודה ומהלל ומשבח, והנה מבואר בגמ' שיש מושג של קידוש ש"ש בסתר וצ"ב דמה שיש חיוב ליהרג על קידוש השם היינו דוקא בפרהסיא ברבים בתוך עשרה ומה שייך קידש ש"ש בסתר, וביותר מבואר בר"מ פ"ה יסודי התורה הלי' י' שכתב שכל הפורש עצמו מעבירה או עשה מצוה לא מכח שום דבר של פחד ויראה או כבוד אלא מפני הבורא ב"ה כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם, אבל כנראה מדברי הר"מ פ"ה א' כתב כל בית ישראל מצווין על קידוש השם שנ' ונקדשתי בתוך בני ישראל ומוזהרין שלא לחללו שנ' ולא תחללו וע"ז הביא הדין דיהרג ואל יעבור, ובהל' י' כתב כל העובר על מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס הרי זה מחלל את השם ומביא הפסוק וחללת את שם ה' אלקיך אני ה' ואם עבר בעשרה הרי זה חלל את השם ברבים, ומבואר שיש שני מושגים של חלול השם חד שאנו מצווים ביהרג ואל יעבור וזהו דוקא ברבים כדכתיב בתוך בני ישראל, ועוד שנוהג בכל מצוות וזה שייך אפילו בסתר, וביותר כתב שם בהל' יא' שאפילו בלי עבירה או מצוה רק מעצם היאך הוא מתנהג שייך קידוש השם עיי"ש, ואולי הגדר הוא מה שאנו אומרים בודוי דשומע תפלה ותמלא כל השמות אשר פגמתי בשמך הגדול [ועי' בסדור המפורש שמביא שקאי על המלוי של השם וזהו לשון חלול השם שעושה חלל בשמו הגדול] וכמו שהאריך בנפש החיים שכל פעולה שאדם עושה הוא בונה ומחריב עולמות, ואם חוטא אז פוגם בשמו הגדול ואם עושה מצוה או שמתנהג כראוי הרי זה מקדש שמו הגדול ובבחי' תנו עוז לאלקים, וביותר עפ"י מה דאיתא שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה ואם עובר הוי כמוחק את השם [ומה"ט חינוכו הילדים וקראו לדף של כתבי קודש שמות להשריש שכל התורה שמותיו של הקב"ה] וזהו הקידש ש"ש שהיה ביוסף וזה שייך אפילו בלי שום רואה [ואולי עוד כדאיתא שכל יהודי הוא אות בתורה כדאיתא ישראל ר"ת יש שישים ריבוא אותיות לתורה או לישראל והוא חלק משמו הגדול] ואולי ביהודה היה שני מושגים דמעשה תמר היה קידוש ש"ש שלא עבר עבירה שהיה רוצח ג' נפשות, ובמעשה דקריעת ים סוף היה קידוש ש"ש באופן של התנהגותו וכמ"ש הר"מ שעליו נאמר ישראל אשר בך אתפאר.

דף יא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו דור. ועי' במהרש"א שנמשלו ליונה שמדבקת רק בבת זוגה ולא זנו אחרי המצריים שזה היה רצונם שגורו דכל הבן הילוד היאורה תשליכהו, וצ"ב דהא איתא דבזכות שלא שינו שמם לשונם מלבושם יצאו ממצרים ואולי

כח זה היה רק בזכות אותן נשים צדקניות שמסרו נפשיהם להעמיד דורות של יהודים עם ריח של יהדות בזה השרישו בילדיהם שלא ישנו שמם לבושם ומלבושם, ובזה מובן שבזכות שהחיו והחזיקו את בעליהן היפוך מה שחווה עשתה שהכשילתה בעלה והביאה מיתה בעולם, זכו שלא היו בפתקה של חוה עם צער הריון ולידה וזהו הכוונה שנמשלו לחיות שבדרך הטבע אפשר להוליד כך אי לאו חטא של עץ הדעת והם תקנו ויצאו מהפגם של אותו חטא עי' במהרש"א, ואיתא בשם הגרי"ז שזהו השכר של כהונה לוייה ומלכות דמצד גזירת פרעה היו נשאר כלל ישראל שהולד הולך אחר האם אבל כל ענין של יחוסי כלל ישראל היו בטלים דבזה הולכים אחר הזכר, ועי' במהרש"א אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים שכתב דד' וריש מתחלפים וביותר שילדים א"א לבטא ריש ואומרים ד', ואולי ע"ד דאיתא בגר"א לך רד שהכוונה דיש בתורה ד' גדול ה' אחד וכן ריש גדול לא תשתחוה לאחר אחר, וכיון שחטאו בעגל אמר הקב"ה למשה לך רד מגדולתך שאותן שני אותיות ירדו מגדלותן מכיון שהחליפו אחד באחר, ואיתא בספרים שזהו הכוונה סדר סוד ד' ור' שההבדל הוא קוצו של יוד וכעין חמץ ומצה שעל זה בנוי כל יהדות ותוקפו של כלל ישראל, וזה היה העדי והתכשיט של כלל ישראל שביטאו ודבקו באחד יחיד ומיוחד וזהו שהחזיק אותן עדרי צאן שלא ידעו בכלל מאל אחר ורוחות אחרות.

דף יב. שעשה מעשה בו ליקוחין. ועי' בר"מ הל' מלכים א' דבמצרים נצטוו עמרם במצוות יתירות והרדב"ז כתב שאינו יודע איזה מצוות, דענין של ליקוחין מצינו כבר אצל יוסף הצדיק, ואולי נצטוו במצוה דמחזיר גרושתו, וביותר שאפילו במצב שהיה נראה דהולידו לשוא ולריק אעפ"כ בהדי דכבשי רחמנא למה לך צריכים לקיים מצות פרו ורבו, ובזה מובן שנשיא הדור ביטלה דעתו לבתו הקטנה שמזה יצא משה רבינו עניו מכל האדם ועבד ה' בתכלית ביטול, והנה בתרגום יונתן איתא דיוכבד נשאת עם אליצפן בן פרנך לאחר שגירשה עמרם ונולד אלדד ומידד, ושמעתי דהא שלא שמעה לקול בעלה שהיה נשיא הדור היינו משום דיוכבד היתה מדור הקודם של עמרם דהא היתה דודתו ואצלם היה דבר פשוט שעושים מצוות אפילו שנראה שאין בו שום תועלת.

דף יב: פה שעתיד לדבר עם שכינה יינק דבר טמא. ומשמע דמדינא ליכא שום איסור [ובכתובות דף ס. דרש הגמ' דחלב מהלכי שנים מותר ואינו אסור מצד יוצא מן דבר האסור] ומשמע שרק במשה רבינו היה אסור אבל הרמ"א יו"ד סי' פא' ז' כתב דלא יינק מן המצריות ולכאו' צ"ב דהא דוקא הכא אסור מצד פה שעתיד לדבר ושמעתי מהגאון ר' יעקב קמניצקי זצ"ל שההורים צריכים לגדל כל ילד עם תשוקה וליתן לו האפשרות שיהא כמשה רבינו, ואפשר עוד שכל יהודי באמת הוא פה מדבר עם שכינה כשהוא מתפלל תפלת שמו"ע ואומר ברוך אתה ה', אבל מדברי הרמ"א שם שכתב דחלב עובדת כוכבים מטמטם הלב וכן לא תאכל מינקת ישראלית [ואפילו שיש לה היתר מצד פיקוח נפש עיי"ש בש"ך] מפני שמטמטם הלב, ולפ"ז הכוונה דבר טמא היינו משום שאכלו דברים טמאים, וצ"ב דמהג' משמע שהטעם הוא מצד פה שעתיד לדבר עם השכינה, ועוד צ"ב דידוע דברי הרבינו יונה בברכות סוף פ"ו דאפילו דבר האסור שנפל לדבש שנהפך לדבש מותר לאכול מכיון

שנשתנה לדבר אחר וא"כ למה יהא אסור מצד שאכלו דבר טמא דהא נשתנה לחלב, ועיי' במ"ב ס"ס תמח' אם מותר לחלוב חלב פרה בפסח שאכלה חמץ ותלוי לכאו' בהנ"ל.

*

הרב מאיר לאש - עד שניים בפסוק יגר שהדותא וגלעד

סוטה ב. תלמוד לומר לא יקום עד אחד באיש וגו'.

רש"י: ..דכל עד האמור בתורה שנים הם.

מבארים ש'עד' הכוונה 'עדות', מערכת של עדות.

נראה ללמוד דבר זה שיש במלה 'עד' גם משמעות של 'עדות',

מפסוק בראשית לא מזו:

"וַיִּקְרָא לוֹ לְבֶן יִגְר שְׁהֵדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גִלְעָד."

איברא?

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ח' - איך עוצרים בעד הסחף?

הקדמה קצרה למערכה אחרת.

בהמשך חייו יקלע דודי סטוויצקי כאברך כולל שמחפש להגדיל את פרנסתו, הוא יהפך לחזן גדול בבית הכנסת "נר תמיד" הוא יקלע לתוך מאבק פנימי שיקרא "בעין הסערה" שיחרוץ את גורלו, כדי להבין את הסיטואציה הזו, אנו חוזרים אחור כמה עשרות שנים לחיים שמאחורי הקלעים של בית הכנסת "נר תמיד" בשעה שבית הכנסת מתמודד על חייו מול מתחרה קשה "יאנג איזראיל" בית הכנסת "נר תמיד" שהיה נחשב לגדול בתי הכנסת באזור אינגלווד לוס אנג'לס מקבל מכה קשה בכסף, עשרות רבות של מתפללים זונחים בקצב מתמיד ועוברים לבית הכנסת השני המתחרה בו בהצלחה מרובה.

השאלה הקשה שעומדת כעת בפני הנהלת "נר תמיד" לצאת למאבק קשוח מול בית הכנסת החצוף שמנסה למשוך את כל המתפללים, או לסגור כעת את בית הכנסת ולא לחכות לביזיון שיארע לבסוף בעוד שנה שנתיים.

איך יפתור נשיא בית הכנסת (פרזידנט) פילים מייזס את הבעיה הקשה, על כך נקרא בפרקים הבאים.

החלק הראשון בו עסקנו עם דודי שנאבק עם הקשיים כבחור בשידוכים לא יזנח, אלא ירוץ במקביל.

*

פיליפ מייזס נשיא בית הכנסת "נר תמיד" באינגלווד שבלוס אנג'לס, יושב במשרדו המרווח, מול רוברט לוי מזכירו הנמרץ שמבשר לו בקול עייף כי מספר משפחות עזבו את בית הכנסת באופן סופי.

"משפחות יוספזון טיילר קווין מרקסון ומרקוביץ מותיקי המתפללים [מעל שני עשורים] נראו לאחרונה מתפללים בבית כנסת המתחרה 'יאנג איזראיל' (ישראל הצעיר- ארגון גג של בתי כנסת ששייכים למזרחי ופזורים בכל רחבי ארצות הברית).

מר פיליפ היקר זו כבר בשורה מחרידה ביותר, אם אלו הותיקים ביותר אצלך לא חשים את בית הכנסת כמשכן בטוח, הוי אומר שבית הכנסת שלנו הוא פאסה (נחלת העבר)"
סיים המזכיר את דבריו כמעט בבכי.

"אמור לי בבירור, מה אתה רוצה לומר לי בכך?" הזדעף פיליפ שלא אהב לחשוב מחשבות אובדניות.

"רציתי לומר לך, כי מבחינתי הגיע הרגע הקריטי, עליך לבחור בין שתי אופציות לא קלות: ללחום עד טיפת הדם האחרונה בלי רחם, להוציא מנשרים בכל רחבי העיר, בגנות בית כנסת שבונה את עצמו על חורבות זולתו, או להרים ידיים סופית ולסגור את בית הכנסת כבר עתה בצורה מכובדת ולא בשל מציאות קודרת.

אל תקרא לזה מחשבה אובדנית, לדעתי עדיף כך... האם תרצה חלילה לראות את בית הכנסת בו השקעת את כל דמך נסגר סופית, בעוד שנה שנתיים, אוי לאותן בושות, האם לא עדיף כעת להחליט בין שתי האופציות שהצעתי כעת? שואל המזכיר מנבא השחורות. פיליפ מזדעם, הוא לא אוהב לשמוע תחזיות כה קודרות.

"איך אתה מדבר אלי בצורה כה פסימית? אנחנו עדיין במצב טוב, אני מכיר בתי כנסת במצב גרוע יותר והם קיימים כך שנים" מנסה הוא להרגיע את עצמו ואת מזכירו.

"לא מיסטר פרזידנט היקר, הפעם המצב שונה לחלוטין, משפחות אלו מהוות סמן גרוע מאד, הן היו מטובי המתפללים, הם השקיעו במקום המון כסף ולא חיסרו אירוע אחד שלא היו בו, אם הם עוזבים אותנו בתקופה קצרה יחסית, זה מעיד ש"יאנג איזראיל" נלחמת על כל הקופה, הם רוצים להעביר את כל מתפללי בית הכנסת שלנו לשטחם, אם אינך מקבל את חוות דעתי, שאל את מרס שולי גולד אחותך ותשמע את חוות דעתה.

עלינו לעשות מעשה נמרץ, כדי שלא נכה על חטא לאחר סתימת הגולל". מסיים המזכיר בקולו הסדוק.

"אני אוהב לבדוק את הכל במספרים, לא אוהב סתם שיחות סרק, נבדוק את הנושא לעומק ולפי זה נדע איך להיערך" משיב פיליפ שמנסה לחמוק מדברי המזכיר.

רוברט לוי מתכעס. "אדוני היקר, האם טחו עיניך, היית בבית הכנסת בשבוע שעבר, ראית את הקידוש שנערך באולם הכיבודים בגלריה השלישית, כמה היו? רק שליש מהמוזמנים! מה זה אומר? אנשים מוותרים על אירוע מכובד בו השופט המחוזי ארווינג סילמן חוגג בר מצוה לבנו בכורו הרברט? האם לא שמעת את ההתלחשויות שהיו בעקבות האירוע הדליל? האם זה לבד לא היה מספיק בשביל שזה יטפח לנו מול העיניים?"

"אוקיי אני שומע, אבל אני רוצה לבדוק את הנתונים לעומק, הבא לי את הקטלוג (בשנים ההם המחשב עוד לא שירת את בית הכנסת בעניינים אלו) לפי זה נראה באמת את המצב לאשורו.

רוברט לוי שולף את הכרטיסיות מהמגירה, הן היו מסודרות להפליא, כל משפחה מודגשת בלורד שחור, כמה ביקורים היא עושה במשך השנה בימי שבת ומועד, מה מספר העליות שרכשה, כמה תרמה וכו'. פיליפ עובר בעיון על הכרטיסיות ופניו מתכרכמות, הוא רואה בבירור את הפיחות הזוחל שחל בחברי בית הכנסת. הצעקה של רוברט במקום, גם הוא ידע זאת פנים בלב, רק שלא רצה להודות בכך, כדי שלא להתייאש סופית.

"אתה צודק, המצב לא טוב, אבל מה ניתן לעשות כדי למונע את הסחף? שואל הוא בקול נכאים.

"אין לי כרגע מושג, אחשוב על כך גם אני" השיב רוברט בקול עייף מאד.

*

תמונת מצב: פרזידנט עייף מול מנהל בית כנסת צעיר ותוסס.

בית הכנסת "נר תמיד" שהיה בעבר בית הכנסת המרכזי באזור, החל להתמעט קמעה קמעה, מאז שנבנה בית הכנסת "יאנג איזראיל" לא הרחק מבית הכנסת והחל בחציפות למשורך מתפללים מכל בתי הכנסת.

בית הכנסת החדש הצטיין בחדשנות ותסיסה קהילתית ומשך אליו את טובי האנשים באזור. הוא היה בנוי בעיקר לצעירים, אבל גם מבוגרים רבים נמשכו אליו.

היו שם מספר פעלתנים בעלי אופקים רחבים, הבולט בהם היה עו"ד צעיר בשם פסח שולביץ בתחילת שנות השלושים בוגר "ישיבה אוניברסיטי" בעל מוח חריף ומחודד שהבין דבר וחצי בניהול בית כנסת. הוא עשה כל מיני אטרקציות שהביאו לנהירה המונית של מתפללים, דינרים ומופעי שירה קונצרטים של חזנים לא חסרו, הפעילות סביב מעגל השנה, בתי הכנסת הקטנים שהיו לא הרחק מהמקום נסגרו בזה אחר זה, האנשים ביכרו להגיע למקום בו יש פעילות חברתית עניפה.

לעומתו מר פיליפ מייזס כבר היה לא מעט שחוק, הוא התקרב לסוף שנות הארבעים, הוא קיבל את ניהול בית הכנסת מאביו ר' אייזיק שהקים את בית הכנסת בעשר אצבעותיו וניהל אותה שנים רבות. לפני תשע שנים הכניס את פיליפ בכורו שיקח את המושכות במקומו, אלא שפיליפ מטבעו לא היה פעיל נמרץ, הוא דגל בכלל "אל תדחה למחר מה שניתן לדחות למוחרתיים" (באידיש גרמנית הפתגם מצלצל מאד, שמעתיו מפי אמי ע"ה "מארגן ניכסט הויטע זאגען אלע פוילע לויטע") כל עוד לא היה את המתחרה שמרו המתפללים אמונים לבית הכנסת, אבל ברגע ש"יאנג איזראיל" החל להתחרות השתנתה התמונה לחלוטין.

למרות שפיליפ היה בעל עסק גדול והצטיין בעושרו, גם את זה לא עשה בכוחות עצמו, את ההון לא הוא צבר אלא קיבל בירושה מאביו שהפקיד את החברות שניהל בידי שני בנים, אחיו הצעיר סטיב שהיה משנה למנכ"ל היה ההיפך הגמור ממנו, הוא היה יזם תוסס ובעל קשרים שאינו מניח הזדמנות אחת שיכולה לגרוף הון, אלמלי היה חילוני גמור, היה מן הראוי לפנות אליו ליטול את הפיקוד, הוא יכול היה להיות מנהל מצוין של בית הכנסת, אך הלז לא דרך בבית כנסת מלבד ימים נוראים וגם אותם עשה בטמפל רפורמי לא הרחק מביתו.

את הכבוד לנהל בית כנסת הניח לפיליפ המסורבל שלא הבין דבר וחצי דבר בניהול בית כנסת, הוא לא ידע איך לקדם את הרעה שלא תגרום שבית הכנסת שלו "נר תמיד" ילך בעקבות חבריו הקטנים וייסגר על מנעול ובריאח ויעלו לזכרו נר תמיד.

בימים הטובים, היו בו כ-700 מתפללים בימים נוראים וכ-300 מתפללים בשבתות רגילות (בימי החול היה מניין מצומצם מאד של זקנים שפרשו לפנסיה) אך לאחרונה הצטמצם

הציבור מאד, בראש השנה האחרון התפללו בו כ-500 מתפללים ובשבתות היו בקושי 150 מה שהביא שההכנסות של בית הכנסת ירדו פלאים.

עתה ישב הפרזידנט במשרדו המפואר לאור הנתונים השליליים ופכר את ידיו כמעט ביאוש.

"מה עושים? האם אצטרך בעוד כמה שנים לנעול את בית הכנסת ולהצטרף ל"יאנג איזראיל"? אבוי, עדיף לעבור למדינה אחרת ולא לראות באבדן המפעל שלי, השאלה איך עושים זאת?" הרהר לעצמו נוגות.

רוברט לוי התלבט רבות מה לומר למעבידו, הוא ידע שהוא אדם קשה שאינו יודע לבזר סמכויות, אבל לא הייתה דרך להציל את המצב, אם לא יתן למישהו סמכותי לנהל את העניינים, לאחר מספר ימים פנה אליו ושטח את תשובתו.

"פרזידנט יקר אין לך דרך אחרת, אלא להכניס אדם נמרץ בעל כוח משיכה שייטול חלק בהבאת אנשים חדשים לבית הכנסת, במערכה כזו חייבים גנרל מתאים, עם כל הכבוד אין לך את זה, עליך לראות את המציאות כמות שהיא, אם לא, כדאי כבר עתה להשים מנעול רב זרועות ולמסגר את שערי בית הכנסת".

למרות שהדבר פגע בגאוותו, נאלץ פיליפ להודות שזו הדרך הנכונה. אבל לפני שהוא מכניס את צרתו לביתו, החליט לעשות ניסיון נוסף, אולי יקבל עצות מבחוץ בלי לחיות בצל של אדם חדש.

הפעם כבר לא חבק ידיים, היו לו בפנקסו רשימות של עסקנים בעלי שם שמבינים בניהול בית כנסת, הוא פנה לפרזידנט בית כנסת נמרץ מפלורידה בשם מיכאל שליסר, שהיה ידידו בעבר ושאלו אם יש לו דרך איך להגביר את ההתעניינות בבית הכנסת שלו שבנוי לתפארה.

הוא תיאר לו בקול מונוטוני את מבנה בית הכנסת, שלוש קומות עם אולמות שונים לאירועים, אולם בית כנסת רחב ידיים עם מקומות ל-900 אנשים, עזרת נשים ענקית שיכולה להכיל 250 מתפללות. אולם ענק שמיועד לתפילה, עם איורים מדהימים שאביו ז"ל השיג בדי עמל מציירים שונים, נברשות מפוארות ניצבות באמצע בית הכנסת, ארון קודש בעל חיטובים יפהפיים, שהובא במיוחד מאיטליה לפני עשר שנים, פנורמה ענקית שמשתקפת מהגלריה המרכזית של בית הכנסת, גינה מטופחת מאד שמכילה עשרות עצים יפהפיים, בית הכנסת מרשים בחזותו החיצונית יותר מבית הכנסת יאנג איזראיל ולמרות הכל, השני מושך יותר.

"אולי תוכל לומר לי, איזה סוד או קסם יש במקום שגורם שאנשים נמשכים אליו כמו פרפרים לאור? שאל כמעט בבכי.

אומר לך עוד יותר, לאחרונה נעשות עבודות בבית הכנסת במלוא העוצמה, נראה שבית הכנסת צר מהכיל את כל המתפללים והוא נאלץ להרחיב את המבנה, אולי כדאי להציע להם שנחליף מקומות" סיים את דבריו בכאב לב.

“אני מבין את דבריך, אבל אני מידי רחוק בשביל לתת לך עצה, עליך לפנות לעסקן מקומי שמכיר את הלך הרוחות, אולי הוא יוכל לתת לך עצה” התחמק שלייסר מלתחוב את חוטמו, בלי לדעת איזו תמורה הולמת יקבל.

פיליפ החליט לפנות לעוד מספר עסקנים, אך כל הטלפונים לא הניבו תוצאות, לאיש מהם לא היה מענה איך יעצור את הסחף.

עד שהגיע אל אורי גרינשפן, יורד ישראלי זה חמש עשרה שנים שמשמש כעו"ד מצליח וכמייעץ לעסקים קטנים, איך לקדמם. הוא דיבר אנגלית רהוטה יותר מאנשי המקום, היא הייתה מהוקצעת ועשירה בניבים עסיסיים, הייתה לו חזות מרשימה מאד, עם ידע מדהים, איך לקנות את לב האנשים, עד שאמרו עליו שיכול הוא למכור קרחון באלסקה, הוא היה האחרון ברשימת הטלפונים, אולי ממנו תצמח הישועה.

אורי גרינשפן לא היה מוכן לענות לו בטלפון, בשביל זה יש לו משרד בבניין רב קומות והכניסה אליה אינה בחינם.

פיליפ מייזס כבש את גאוותו והגיע אל משרדו של אותו עו"ד חייכני בשעות הצהריים הלה קידם את פניו בברכה וגיהץ את כרטיס האשראי שלו בחדווה, הביקור עלה לפיליפ 500\$. הוא נכנס למשרד מרווח עמוס בפקידים, נראה היה שהלה בר יכולת להחזיק כזו מעצמה.

“קען איי הלפ יו”- במה אני יכול לעזור לך?”

“יש לי בעיה קשה מאד, אני מנהל בית כנסת שהקים אותה אבי ז”ל בעשר אצבעותיו, אני ממשיכו זה מספר שנים, בית הכנסת שלי היה עד לא מכבר פאר, אבל עתה ניצב מולי מתחרה חצוף שלא בוש מלקחת את כל המתפללים שלי, כל האטרקציות שהוא מחולל מנותבים לכיוון אחד בלבד, לסגור לי את בית הכנסת, אשמח אם תוכל לעזור לי בהשבת המתפללים לבית הכנסת שלי” ענה פיליפ ברוח נכאים.

הוא גולל בפניו את כל הסיפור, את ההצלחות הגדולות ואת ההכנסות המרובות, עד שקם מתחרה קשה, לא הרחק מה”סינגוגה” (בית כנסת) שלו. משבוע לשבוע מתמעטים המתפללים, לא יעברו ימים רבים עד שאוותר רק עם בית כנסת ריק. איך מצליחים להביא את המתפללים לבית כנסת הותיק שלנו? שאל בכאב.

“אדוני היקר לא אוכל לעזור לך בלי שאבדוק את השטח, עלי לבחון את הכל מבפנים, רק כך אוכל לתת לך את העצה הנכונה, זה סוד ההצלחה שלי שאני בודק כל דבר לעומק רק אחרי כן אני נותן את העצה המתאימה. תן לי יומיים ואשיב לך תשובה, אני מאמין שתהיה לי עבורך תשובה הולמת” סגר אורי את השיחה.

לאחר יומיים השיב במענה לפיליפ.

“יש לי דרך אחת שתעלה לך אמנם כסף רב, אבל היא משתלמת ביותר”.

פיליפ מייזס מתחיל לקפוא כשמדברים איתו על כסף רב, עוד לפני שמתחילים להסביר עניינים, הוא לא מחצבת דולרים, בית הכנסת כבר עלה לו הרבה כסף, אם ישקיע בו עוד ועוד, אולי ישאר בלא נכסים.

“אפשר לדעת מה כוונתך לכסף רב?” שואל הוא בחשש.

“חחח אתה רוצה בית כנסת תוסס ולא מוכן להשקיע קצת מאני?! אתה הפרזידנט הכי מוזר שפגשתי בחיי, אם אתה רוצה עסק מצליח, משקיעים בו, אפילו אם נאלצים לתת את רוב ההכנסות, אין דרך אחרת להצליח, רק עם כסף, אשה נקנית בכסף, בית נקנה בכסף, כסף נקנה בכסף, בית כנסת ודאי שנקנה בכסף, אם לא תדע להיפרד ממנו בזמן תשב בביתך בחוסר מעש”.

“טוב אמור לי כבר בכמה זה יסתכם?” השיב הפרזידנט הקמצן בזעף, תוך שהוא ממשמש בכיסו ברעדה.

“עשרת אלפים דולר מדי חודש. אצלנו אומרים באידיש פולנית “סיא נישט קיין קליין געלט” זה לא כסף קטן, אבל זה שווה ועוד איך”.

“עבור מה זה נדרש?” היו עיניו של פיליפ מפלבלות מרוב בלבול.

“לקנות את מר פסח שולביץ מ”יאנג איזראיל” הוא הכוח הדינמי של בית הכנסת המתחרה שלך, אבל עשיתי עבודת שטח עליו כולל שיחה עמו, הבנתי ממנו שאם תתן לו משכורת כפולה ממה שיש לו כעת הוא יהיה מוכן לעשות זאת, הוא “מאמין בכסף” עד כדי סגידה.

בשביל משכורת כפולה, הוא יערוק למחנה היריב ויפסיק להוות עבורך גורם מאיים, בזה הרווחת שתי מטרות: א) בית הכנסת “יאנג איזראיל” לא יוכל יותר להוות גורם מתחרה ב) אתה בעצמך תתחיל להיות מרכז משיכה.

“על מה אתה מדבר, על פסח שלוביץ?! איי דאנט בליב (אני לא מאמין) את ראש השטן אצלי בארמון? זה מדי הרבה בשבילי, הוא אדם חסר מעצורים, הוא יהווה בשבילי יריב מסוכן ואני אממן זאת מכספיי? אתה יודע למה זה משול? כמו תאמר לי לקנות נחש קובריה ארסי ולגדלו בתוך חיקי אני אתן לו כל יום מנה כדי שבסוף הוא יכיש אותי? זה נשמע אבסורד שאין כדוגמתו, אין לך דרך אחרת יותר קלה?”

“אדון פיליפ, אין לי יותר זמן בשבילך, השקעתי עבורך את הנשמה, העבודה שעשיתי היא הרבה יותר יקרה ממה שלקחתי ממך, עשיתי עבודת מחקר רצינית במשך יומיים, מה הדרך הבטוחה ביותר למצב את בית הכנסת שלך במרכז, אם אתה לא טיפוס קשוב ומשקיע, אין לי עמך יותר עסקים”.

“תן לי יומיים שלושה לחשוב, עלי לעכל את הנתונים כדי שאוכל לקבל החלטות, עליך להבין כי עד עתה הייתי מושל יחיד בבית הכנסת, לא היה לי עוד גורם מתחרה, אתה עכשיו מבקש לבזר סמכויות, זה כמו שתאמר לאשה שתסכים להכניס צרה לבית”.

"ומה חשבת לכתחילה? שתמצא מישהו שיעבוד בשבילך בחינם, להיות עבד נרצע, כדי שאת כל ההצלחות תוכל לנכס לעצמך? אצלנו ב"שערי חסד" היו אומרים "בחינם מקבלים כינם"

אם אתה רוצה אחד שיקפל את השרוולים כדי שבית הכנסת שלך ישוב להיות במרכז, יהיה עליך לקחת את מקור המשיכה שלהם. פסח שולביץ הוא "כוח הדינמו" הוא לא אידיאליסט של "יאנג איזראיל" הוא לא קיבל כהלכה למשה מסיני שצריכים דווקא להיות מרכז המשיכה שלהם, איפה שהוא יהיה הוא יעשה את המקסימום שהמקום יצליח.

בדרך אחרת לא תוכל למגר את פסח שולביץ, הוא יהיה תמיד מתחרה קשוח שאיש לא יצא נגדו, לכן הדרך היחידה היא פשוט לשלוף אותו משם ולמלאות את כיסיו בדבר שאהוב עליו, וכן האצלת סמכויות, כי כסף וכבוד בגימטריא קטנה "איך אונד מעך" כשאיך הולך עם מעך הוא ימעך את יאנג איזראיל כמו זבוב קטנטן.

פיליפ שומע את הדברים ומגרד את פדחתו, הדברים נשמעים קשים מאד, עליו להפנימם היטב, דבר אחד הוא מבין, המצב שהיה שוב לא ישוב, במלחמה צריכים לדעת לקבל החלטות כואבות.

"אני שומע אתבונן בדברים היטב, מעולם לא קיבלתי החלטות מהרגע להרגע, אני אדם זהיר ושקול שחושב היטב לפני שהוא עושה מעשים דרסטיים". הגיב בקול נמוך מאד.

"אוקיי צור איתי קשר בעוד יומיים שלושה ונראה איך מתקדמים". סגר העו"ד את השיחה.

סיפור מיוחד לחג הפסח / הסופר הרב יאיר וינשטוק

"שלח לחמך על פני המים"

שמש בין ערביים גלשה אל פאת מערב. הרחוב נצבע כולו בכתום זהב ומלא היה ביהודים ממהרים לבית הכנסת. עטויים במחלצות חג. ילדים הילכו בגאון מציגים לראווה את נעליהם החדשות. בידיהם מחזוריים חדשים נוצצים בכריכתם המבהיקה. ניחוח הניקיון התערבב בריח מדורות שריפת החמץ שעשן לבן עדיין היה מיתמר מהן ומסתלסל לאיטו. ערב פסח. הכל חגיגי ומבשר התחדשות. העולם ששקע בתרדמת חורף אפרורית קודרת נצבע בבת אחת בגוונים של פריחה ססגונית. הלבבות אומרים שירה ובבתים ערוכים השולחנות לקראת הסדר בבקבוקי יין אדומים, גביעי כסף מצוחצחים ומצות שחומות ופריכות.

רק בבית אחד עמד השולחן ריק וערטילאי מכל תכונה חגיגית.

על השולחן הייתה פרושה מפה לבנה רקומה שידעה ימים יפים בעבר, ועליה עמד אגרטל פורצלן לבן עם כתמים ורדרדים עדינים ופרחי פלסטיק שנרחצו ביסודיות לקראת החג. מפת סדר עגולה עמדה מבוישת בראש השולחן. ריקה מכל. המצות סגורות היו בקופסה. בקבוק היין יחד עם גביע פלסטי צבוע כסף חיכה בתוך הסל.

רבקה עמדה לצאת מהבית. מבט אחרון נשלח אל התכונה ההומה ברחוב. אולי מישהו מכל הבריות המתהלכות שם למטה עושה את דרכו אליה. אולי בעוד רגע תישמע דפיקה בדלת. "גברת בן-דוד? ישאל קול נעים. "באנו להזמין אותך להיות איתנו בליל הסדר".

כבר שבוע היא מחכה להזמנה כזאת, אבל אף אחד לא זוכר אותה.

קשה לדון לכף חובה את האנשים, אומרת רבקה בלבה. כל אחד עסוק בענייניו, בצרותיו, בשמחותיו, בסדר היום הדחוס שלא מותיר רגע אחד לחשוב על הזולת.

קומי רבקה, אומר לה קול פנימי, לכי תדפקי בדלת של השכנים ותשאלי האם אני יכולה להתארח אצלכם.

הנה, משפחת פלדמן, גרה בדיוק 2 מטר ממולך, לכי אליהם.

היא מתקרבת אל הדלת בהיסוס. מלאת בושה כאילו לא הייתה קשישה בת 78 אלא נערה בת 15. עומדת להקיש ואז שומעת את התכונה הקולנית. כל הבנים הנשואים הגיעו, ארבעה במספר, והיא מכירה את קולן של שתי הבנות המתגוררות בעיר, וגם אותן היא שומעת. הבית מלא בקולות של גדוד ילדים פעלתניים.

לא, אל פלדמן היא לא תוכל ללכת. אולי אל סימן טוב? לא, יש שם יולדת. ברזון? נסעו לחו"ל. הלוי? רק לפני שנה עזרה להם בשעתם הקשה כשהבן היה חולה ובישלה להם ארוחות מלאות במשך שבועות שלמים. אז למה הם לא זכרו אותי, עובר לו הרהור מריר בראשה. כשהיו צריכים אותי הייתי קיימת, כעת הכל הסתדר ואני נשכחתי.

השבוע שלפני הפסח עבר רצוף כולו הרהורים מכלים. כשהייתה נערה היה אביה נוזף בה אם שמע ממנה דיבורים מעין אלו. "רבקה'לה" היה אומר לה בקולו העמוק, "את אוכלת בשרי בעורך שותה קפה עם חלב".

בשרי? הייתה מיתממת.

כן את אוכלת לך את הלב... נשטפו עיניו החומות בחיוך מאיר. זה לא בריא. אל תבואי בטענות על אף אחד. אל תחשבי שמישהו חייב לך, וכך תהיי תמיד שמחה ומרוצה.

היא השתדלה ללכת לפי הקו של אבא ז"ל, פה ושם כשלה, אבל הצליחה לאמן את המוח שלה לדון את הזולת לכף זכות וכך נחסכו ממנה הרבה רגעי צער.

עם בעלה המנוח שמעון בן-דוד ידעה חיים יפים. הם לא זכו לילדים אבל שמעון היה אדם עליז ומלא שמחת חיים, וכל עוד היה בחיים לא הניח לשניהם לעולם לשקוע בעצבות וברחמים עצמיים. הקדוש ברוך הוא הביא אותנו לעולם לתיקון מסוים - היה אומר לה תמיד ברגעי שבירה - ותפקידנו הוא למלא את ייעודנו בצורה הזאת.

וכדי למלא את החלל של בית ללא ילדים, הפכו שמעון ורבקה בן-דוד לזוג מכניסי אורחים במלוא מובן המילה. מדי שבת היו מארחים על שולחנם אנשים בודדים או זוגות במצב דומה לשלהם, בעיקר אהבו לארח בחורי ישיבה. רבקה הייתה יושבת ומתמוגגת משירתם של בני הישיבה ואפילו כשהיו מזוייפים את השירים לא היה אכפת לה, העיקר שהבית היה מלא בתכונה עליזה וקולנית, האורחים נהנו מתבשיליה הטעימים וכולם יצאו מרוצים. במרוצת השנים פיתח שמעון חוש למציאת אנשים אומללים שהחיים לא שפרו עליהם. הוא גילה אותם בבתי הכנסת, בנסיעה באוטובוס ובתור בקופת חולים. עינו הבוחנת נחה לרגע על אדם רגיל לגמרי שישב לידו בתחנת האוטובוס ובתוך דקות ספורות נשבר הקרח ביניהם, הם שקעו בשיחה שוטפת וכרגיל, חושו השישי של שמעון לא הטעה אותו גם הפעם. זה היה גלמוד על פי רוב, או אומלל מסיבה כלשהי.

כך גם גילה את שרוליק.

*

שרוליק לא ענה להגדרה של אומלל משום צד. הוא היה בחור ישיבה מצטיין שבא מבית טוב וקיבל חינוך מעולה. אך לפתע בלי הודעה מוקדמת החל משרך דרכיו ומתחמק מהישיבה בכל הזדמנות. הוא בילה עם חברים מפוקפקים וכפסע היה בינו לבין פריקת עול מלכות שמים.

באותו יום נסע שמעון לתל אביב לשם סידור דחוף אצל עורך הדין שטיפל בענייני משרדו. התור בתחנה המרכזית היה ארוך והוא החזיק ספר משניות קטן שסייע לו לנצל כל רגע בלימוד ולשמור על עיניו. אך מדי פעם היה עליו לשמור על קשר עין עם הרציף ולבדוק איך מתקדם התור והאם האוטובוס אינו בורח לו.

כשעלה אל האוטובוס התיישב ליד החלון והתרווח לרגע, נזהר לשמור מקום לנוסע שעתיד לבוא, ואכן לא עבר אלא רגע אחד ובחור בתלבושת ישיבתית התיישב לידו.

'תלבושת' אמרנו ולא 'בחור ישיבה', יען כי בחור ישיבה זוהי מהות פנימית שלמה, אבל ישנם כאלו אשר רק התלבושת שלהם מזכירה בחור ישיבה בעוד הפנימיות רחוקה משם כרחוק מזרח ממערב. וכזה בדיוק היה שרוליק קורמן (בדוי). בעוד שמעון בן-דוד נוסע בגופו לתל אביב ונשמתו משוטטת בערוגות ירושלים של מעלה, הרי ששרוליק עורג להיהרג ולהישחט באופן רוחני, ונוסע הוא לתל אביב כדי לממש רצונות ומאוויים שאינם מגיעים ממקור טהור.

שמעון קפץ על המציאה כמוצא שלל רב. מן השניה הראשונה זיהה על פניו של שרוליק את התהייה, את הבלבול, את אובדן הדרך. הוא הבין בחריפותו כי רבה את אשר לפניו אבל לבש פני תם.

"נוסעים לתל אביב?" פתח בשיח ידידותי.

גם שרוליק לא היה קטלא קניא. הוא הבין מיד לאן חותר בן שיחו להגיע וניסה להדוף את הנוודניק שנטפל אליו. "לתל אביב? לא, לחיפה" ענה בהתחכמות בנימה של "רד ממני".

"יש לך טיפול שיניים, אני מבין" חייך שמעון וחשף שני טורי שיניים צחורות שלא ידעו רופא שיניים מימיהן. ("ואף אתה הקהה את שיניו"...)

"יש עוד דברים בתל אביב חוץ מרופא שיניים". (מה אתה דוחף את האף שלך?)

"מה למשל?"

"מוזיאון התפוצות למשל" שלה שרוליק מזיכרונו מושג ששמע לא מכבר. היה זה ממש בתקופה הראשונה לאחר שנפתח המוזיאון והוא עמד במרכז ההתעניינות.

"יפה מאד" המשיך שמעון לטוות בעקשנות את חוט השיחה ובתוך חצי שעה יצר ידידות נפלאה עם הבחור תוך שהוא מזמין אותו לסעודת שבת. שרוליק שכל כך הרבה זמן תכנן את נסיעת ההתפקרות שלו לתל אביב עיר החטאים, מצא את עצמו נמשך כבחבלי קסם אל האיש הזה שנגע בו עמוק בלב ואחר שנעלם שמעון מעיניו בתחנה המרכזית בתל אביב, לא היסס לרגע ופנה הישר אל התור לירושלים...

*

שבת אחת גררה עוד שבת ועוד אחת. שרוליק טעם לפתע את הטעם המתוק שביהדות. גילה חברים חדשים סביב שולחן השבת המקסים של משפחת בן-דוד ולמד לדעת דבר ושנים שלא ידע מקודם. הוא הפך לבן בית בבית מאיר הפנים הזו ועשה אצלם שבתות וחגים.

ליל הסדר אצל משפחת בן-דוד היה חוויה שלא מעלמא הדין. בני הזוג חשוכי הילדים, אילו רצו, יכלו בקלות לנסוע להתארח בבית מלון כלשהו ולסגור את ביתם, אבל הם בחרו לארח על שולחם לא פחות מעשרים איש מכל הסוגים ומכל המגזרים. היתה זו חוויה ייחודית שאת מתיקותה נצר בלבו. הוא אהב כל רגע בליל הסדר ההוא. החל מן השי האישי: מחזור מהודר לפסח עם כריכת עור שעליו היה חרוט שמו באותיות זהב ("ההורים שלי אף פעם לא העניקו לי מתנה כזו!") ועד לגביע היין האחרון מארבע הכוסות. יין מבושם

שהכל גמרו עליו את ההלל. אבל הוא אהב גם את כל מה שבאמצע. את דברי התורה הייחודיים ששמעון הכין בקפידה, את השירה המתרוננת ואת כל התבשילים-המעדנים, מעשה ידיה של רבקה להתפאר. ("כרעמזלאך כאלה לא אכלתי מימי").

כשהלך לקח ברגש רב את המחזור, ועיניו ליטפו באהבה את ברק הזהב של האותיות "ישראל קורמן". מעולם לא נקשר כך אל שמו.

מאז קשר את חייו לחייהם של בני הזוג בן-דוד. הם ליוו אותו צעד אחר צעד בדרכו חזרה אל המקום אותו מעולם לא עזב בגופו אך נתלש ממנו בנשמתו. העניקו לו חמימות ותמיכה והיו לצידו עד שהקים בית בישראל.

תקופה מסוימת המשיך לבוא לבקר בביתם יחד עם רעייתו הטרייה, אולם כעבור שנה הוצעה לו משרה מבטיחה של מגיד שיעור בישיבה מתפתחת בצפון והוא עקר מירושלים בה גר בשכירות, ושם בצפון נולדו שמונת ילדיו.

כמה שנים שמר על קשר עם הוריו-מאמציו ובכל ביקור שלו בבירה הגיע אל ביתם, אך כחלוף השנים התמנה לראש הישיבה וכעת היה עסוק יותר מאשר אי פעם. מדי פעם התקשר בנקיפות לב אל ביתם של שמעון ורבקה, וגם דבר זה נפסק כאשר בני הזוג עברו לדירה אחרת קטנה יותר בקומה הראשונה. "המספר אליו הגעת איננו מחובר" ענה לו מענה קולי מתכתי, ורבי ישראל נואש מלמצוא את מיטיביו והבטיח לעצמו כי יום יבוא והוא יעלה לירושלים ויתחקה אחר עקבותיהם כדי להציג בפניהם את ילדיו.

היום הזה לא הגיע...

*

שמעון בן-דוד הזדקן ורגליו לא נשאווהו. הוא דעך בתוך עצמו ולאחר מחלה קצרה עזב את העולם זקן ושבע מעש. רבקה בן-דוד הייתה מוקפת תחילה דאגה ומסירות מצד השכנים שהזמינוה לבוא אליהם וגם מילאו את ביתה בכל טוב.

אך טבעם של החיים שהם גוררים וסוחפים כל אדם בסדר יומו הוא. לקה דורנו בטירוף מערכות וחוסר יישוב דעת, ובעיקר בלחץ חיים שוחק אותו לא שיערו אבותינו. לא מתוך כוונה רעה חלילה, אך הקשר של רבקה עם שכניה הלך והתנתק ככל שחלפו הימים, וכעבור שנתיים מאז פטירתו של בעלה עטרת ראשה, מצאה רבקה בן-דוד את עצמה בודדה וגלמודה, מוטלת בשולי החיים. מנסה להיאחז ואינה מצליחה.

השבתות היו קשות במיוחד. אני שהכנסתי בכל שבת כעשרים אורחים ויותר, ודאגתי לכל הגלמודים, זרוקה היום ככלב חוצות - הייתה מהרהרת במרירות. שכני היקרים, בכתה בתוך ליבה, אנא תפתחו עיניים, תחשבו קצת, תתבוננו סביב, אולי מישהו לידכם זקוק לעזרה, לחברה, לאדם כדי להחליף איתו מילה או שתיים? טוב לכם בחיים, אולי תנסו לחלוק את הטוב הזה עם עוד מישהו?

היא הייתה מניסה את ההרהורים החמוצים ממנה והלאה. "רבקה'לה, את הולכת לשתות קפה בעוד חצי שעה - אסור לך לאכול את הלב".

עד שהגיע ליל הסדר.

בלילה הזה הרגישה שאינה יכולה עוד. היא ציפתה עד הרגע האחרון, אולי מישהו יזכור אותה לטובה, אולי תישמע מן הדלת נקישה קלה והזמנה לליל סדר מואר - אבל הנס לא קרה.

ואז היא החליטה.

ריבונו של עולם, אף אחד לא חפץ בי, לא זוכר אותי, אז אני הולכת לעשות את ליל הסדר במקום שבו אתה פעם היית נמצא, וגם אותך גירשו משם.

היא נטלה בסל בד פסחי עתיק שירשה מאמה המנוחה. חבילת קרטון דקיקה ובה שלוש מצות, בקבוק מיץ ענבים וגביע כסף קטן. יותר מזה היא לא צריכה. מרור יש לה די והותר, את יתר סימני הסדר, החרוסת והביצה, הזרוע והכרפס שעליהם הייתה גאוותה בימים עברו עת הכינה אותם והעמידה על קערת הסדר של שמעון בראש השולחן, נטלה עמה בתוך הזיכרון. דגים מרק ועוף? אין לה תאבון!

בצעדים קטנים וסל בד מהוה בידה יצאה לעבר העיר העתיקה.

היא תעשה את ליל הסדר שלה בכותל המערבי עם הרבש"ע ביחד. תמצא לה פינה צנועה. הכינה בתוך הסל גם מפת ניילון אותה תפרוש על כסא כלשהו או גדר אבנים. כבר אסתדר איכשהו.

באמצע הדרך הפכה צעידתה נמרצת יותר ויותר. ההליכה האיצה את מחזור דמה והזרימה בה שמחה. אל הרחבה הגדולה הגיעה כמעט בצעדי ריקוד. היא הולכת לחגוג את ליל הסדר עם חברותא כזאת שאין רואים (תרתי משמע).

היא הולכת לשבת במחיצה אחת עם הקדוש ברוך הוא!

*

ההזמנה הפתיעה את הרב ישראל קורמן לחלוטין. איגוד האברכים בוגרי הישיבה הזמין אותו לבוא אליהם לעשות איתם את ליל הסדר והחג הראשון של פסח יחד עם בני משפחתו, באולם שמחות שנשכר והוכשר במיוחד לצורך העניין. תחילה כמעט דחה את ההצעה על הסף. רצה לשבת רק עם בני משפחתו וכמה אורחים, אך כששמע במה דברים אמורים הסכים על אתר. היה ליל סדר מיוחד שתוכנן בדקדקנות עד אחרון סעיפיו יחד עם ראש הישיבה הישיש שקדם לו, המשגיח המפורסם ועשרות אברכים שהפכו בעצמם למרביצי תורה מופלגים. מישהו זרק את הרעיון לחלל האוויר והוא נקלט. כולם רצו לחדש ימיהם כקדם. מין כנס בוגרים דווקא בליל חג המצות. הכל גם ידעו למה. ליל הסדר היה לילו המיוחד של הרב קורמן. כולם ידעו כי אי פעם בעברו, בלילה הזה קרה מאורע חשוב בחייו. היה זה סוד שעבר מפה לאוזן ומעולם לא דובר עליו בפרהסייה. הלילה הזה - בקשו התלמידים - יואיל נא לשבת איתם ולספר את הסיפור.

והוא הסכים. בהתרגשות סמויה ארז את החפץ החשוב ביותר באריזה מיוחדת. הוא התכוון להציג אותו בפני הנוכחים באמצע הסדר וכאשר יגיע הזמן להראות "מצה זו" ולגלות את המפה, יגלה הוא את המפה מעל הסוד שלו.

ההתכנסות נערכה באולם שמחות לא הרחק מגבולותיה של ירושלים העתיקה. רבי ישראל הרגיש דחף נפשי בל יסורב להתפלל את תפילת החג, לא עם תלמידיו וחבריו משכבר הימים, אלא דווקא ליד הכותל המערבי. עוד בערב החג רצה לומר את סדר קרבן הפסח ליד הכותל אך לא הספיק. כעת החליט להשלים זאת בין תפילת מנחה לערבית של ליל יום טוב.

לאחר התפילה נישק את האבנים הגדולות החמימות וצעד במהירות עם משפחתו הענפה לעבר האולם.

אור מבהיק שטף אותו כאשר נכנס פנימה. השולחנות היו ערוכים בפאר והדר שלא היה מבייש את המפיק המקצועי ביותר. הוא זיהה את כולם, לחץ ידיים בהתרגשות, התחבק והתנשק עם ידידיו הטובים ביותר ותלמידיו האהובים. הייתה אדירה חגיגת עילאית.

כאשר התיישב בראש השולחן ליד ראש הישיבה הישיש ולאחר ששוחח עמו כמה מילים - חבט בו לפתע פטיש אדיר בראשו ונשמתו כמעט פרחה בבהלה.

המחזור!

המחזור היה המוצג הייחודי אותו כמס בשקיק בד מיוחד וביקש להציג בפני כל הקהל הקדוש, עם כריכת העור וחריטת הזהב שלא דחתה כהוא-זה (שמעון בן-דוד ז"ל שילם בשעתו הון תועפות על ההטבעה הטובה והאיכותית ביותר).

והוא שכח את המחזור ליד הכותל המערבי!

אחר התפילה כשניגש לנשק את האבנים הקדושות שכח משום מה את המחזור על הסטנדר. המחזור אליו הוא קשור מזה למעלה מ-30 שנה בכל נימי נפשו.

"אני חייב לצאת בחזרה אל הכותל" אמר בבהילות לרעייתו.

"בוא נשלח את שייקה שלנו, הוא קל רגליים ויעשה את הדרך במהירות רבה ממך" נענתה והוא הגיב במבט אלכסוני. כך להפקיר אבר שהנשמה תלויה בו?

בצעדים מהירים במיוחד עשה שוב את דרכו בין הסמטאות המקומרות של השוק האוריינטלי ועצם את עיניו בכוח לא לראות את הכעכים השחומים הפריכים והריחניים המוצגים לראווה בכל פינה לאורך השוק. הבל של ריח טחב מעורב בארומה של פירות הדר סחוטים עלי נענה ומנטה, הקביל את פניו וליווה אותו. הוא אץ רץ לעבר רחבת הכותל. לבו הלם בפראות. מה יהיה אם מישהו חמד את המחזור שלו, או מישהו לקח אותו בטעות. אלפי מתפללים היו כאן בערב.

הגיע אל הרחבה העליונה וסקר בבהילות את רחבת הכותל. איפה הסטנדר שלו? עמדתי בפינה הימנית, שחזר לעצמו.

הסדרנים החרוצים כבר הספיקו להחזיר את כל הסטנדרים והסידורים למקומם ולבו החסיר פעימה. כל המאמץ היה לשווא.

נואש הסתכל ימינה ושמאלה, קדימה ואחורה. "רבש"ע, הראני נפלאות" התפלל בלחש, הלילה הוא ליל הנסים הגדול.

רחבת הכותל הייתה ריקה לגמרי מאנשים. מעולם לא ראה אותה כך. נפש חיה לא נראתה במקום. ליל הסדר או לא ליל הסדר?

לפתע שמע יבבה מרוחקת. מישהו התייפח בקול דקיק.

כעת ראה מחזה מדהים. בפינה השמאלית ליד המחיצה, מאחורי שולחנות הבימה שרוכזו במקום אחד ישבה מסתתרת דמות קטנה מכורבלת בתוך עצמה. מתוך הפקעת הזאת בקע קול בכי מר.

לבו עלה על גדותיו. מי בוכה כך בליל הסדר?

הוא התקרב אל המקום.

לבו החסיר פעימה נוספת באותו לילה. הדמות הזאת החזיקה את המחזור שלו, נישקה אותו ובכתה מעליו בכי מתייפח.

מי זה. בעצם מי זאת? הוא הבין שזאת אשה זקנה.

התקרב יותר ובחן את הפנים המקומטות, המכורכמות בעווית בכי. כקפוא עמד והתבונן בבקבוק מיץ הענבים שהניחה על הבימה הסמוכה, בגביע, בחבילת המצות. האשה הזאת עומדת לערוך כאן את ליל הסדר!... זכרון ליל הסדר 'ההוא' משנות בחרותו צף ועלה בראשו בבהירות. הזיקנה נתנה אותותיה אבל משהו נראה כאן מוכר מאד!

רבקה?! גברת רבקה? בגד בו קולו ונשמע צרוד וחנוק.

הבכי פסק לרגע. הישישה הביטה בו בעיניים מצועפות. "מי אתה?"

"קוראים לי הרב ישראל קורמן, אבל מה אני מדבר. בשבילך אני שרוליק".

"אוי, שכך יהיה לי טוב. שרוליק?"

"נכון, שרוליק!"

הביטו זה בזו ובמחזור חליפות.

"אני כנראה חולמת" מלמלה לעצמה. "מקודם התנדבתי לעזור לסדרנים לסדר את הרחבה וכך גיליתי פתאום משהו שהזכיר לי את הימים היפים, כשלא הייתי צריכה לשבת לערוך ליל הסדר בבדידות בכותל המערבי. פעם, כשאירחתי אצלי בבית עשרים אורחים... כך ראיתי את המחזור שנתנו בשעתו לשרוליק קורמן, לא יודעת איך זה מגיע לכאן, וכעת הוא בעצמו צומח. אני כנראה כבר לא חיה..".

"גברת רבקה" בקעה שוועה נוראה מגרונו. "אני הייתי אחד מאותם האורחים שלך, ואת חיה וקיימת אבל מה את עושה כאן בליל הסדר? למה את נמצאת פה בשעה כזאת, כל כך לבד".

"ומה אתה עושה כאן?" היא נעמדה על רגליה הישישות מבלי משים.

"התפללתי כאן ואיבדתי את המחזור שלי" מלמל בשפתיים מאובנות.

"ומצאת אותו, ומצאת אותי", צחוק ובכי שימשו בערבוביה בקולה.

"תבואי אתי?" שאל בתקווה. "אני הולך לשבת עם הרבה אנשים, כמו פעם..."

עת שצעדו החוצה מן הרחבה הגדולה המוארת, הצטיירו לנגד עיניו כל העת דברי הפסוק "שלח לחמך על פני המים כי ברוב בימים תמצאנו".

בזכות לחם העוני שאכל לפני שנים בביתה של צדקת זו, בזכות המחזור היוקרתי שקיבל, יכול הוא כעת להשיב מעט גמול למיטיבו, מי שהעמידו על רגליו.